

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**BÖLGESEL GÜÇ TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE
İLİŞKİLER BAĞLAMINDA GÖÇMEN POLİTİKASI:
KURUMLAR VE UYGULAMALAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

M. Furkan SANCAKTUTAR

**DÜZCE
Temmuz, 2018**

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

BÖLGESEL GÜÇ TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE
İLİŞKİLER BAĞLAMINDA GÖÇMEN POLİTİKASI:
KURUMLAR VE UYGULAMALAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
M. Furkan SANCAKTUTAR

Danışman: Doç. Dr. Zafer AKBAŞ

DÜZCE
Temmuz, 2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Toplam Kalite Yönetimi Anabilim Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Mehmet DALAR

Üye Doç. Dr. Zafer AKBAŞ

Üye Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Hüsrev ÇELİK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

05/07/2018

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL
Enstitü Müdürü

ÖZET

BÖLGESEL GÜÇ TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER
BAĞLAMINDA GÖÇMEN POLİTİKASI: KURUMLAR ve UYGULAMALAR

SANCAKTUTAR, M FURKAN

Yüksek Lisans, Toplam Kalite Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zafer AKBAŞ

Temmuz 2018, 93 sayfa

İnsanlık tarihi boyunca var olan göç olgusu günümüzde uluslararası boyuta ulaşmış durumdadır. Göçün sebepleri ve sonuçları değerlendirildiğinde önemli sonuçlar doğuracağı, ülkeleri ekonomik, toplumsal ve siyasal olarak etkileyebilecekleri açıktır. Bu nedenle de ülkelerin bağımsız olarak göç politikalarını oluşturmaları pek mümkün görünmemektedir. Göç alan, göç veren ve transit ülke konumunda olan ülkeler, işbirliği yaparak göç politikalarına şekil vermektedirler.

Bu çalışmada Türkiye’nin, son yıllarda bölgesinde etkin bir güç olmasının göç hareketlerine etkisi, Avrupa Birliği ile ilişkilerin göç politikalarına yansımaları ve göç politikaları konusunda Türkiye’de ilgili kurumların çalışmaları ve uygulamaları değerlendirilmiştir. Geçiş ülkesi konumundan göç alan ülke konumuna gelen Bölgesel Güç Türkiye’nin göç politikası, AB müktesebatı çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir. Bu kapsamda kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile göç konusunda uzmanlaşma sağlanmak amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bölgesel Güç, Göç, Türkiye, Avrupa Birliği, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

ABSTRACT**IMMIGRATION POLICY OF REGIONAL POWER TURKEY IN THE
CONTEXT OF RELATIONS WITH EUROPEAN UNION: INSTITUTIONS
AND PRACTICES****SANCAKTUTAR, M FURKAN****Master Thesis, Department of Total Quality Management****Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Zafer AKBAŞ****July, 2018, 93 Pages**

The phenomenon of migration that has existed throughout the history of mankind has reached an international dimension today. When the causes of migration and their results are evaluated, it is clear that they can affect countries economically, socially, and politically. Therefore, it does not appear to be possible for countries to independently establish immigration policies. Countries to and from which people migrate and those in the position of transit countries cooperate to shape their migration policies.

In this study, the impact of Turkey's becoming an active power in the region in recent years on migration movements, the impact of relations with the European Union on migration policies, and the work and practices of relevant institutions in Turkey on migration policies have been examined. The migration policy of Turkey, which became an immigrant-receiving country rather than a transit country, was rearranged within the framework of the EU acquis. With the General Directorate of Migration Administration established within this context, it was aimed to specialize in migration.

Keywords: Regional Power, Migration, Turkey, European Union, General Directorate of Migration Administration

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	iii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. BÖLGESEL GÜÇ	3
1.1. Bölgesel Güç Kavramı	4
1.2. Bölgesel Güç Unsurları	5
1.2.1. Gücün Nicel Unsurları	5
1.2.1.1. Coğrafya	5
1.2.1.2. Doğal Kaynaklar	6
1.2.1.3. Ekonomik Kapasite	6
1.2.1.4. Askeri Kapasite	7
1.2.1.5. Nüfus	7
1.2.2. Gücün Nitel Unsurları	7
1.2.2.1. Ulusal Karakter ve Ulusal Moral	7
1.2.2.2. Diplomasinin Niteliği	8
1.2.2.3. Hükümetin Niteliği	8
1.3. Yumuşak Güç	9
1.4. Bölgesel Güç Olarak Türkiye	11
İKİNCİ BÖLÜM	16
2. TÜRKİYE ve AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ	16
2.1. AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Organları	16
2.1.1. AB'nin Tarihsel Süreci	16
2.1.2. AB'nin Organları	20
2.1.2.1. Avrupa Parlamentosu	21
2.1.2.2. Avrupa Birliği Zirvesi	22
2.1.2.3. Avrupa Birliği Konseyi	22
2.1.2.4. Avrupa Komisyonu	23
2.1.2.5. Avrupa Birliği Adalet Divanı	24
2.1.2.6. Avrupa Merkez Bankası	25

2.1.2.7. Sayıştay	25
2.2. Türkiye'nin AB'ye Üyelik Süreci	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	30
3. AB EKSENİNDE TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKALARI	30
3.1. Kavramsal Boyutta Göç	32
3.2. Göçün Nedenleri.....	34
3.3. Göç Teorileri.....	35
3.3.1. Sosyolojik Teoriler	35
3.3.2. Ekonomik Teoriler	36
3.3.3. Coğrafi Teoriler.....	37
3.3.4. Birleştirici Göç Teorisi.....	37
3.4. AB'nin Göç Politikaları	38
3.5. Bölgesel Güç Olarak Türkiye Ve Göç	48
3.6. Türkiye'nin Göç Politikasının Esasları: İlkeler Ve Uygulamalar	49
3.6.1. Bulgar Göçleri	50
3.6.2. Irak'tan Göçler.....	54
3.6.3. Suriye'den Göçler	56
3.6.4. Üç Büyük Göç Hareketinin Değerlendirilmesi.....	60
3.7. AB Süreci İle Birlikte Türkiye'nin Göç Politikaları	61
3.7.1. AB'nin Göç Politikası Çerçevesinde Türkiye'den Beklentileri.....	62
3.7.2. Türkiye'nin Çekinceleri	65
3.7.3. Yasal Düzenlemeler.....	67
3.7.4. Kurumlar ve Uygulamalar	70
3.7.4.1. İçişleri Bakanlığı	70
3.7.4.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	70
SONUÇ.....	85
KAYNAKÇA	88

GİRİŞ

Toplumsal, ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı kişilerin bireysel ya da kitle halinde bir yerden başka bir yere (köy, ilçe, il, ülke gibi) gitmesi olarak ifade edebileceğimiz göç olgusu insanlık tarihi boyunca var olmuştur. Temelde daha iyi bir hayat yaşama arzusu göçün esas nedenidir. Günümüzde göç hareketliliği tüm hızıyla devam etmektedir. Dünya coğrafyasında yaşanan toplumsal, ekonomik ve siyasal problemler, insanları daha güvenli limanlara sevk etmektedir. Bu durum göç olgusuna ulus aşırı statü kazandırmıştır.

Türkiye tarihi boyunca göç alan, göç veren ve geçiş ülkesi olarak göç hareketliliğine maruz kalmıştır. Kuruluşundan itibaren göç politikalarını iskan kanunları çerçevesinde yürüten Türkiye, Avrupa Birliği ile ilişkilerin başlaması ile birlikte göç politikalarında değişiklikler yapmıştır. AB düzenlemeleri ile birlikte göçün yapısında yaşanan değişiklikler yeni göç politikalarının oluşturulmasını gerekli kılmıştır.

Son yıllarda önemli kalkınma hamleleri gerçekleştiren Türkiye, bölgesinde etkin bir güç konumuna gelmiştir. Bu durum Türkiye'nin göç alanında hedef ülke konumunu sağlamlaştırmıştır. Ekonomik ve siyasi istikrarın toplumsal refaha yansması ile birlikte ülke olarak potansiyelinin keşfedilmesi sağlanmıştır. Böylelikle de Türkiye, özellikle bölge ülkelerin ilgisini çekmiş durumdadır. Aynı zamanda coğrafi konumu itibarıyla komşu ülkelerde yaşanan toplumsal, ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklar Türkiye'nin cazibesini arttırmıştır.

Çalışmanın amacı; Türkiye bölgesel güç olarak değerlendirilerek, Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin göç politikalarındaki etkisi ve bu kapsamda yapılan düzenlemeleri ortaya çıkarmaktır. Cumhuriyet döneminde İskan kanunları çerçevesinde göç politikalarına yön veren Türkiye, AB ilişkileri bağlamında son yıllarda önemli düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Türkiye'ye göç hareketlerinin olağanüstü artması ile mevcut düzenlemelerin yeterli olmaması ve AB müktesebatı, bu düzenlemeleri zorunlu kılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde bölgesel güç kavramı, göçün nitel ve nicel unsurları, yumuşak güç kavramları ele alınmıştır. Bu kapsamda

Türkiye'nin bölgesel güç olarak nicel ve nitel unsurlar olarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

İkinci bölümde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri incelenmiştir. Esas inceleme konumuz olmaması dolayısıyla AB'nin tarihsel gelişimi ve organları yüzeysel olarak değerlendirilmiştir. Türkiye-AB üyelik sürecinde gerçekleşen zirvelerde alınan kararlar ve üyelik sürecine etkileri diğer bir inceleme konusudur.

Üçüncü bölümde Türkiye'nin göç politikaları AB ile ilişkiler kapsamında ele alınmıştır. Göçle ilgili temel kavramlar, göç teorileri, AB'nin göç politikaları açıklanmaya çalışılmıştır. Bölgesel Güç olarak Türkiye'ye yönelik büyük göç hareketleri göç teorileri kapsamında değerlendirilmiştir. Türkiye'nin göç politikaları AB üyelik süreci ile birlikte değerlendirilerek, AB'nin Türkiye'den talepleri, bu kapsamda yapılan yasal düzenlemeler, Türkiye'nin çekinceleri ele alınmıştır. AB ile uyum süreci kapsamında 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunla birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Göç politikaları ile sorumlu bir kurum olan İçişleri Bakanlığı'na bağlı GİGM diğer inceleme konusudur.

Çalışmanın varsayımları şunlardır:

- Bölgesel güç Türkiye son 15 yıldır her alanda gerçekleştirmiş olduğu büyüme hamleleri ile göç alanında hedef ülke konumuna gelmiştir.
- Avrupa Birliği süreci Türkiye'nin göç politikalarının gelişmesinde doğrudan etkili olmuştur.
- AB süreci ile ilgili olarak kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Türkiye'de göç politikalarının oluşumunda ve uygulamasında etkin bir görev üstlenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BÖLGESEL GÜÇ

Güç, her açıdan bireyleri, toplumları, devletleri vb. etkileme olarak ifade edilebilir. Bu etkileme uluslararası ilişkiler anlamında devletlerin kendi politikalarını diğer devletler üzerinde uygulayabilmeleri açısından önemlidir. Gücün etkisini devletlerin kendi coğrafyalarında kullanabilmeleri o ülkenin bölgesel aktör olduğunun bir göstergesidir.

Küresel dünya ölçeğinde güç ne yazık ki çok kere kötüye kullanılmış olması nedeniyle kötü kokuları üzerinde barındırmaktadır. İnsan ilişkilerinin her alanında olan güç çalışma hayatımızdan ev hayatımıza, beklentilerimizden hedeflerimize kadar bizleri etkilemektedir. Bizler de gücün birer ürünleriyiz (Toffler, 1992: 17).

Bireyler üç yolla etki altına alınabilir. Birincisi bireye bedeni üzerinde bir güç uygulayarak (sert güç), örneğin hapsederek, kontrol edilebilir. İkinci olarak bireyi kandırarak ve ödül-ceza sistemini kullanarak belli bir yöne sevk edilebilir. Son olarak da bireyin fikirleri etkilenerek (propaganda) kontrol altına alınabilir (Russell, 2014: 34).

Güç kavramının farklı alanlarda tanımları olmakla birlikte sosyal bilimler alanında tek bir tanımının olduğunu söylemek eksik olacaktır. Türk Dil Kurumu gücü; fizik, düşünce, ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet; bir olaya yol açan her türlü hareket; sınırsız, mutlak, büyük etkinliği ve önemi olan nitelik; bir ulus, bir ordu vb.nin ekonomik, endüstriyel ve askeri potansiyeli olarak tanımlamaktadır(TDK 2017, tdk.gov.tr).

Gücün soyut bir kavramdan ziyade ilişkisel boyutunu ele alan R. Keohane ve J. Nye, bir aktörün diğer aktörlere sıradan ilişkiler bağlamında yaptıramayacaklarını, güç sayesinde yaptırabilmesine değinmiştir. Bir başka tanımda Morgenthau gücü, insanın diğer insanların düşünce ve eylemleri üzerindeki kontrolü; T. Coulombis ve J. Wolfe ise A aktörünün B aktörü üzerinde kontrolü oluşturan ve sürdüren her şey olarak tanımlamaktadır (Sönmezoğlu, 2012: 264-265).

Mevcut kuvvetlerin kullanılmasıyla elde edilen verimlilik olarak da ifade edilen güç kavramının davranışsal tanımı istenilen sonuçlara ulaşmak için başkalarının davranışını değiştirme yeteneğidir. Uluslararası ilişkilerde devletler politikalarına vasıta olarak gücü kullanmaktadırlar. Bir vasıta olarak güç kullanılabilir olduğu müddetçe anlamlıdır. Günümüzde devletler diğer devletleri içerden ve dışardan kuşatarak sahip oldukları gücü kullanamaz hale getirmeye çalışmaktadır (Yılmaz, 2008: 42-43).

Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere güç esasında mutlak olmayıp göreceli bir kavramdır. Örneğin devletlerarası ilişkilerde bir devletin diğer bir devlete aksi halde yapmayabileceği bir şeyi yaptırabiliyor ve bunun tersi gerçekleşmiyorsa bu devletin diğer devletten güçlü olduğunu söylemek mümkündür (Arı, 2011: 133). Görece güçlü olan devletlerin etkisinin olabilmesi için, diğer devletlere üstün olan yanlarını karşı devletlere yaptırım olarak kullanması veya kullanma ihtimalinin fazla olması gerekmektedir.

1.1.Bölgesel Güç Kavramı

Uluslararası ilişkilerde güç kavramını bölgesel anlamda sınırlayacak olursak, gücün bütün boyutlarının sınırlı coğrafi alanda ilgili ülke tarafından kullanılmasıdır. Güce ilişkin çeşitli tanımları yaptıktan sonra “bölge” kavramının da açıklamamız gerekmektedir. W. Thompson tarafından bölge alt sistemlerinin özellikleri literatürde kabul gören tanımlamalardandır. Thompson’a göre bölge alt sistemlerinin üç esas özelliği bulunmaktadır: coğrafi yakınlık/bitişiklik, aktörler arasındaki etkileşimin yoğunluğu ve düzenliliğinin alt sistemin bir yerindeki değişikliğin diğer noktaları etkilemesine neden olacak derinlikte olması ve son olarak bölgeye ait en az iki devletin ve uluslararası sistemdeki diğer aktörlerin bölgenin ayırıcı vasıflarına dair

farkındalığının olmasıdır. Bu üç esas özelliği taşıyan coğrafi sınırlar içerisinde en önemli yönlendirici olma iddiasındaki aktörler bölgesel güce sahiptir (Dinçer ve Kutlay, 2012: 12).

Bölgesel güç, bulunduğu coğrafya çevresinde merkezi rol oynayan, bölge ülkelerine kıyasla ekonomik ve siyasal istikrarı olan, ekonomik ve siyasal etkileme olanağına sahip ve bunları yaparken de ekonomik, siyasi ve askeri araçları kullanma kapasitesine sahip güç olarak da tanımlanabilir. Liderlik iddiasında bulunan ülke, bu liderliğinin çevre ülkelerce kabul edilmesi ve güç unsurları kullanabilmesiyle bölgesel güce ulaşmıştır. Güç unsuru olarak askeri güç ve nükleer silahları elinde bulduran ülkeler “sert güç” olarak tanımlanırlar. Askeri gücün aksine, siyasal, ekonomik ve kültürel araçlarla bölgesini etkileyen ülkeler “yumuşak bölgesel güç” olarak ifade edilir (Gürsel ve Dedeoğlu, 2010: 165).

1.2.Bölgesel Güç Unsurları

Gücün unsurlarına yönelik açıklamalar, güç kavramının daha iyi anlaşılmasında, görelî güç karşılaştırmasının yapılmasında kolaylık sağlayacaktır. Nicel ve nitel olarak inceleyeceğimiz gücün unsurları aşağıda açıklanmıştır (Arı, 2011: 137). Devletlerin güç unsurları birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmemelidir. Her bir unsur diğer bir unsuru etkileyen dinamik bir unsur olarak görülmelidir. Birbirinden etkilenen güç unsurları çarpan etkisiyle ülkenin gücünü ifade etmektedir.

1.2.1. Gücün Nicel Unsurları

1.2.1.1.Coğrafya

Ülkelerin coğrafi konumları güç ve kapasitelerinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Ülkenin yüzölçümü, yerleşim şekilleri, arazi yapısı, ulaşım ağı, denize kıyısının olması gibi sadece coğrafyasından kaynaklanan nedenler kısmı de olsa ülkenin gücü ve kapasitesi hakkında bilgi verir. Bununla birlikte ülkenin dünya üzerindeki konumu, bölgesel ya da süper güçlere komşuluğu, etrafındaki politik gerçeklikler de önem arz etmektedir. Coğrafi, jeopolitik ve stratejik konum ülkelerin gücü ve kapasitesi açısından önemini korumakla beraber, özellikle iletişim

alanındaki gelişmeler, teknolojik yenilikler bu önemi görece azaltmıştır. Coğrafi alan büyüklüğü gücü ve kapasiteyi artırabilmekle birlikte ulaşım ve haberleşme ağının zayıf olması, devletlerin alan hakimiyetlerinin sınırlı olmasına ve böylece zayıf düşmelerine de neden olabilir. Burada Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği örnek gösterilebilir. 10 milyonkm²'ye sahip ABD'nin gücünü devam ettirmesine karşılık, 22 milyon km²'ye sahip SSCB'nin dağılması yüzölçümün büyüklüğünün ülkelere sıkıntı oluşturabileceğinin göstergesidir (Arı, 2011: 138). Coğrafi yapı ve konum kapasite ölçümünde ikincil öneme sahip olduğunu ifade edebiliriz. Dünyada süper güç olarak ifade edilen ABD bu özellikler bakımında ilk üçte yer almamaktadır (Sönmezoğlu, 2012: 276).

1.2.1.2.Doğal Kaynaklar

Nicel unsur olarak sayabileceğim doğal kaynaklar, ülkelerin ön plana çıkmasında önemli bir etkidir. Hammaddeyi elinde bulunduran ülkeler her zaman diğer devletlerin ilgisini çekmiştir. Morgenthau doğal kaynakları bir devletin diğer devletlere karşı gücünü belirleyen ve nispeten istikrarlı bir faktör olarak değerlendirmektedir. Günümüz dünyasında özellikle enerji alanında arz çeşitliliğinin artmasına rağmen petrol ve doğal gazın önemi devam etmektedir. Ortadoğu'da meydana gelen çatışmaların, savaşların esas nedenlerinin enerji hammaddesinin temini olduğu kuşku götürmeyen bir gerçektir. Hammadde ile birlikte, bunun işlenmesi ve katma değer yaratılarak piyasaya arz eden devletler güç ve kapasite açısından çok daha önemli hale gelmektedir. Gıda, enerji, sanayi, teknoloji alanlarında hammaddeye sahip ya da görece üstün olan ülkeler, savaş zamanlarında veya politika gereği diğer ülkelere ambargo koyabilmekte ve böylece sahip olduğu gücü ve kapasiteyi hissettirebilmektedir (Arı, 2011: 140).

1.2.1.3.Ekonomik Kapasite

Ülkelerin sahip olduğu ekonomik değerler kapasitenin somut olarak belirlenmesinde önem arz etmektedir. Burada bahsedilen ekonomik değerler, doğal kaynaklarla birlikte özellikle endüstriyel kapasiteyi de içermektedir. Hammadde varlıkları açısından zengin olmak, endüstriyel gelişmenin yeterli olmaması nedeniyle ülkelerin gücüne önemli etki yapmayacaktır. Bor madeninin sanayisi gelişmemiş

Somali ülkesinde bulunmasıyla, sanayisi çağ atlamış Almanya'da bulunması ülkelerin güç ve kapasitelerine aynı etkiyi doğurmayacaktır. Endüstriyel gelişme ile birlikte teknolojik faaliyetlerde bir bütün olarak ekonomik kapasitenin büyüklüğüne etki edecektir (Arı, 2011: 141). Bir ülkenin milli geliri, kişi başına düşen gelir, üretim kapasitesi, ihracat, hammadde ithalatı, tüketim talebi ve alım gücü daha somut olarak ekonomik kapasite belirleyicidir.

1.2.1.4. Askeri Kapasite

Güç ve kapasite belirlenmesinde askeri kapasite diğer unsurlara göre daha öncül durumdadır. Morgenthau'ya göre doğal kaynakların zenginliği, coğrafi açıdan özel konumda olmak ve endüstriyel gelişmişlik, askeri kapasitenin hissettirilmesiyle daha fazla anlam kazanacaktır. Güç gösteriminin en son aşaması savaş olduğundan askeri kapasite planlamaları ayrıca önem kazanmaktadır.

1.2.1.5. Nüfus

Coğrafi özellikler gibi nüfusta güç ölçümünde ikincil öneme sahiptir. Dünyada en fazla nüfusa sahip olmak ülkeyi süper güç yapmamakla beraber, bu seviyeye ulaşmak açısından da nüfus alt limitinin olması önem arz etmektedir. Toplam nüfus kapasite planlamasında bize bilgi vermekle birlikte esas önemli olan eğitilmiş nüfus oranıdır (Sönmezoğlu, 2012: 273). Nüfus, endüstriyel kapasitenin ve özellikle insan gücüne dayalı askeri gücün artmasında önem arz etmektedir. Ancak endüstriyel anlamda gelişmemiş ülkelerde nüfusun fazla olması ülkenin güç kapasitesine olumsuz etki doğuracağı açıktır. Nüfusun kalitesi yani niteliği, eğitilmiş olması ülkenin endüstriyel gelişimine, teknoloji kullanımına olumlu katkı sağlayacaktır (Arı, 2011: 144). Büyüme oranına denk bir nüfus artışı kaliteli nüfusun devam etmesine ve böylelikle de diğer devletlere görece üstünlük kazanılması sonucunu doğurabilir.

1.2.2. Gücün Nitel Unsurları

1.2.2.1. Ulusal Karakter ve Ulusal Moral

Gücün ve kapasitenin ölçümünde soyut sayılabilecek bir unsur olan ulusal karakter, devletlerin tarihsel geçmişi ile alakalı olarak, nasıl bir toplum yapısına

sahip olduğu, nüfusunun entelektüel ve karakteristik özellikleri kastedilir. Politika oluşturulurken bu özellikler dikkate alınması gerekir. Ulusal karakter üzerinde yapılan yanlış değerlendirmeler, güç ve kapasitenin doğru belirlenmemesine yol açacaktır. Türklerin savaş ruhlu ve özgürlüğüne düşkün olması, Almanların disiplinli olması ve İngilizlerin güvensiz olması ulusal karakterleri olarak değerlendirilebilir (Arı, 2011: 146).

Ölçülmesi zor olan bir başka unsur olan ulusal moral, ulusların kendi hükümetlerinin dış politikalarını savaşta ve barışta desteklemedeki kararlılığıdır. Ulusun bu desteği tarımsal ve endüstriyel üretimi, askeri kapasite ve dış politikada kararlılığı etkileyecektir. Ulusal moral özellikle savaş sonrası, ekonomik bunalım zamanlarında, ulusların kendilerini toparlamaları açısından önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümetlerin uyguladıkları politikalarla, bazı toplumsal gruplar kendilerini dışlanmış hissetmesi ulusal morali etkileyecektir. Toplumsal barışın olmaması durumunda dış politikadaki ulusal destek azalacaktır (Arı, 2011: 147).

1.2.2.2.Diplomasinin Niteliği

Morgenthau'ya göre güç unsurları arasında istikrarsız olmasına rağmen diploması en önemlisidir. Diğer güç unsurlarını potansiyel güç unsuru olarak değerlendiren Morgenthau, diploması sayesinde potansiyel güçlerin belli bir kalıba sokularak gerçek güç haline dönüştürüldüğünü ifade eder. Uluslararası ilişkilerde 'masada kaybetmek' tabiri, savaş ya da diğer alanlardaki kazanımların diplomasının yetersizliği dolayısıyla kaybedilmesini yani başarısızlığı ifade etmektedir (Sancak, 2016: 50). Diploması için gücün beyni benzetmesi yapılabilir. Beyni gerektiği gibi kullanamayan canlının, bedeninin fonksiyonlarının tam olması pek bir şey ifade etmeyecektir. Potansiyel güç unsurları ağırlığını diplomasının kullanılma derecesiyle hissettirecektir (Arı, 2011: 148).

1.2.2.3.Hükümetin Niteliği

İyi bir yönetim yukarıda sayılan güç unsurlarının planlanmasını, yönetimini ve kullanımını en iyi şekilde yapacaktır. Morgenthau iyi bir hükümetten beklentisini

3 önemli esasa açıklamaktadır. Bunlar; ulusal gücü meydana getiren soyut ve somut kaynaklarla izlenmekte olan dış politika arasında denge kurması, bu kaynakların kendi aralarında denge kurması ve politika konusunda halkın desteğinin sağlanmasıdır (Sancak, 2016: 51). Uluslar kapasitesinin altında bir güç ile ya da potansiyelinin çok üzerinde bir güç ile dış politikada etkinlik kazanması pek mümkün değildir. Burada hükümetlerin dengi sağlamaları önemlidir. Aynı şekilde unsurları arasında da denge önem arz etmektedir. Ekonomik kapasitesinin, büyümesinin çok üzerinde bir nüfus artışı ulusların dengelerini bozacaktır. Son olarak uygulanan dış politikanın halk tarafından desteklenmesi ve etkilerinin ulusça kabul edilebilir olması ülkelere güç katacaktır.

1.3.Yumuşak Güç

Her alanda değişim olduğu gibi gücün de kullanım şekli ve yapısı değişmektedir. İkinci Dünya Savaşının sonrasında dünyayı iki süper güç paylaşmaktaydı. İki devletin de taraftarları, müttefikleri vardı. Bugün ise bu güç dengesi sona erdi. Güç şaşırtıcı bir hızla el değiştirmekte ve dünya liderleri olayları kontrol etmekte zorlanmakta ve olayların etkisinde sürüklenmektedir. Güç değişimi, gücü sadece bir ulustan diğerine geçirmemekte aynı zamanda kendi yapısını da değiştirmektedir (Toffler, 1992: 17-18).

Soğuk savaş dönemine kadar uluslararası arenada güç kullanımı ‘sert güç’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Sert güç kısaca ulusların birbirlerine karşı güç ve kapasitelerini askeri ve ekonomik yaptırımlar kullanarak göstermeleridir. Soğuk savaş ve 11 Eylül 2001 terör saldırıları süper güç konumundaki ABD’nin sert güç politikalarının sorgulanması ve farklılaştırılması düşüncesi doğurmuştur. Sert güç uygulamaları sonuçları itibariyle ulusları ciddi ekonomik maliyetler oluşmakta ve fazlaca insan kayıpları yaşanmaktadır. Uluslarca kabul edilen bu neticelerden dolayı bütün dünyada sert güçten yumuşak güce geçiş yaşanmaktadır. Her alanda diplomasi ön planda tutularak her açıdan daha az maliyetli ve daha etkin güç kullanımı devam etmektedir (Akbaş ve Tuna, 2012: 6).

Her ne kadar yumuşak güç kullanımı soğuk savaş sonrasında daha belirgin hale gelmişse de soğuk savaş öncesinde de yumuşak güç uygulamaları mevcuttu.

Fransa'nın kültürünü yayması amacıyla dilini diploması dili haline getirmesi, I. Dünya Savaşında ülkeler kendi propagandalarını yapmak amacıyla ofisler kurması ve yine soğuk savaş sırasında ABD ve Sovyetler Birliği'nin destek bulma amacıyla diğer ülkelere ekonomik destekler sağlaması yumuşak güce örnek gösterilebilir (Çavuş, 2012: 27).

Ulusların dünyada söz sahibi olabilmeleri için uyguladıkları politikalarda fayda maliyet analizini yapmalıdır. Son yüzyılda askeri teknolojilerindeki değişim maliyetlere de yansımıştır. Sert güç olarak askeri güç kullanımları her zaman net bir netice vermemekle birlikte ekonomilerine de ciddi maliyetler yüklemektedir. Bu anlamda bütün uluslar en iyi neticeye ulaşmak için en az maliyetli politikaları uygulamaları gerekmektedir. Yumuşak gücün çıkış noktasının da bu olduğu söylenebilir (Sancak, 2016: 70).

Yumuşak güç kavramının sahibi Joseph Nye'e göre fiziki güç kullanmadan cazibenizle istediğinizi yapabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Devletin dünya üzerinde bulunduğu konumun, değerlerinin, refah ve özgürlük düzeyinin diğer uluslarca arzulanması devletin amaçladığı politikalarda başarıya ulaşmasına yardımcı olacaktır. Sert gücü ülkelerin askeri ve ekonomik gücünden kaynaklanan zorlama kabiliyeti olarak tanımlayan Nye, ülkelerin kültürü ve politik düşüncelerini de yumuşak güç olarak ifade eder. Ülkenin kendi amaçları ve değerleri diğer ülkelere benimseniyorsa, askeri ve ekonomik güç olarak ifade edilen sert güç daha az kullanılacaktır. Yumuşak güçte yaptırım ve zorlama yoktur. Diğer ülkeler bu güçten etkilenecek bir dönüşüm içerisine gireceklerdir. Bu etki sayesinde de devletlerin politikaları ilgili devletin politikalarını benimseyecek, aynı paralelde hareket edeceklerdir (Yılmaz, 2008: 52-53).

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün yumuşak güçle ilgili açıklamaları şu şekildedir (Başbakanlık KDK 2017, kdk.gov.tr);

“ince güç” (softpower) kavramı, kamu diplomasisinin en önemli araçlarından biridir. Bir ülkenin izlediği politikaların doğruluğu ve etkinliği kadar,

sahip olduğu ince güç potansiyeli de kamu diplomasisinin başarısını doğrudan etkileyen unsurlar arasındadır. “Değer-merkezli” bir güç tanımına dayanan ince güç, bir ülkenin başkaları tarafından ne kadar cazip ve örnek alınmaya değer görüldüğünü ifade eder. Bir ülkenin izlediği politikaların başkaları nezdinde meşru kabul edilmesi, o ülkenin ince güç kapasitesini de artırır. Ekonomi, eğitim, kültür, bilimsel araştırma, sanat, sinema, turizm gibi alanları kapsayan ince güç kavramı, aynı zamanda yeni rekabet alanlarının da başında gelmektedir.

Dış politikada devletler diğer devletler üzerinde egemenlik sağlayarak amaçlarına ulaşmayı hedeflemektedir. Sert güç kullanımında egemenlik zorlama bir yöntemle elde edilmekte ancak politikaların kabul edilebilirliği sağlanamamaktadır. Yumuşak güçte esas olan egemenlik sağlamakla beraber politikaların inandırıcılığına da ulaşmaktır. Yumuşak gücün değerleri olarak sunulan kültür, insan hakları ve demokrasi kavramları egemenlik kurulan devletlere inandırıcılık sağlamaktadır. Sonuçları itibariyle farklı neticeler doğuran sert ve yumuşak güç uygulamalarının kullanılma dereceleri olayların şekline ve zamanına göre değişiklik göstermektedir (Aydemir, 2016: 132).

1.4.Bölgesel Güç Olarak Türkiye

Bölgesel güç olarak Türkiye değerlendirmesini yapmak için güç unsurlarının Türkiye açısından açıklanması gerekmektedir. Türkiye nüfus itibariyle dünyada 19. ülke, ekonomik büyüklük olarak dünyanın 16. büyük ekonomisi ve yüzölçümü olarak da dünyada 36. sırada bulunmaktadır. Konum olarak değerlendirildiğinde Türkiye, dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip Ortadoğu ve Hazar Havzası, deniz ulaşımı konusunda kavşak noktası olan Akdeniz, tarihte önemini her zaman korumuş Karadeniz ve doğal kaynaklar açısından zengin olan Orta Asya ve Kafkas coğrafyasının ortasında bulunmaktadır. Üç kıtayı birbirine bağlayan Türkiye, doğu ile batı arasında köprü vazifesi görmektedir. Yine coğrafi konumu çevresinde doğal enerji kaynaklarının %70’ibulunmaktadır. Dünyada gücün merkezi olarak kabul edilen devletlerin yolu bir şekilde Türkiye’den geçmektedir. Bu da Türkiye’nin dünyada önemini artırmaktadır. Sınırların önemini kaybettiği günümüz dünyasında Türkiye bütün çevresi ile ilişkiler kurarak dünya devleti olma idealini devam ettirmektedir (Yılmaz, 2008: 542-543).

Türkiye konumu itibariyle enerji kaynaklarının merkezindedir. Her ne kadar enerji üreticisi olmasa da enerji ihtiyacı gittikçe artan Avrupa ile üretici konumunda bulunan doğu komşuları arasında köprü vazifesi görmektedir. Bu özelliğinden dolayı da transit ülke olarak enerji piyasasında önemini korumaktadır. Doğal gaz ve petrol taşımacılığı boru hatlarıyla kara yoluyla ve tankerlerle de deniz yoluyla yapılmaktadır. Türkiye sahip olduğu boğazlar, etrafının denizlerle çevrili olması ve Asya ve Avrupa arasında kara yolu bağlantısının olması dolayısıyla hem deniz hem kara enerji taşımacılığında önemli bir ülkedir. Enerji arzı konusunda önemli bir güç olan Rusya enerji piyasasında etkinliğini sürdürmektedir. Elindeki kaynaklarla Avrupa'nın en önemli enerji tedarikçisi konumundadır. Avrupa ise enerji konusunda Rusya'ya bağlılığı devam etmekte, alternatif politikalar üreterek enerji arzı güvenliğini ve yenilenebilir enerji kaynakları konusunda çalışmalar yapmaktadır. Güç merkezi olarak kabul edilen ABD, Rusya'nın enerji kartını kullanarak bölgeye etkisini sınırlamaya çalışmaktadır. Rusya, Avrupa ve ABD gibi etkin güçlerin politikaları dikkate alınarak Türkiye kendi çıkarları doğrultusunda politika geliştirerek enerji konusunda önemini devam ettirmektedir (Kantörün, 2010: 88).

Türkiye'nin stratejik konumu itibariyle komşu devletlerle ve köprü vazifesi gördüğü Avrupa ve Asya ile dengeli politikalar izleme durumundadır. Bu anlamda iki kıtaya da sırtını dönemeyecek olan Türkiye çeşitli uluslararası kuruluşlarla ilişkilerini zenginleştirerek güç kazanmaktadır. Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, İslam Konferansı Örgütü, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, Afrika Birliği, D-8, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı gibi kuruluşlarla üyelik statüsü, müzakerelerin devam etmesi ya da gözlemci bulundurma gibi ilişkileri devam ettirmekte ve böylelikle dış politikada daha aktif hareket edebilmektedir (Bayar, 2006:143).

Genç, dinamik ve birçok AB ülkesinden fazla nüfusa sahip Türkiye'nin bu güç unsuru, Avrupa Birliği ilişkilerinde sürekli göz önünde bulundurulmaktadır. Soğuk Savaş sonrası Türkiye'den Avrupa'ya yönelik bir göç hareketi, Birliği sürekli endişeye sokmuştur. Bu da Türkiye'nin bir güç unsuru olan nüfusunun

politikalarındaki etkisinin bir karşılığı olarak karşımıza çıkmaktadır (Davutoğlu, 2014: 23).

Türkiye'nin bölgesinde artan gücünün bir başka belirleyicisi olan ekonomide, 2001 krizinin ardından yapısal birçok düzenleme yapılmıştır. Finansal sistem ve kamu maliyesi üzerinde yapılan düzenlemelerle ekonomi disipline edilmiştir (Dinçer ve Kutlay, 2012: 20). Alınan tedbirler sonrası ekonominin belini kıran yüksek enflasyon, yüksek faiz, kamu borç yükü ve açıklarında önemli iyileşmeler olmuştur. Uygulanan maliye ve para politikalarında sosyal devlet ilkesi göz ardı edilmemiş ve toplumun dezavantajlı kesiminin hayat standartlarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır (Bayar, 2006: 150-151). Krizden sonra uzun süren siyasi ve ekonomik istikrar süreci Türkiye ekonomisinin büyümesine ve kalkınmasına etki etmiştir. Ekonomik göstergelerdeki iyileşmeler ülkenin bölgede etkinliğin artması ve daha çok dikkate alınması sonucunu doğurmuştur. Zengin doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen Türkiye'nin enerji konusunda dışa bağımlılığı devam etmektedir. Bu ise bütçede ciddi açıklara sebep olmakta ve ekonomik yapıyı direkt etkilemektedir. Endüstriyel anlamda son yıllarda yapılan yatırımlar ülke ekonomisinin dışa bağımlılığını azaltıcı yönde etki etmiştir. Özellikle savunma sanayisinde "millileşme" çabaları kendini göstermektedir.

Türkiye'nin ekonomisi ile ilgili yapılan düzenlemeler ve siyasi istikrarın da getirmiş olduğu iyileşmeler olmasına rağmen bazı tereddütler de yazarlar tarafından dile getirilmektedir. Ekonominin kırılgan yapısı, yüksek cari açık, artan iç ve dış borçlar, yabancı sermayeye bağımlılık önemli sorunlardır. Sanayileşme hızı yavaş, teknolojik altyapı yetersiz ve işsizlik oranları yüksek seyretmektedir. En zengin ve en fakir arasındaki fark açılmakta ve önemli sosyal sorunların önümüzde olduğunu göstermektedir. Yine toplanan vergilerin %70'inin dolaylı vergilerden olması vergi gelirlerin toplanması konusunda da sıkıntıların olduğunu göstergesidir. Gelişmiş ekonomilerde dolaysız vergilerin oranının dolaylı vergilere göre daha yüksek olması beklenir. Aynı zamanda kayıt dışı ekonominin yüksekliği de Türkiye ekonomisinin önemli problemleri arasındadır (Doster, 2012: 26).

Dışa bağımlılığı en aza indirerek, kendi kaynaklarını en iyi şekilde kullanan Türkiye ekonomisi, dış borç, ekonomik yaptırımlar-finansal oyunlara ve küresel

finans krizlerinden en az etkilenecektir. Ekonominin göstermiş olduğu bu dayanıklılık ulusal gücün de temelini oluşturacaktır (Yılmaz, 2008: 556).

Türkiye askeri kapasite anlamında tarih boyunca dünyada kendisinden söz ettirmiş bir devlettir. Dünyanın en eski orduları arasında yer alan Türk Ordusu Türkiye'nin bölgesel güç olma aşamasında da önemli bir işlev görmektedir. Askeri güç olarak Türkiye hem bölgesinde hem de küresel anlamda kendinden söz ettirir durumdadır. Bir NATO ordusu olan Türk Silahlı Kuvvetleri asker sayısı bakımından NATO'da ABD'den sonra ikinci sıradadır. Yurtta Barış Dünyada Barış düsturuyla hareket eden Türk Ordusu dünya barışının sağlanması konusunda da çeşitli uluslararası görevleri başarıyla yerine getirmiştir. Bu anlamda da NATO'nun etkin orduları arasındadır. Yine mücadele sonrası toplumsal barışın tekrar sağlanması konusunda da rol üstlenen TSK, diğer devletlerin güvenlik personellerinin eğitimini de üstlenmektedir (Bayar, 2006: 146-149).

Savunma alanında dışa bağımlılığı azaltma çabası içinde olan Türkiye kendi öz savunmasını sağlayacak araç ve gereçlerini üretebilme durumuna gelmektedir. Önemli NATO ülkesi olması, üstlenilen misyon ve kendine yetebilir bir ordu oluşturma çabası Türkiye'nin bölgesel gücüne olumlu etki sağlamaktadır.

Türkiye coğrafyası itibariyle farklı savunma yapılanmasına gitmektedir. Büyük sayılabilecek bir kara parçası üzerine kurulu Türkiye, etrafının denizlerle çevrili olması sebebiyle de deniz gücüne önem vermektedir. Nüfusu hızla artan Türkiye'nin ekonomik kapasitesi ve savunma ihtiyaçları arasında sistematik bir bağlantının kurulması zorunludur. İyi bir eğitimle yeterli donanıma sahip olacak nüfus, ekonomik ve savunma kapasitesine de olumlu katkı sağlayacaktır. Bunun sağlanamaması durumunda nüfus, ülkede istikrarsızlığın kaynağı olabilecektir. Dünyanın en istikrarsız bölgesinde bulunan Türkiye, konjonktürel tedbirlerle yüksek potansiyelini devam ettiremeyecektir (Davutoğlu, 2014: 42).

Türkiye, Amerika, İngiltere, Fransa gibi ülkelerin aksine yumuşak gücünü uluslararası boyutta değil, bölgesel amaçlar için kullanmaktadır. Yumuşak gücünün kapsamını kültürel ve tarihi ilişkiler üzerine indirgeyen Türkiye demokrasi, ekonomik refah, insan hakları gibi çekicilikleri kullanamamaktadır. Son yıllarda

dünyanın çeşitli yerlerine yardım programları (TİKA eliyle) düzenleyen Türkiye, farklı dillerde yayın programları hazırlamakta (TRT WORLD, TRT El Arabia, TRT Kurdi), diziler ihraç etmekte ve ülke içerisinde çok büyük projeleri (üçüncü havalimanı, üçüncü köprü, Marmaray vb.) hayata geçirerek bölge ve dünya ülkelerinin ilgisini çekmektedir. Eğitim alanında çeşitli burs programlarıyla yabancı öğrencileri ülkeye çekerek kültürünü paylaşmaya çalışmaktadır (Aydemir, 2016: 327-328). Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak, Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek, Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini arttırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla kurulan Yunus Emre Enstitüsü, 2009 yılında faaliyetine başlayarak yurt dışında 40'tan fazla kültür merkeziyle Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır.

Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu Başkanlığı Türkiye'nin yumuşak gücünün bir başka aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurum ile ilgili olarak şu açıklama yapılmıştır (Başbakanlık YTB 2017, ytb.gov.tr); Başbakanlığa bağlı müsteşarlık düzeyinde bir kamu kurumu olarak 6 Nisan 2010 tarihinde kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) yurtdışındaki vatandaşlarımız, soydaş ve akraba topluluklarımız ile Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilerimize yönelik çalışmaları koordine etme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme görevini üstlenmiştir. Yeni Türkiye vizyonunu ortaya koyan kurumlardan biri olan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın çalışmalarıyla gerek yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızla gerekse soydaş ve akraba topluluklarla ilişkiler güçlendirilmekte, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak daha yakın ilişkiler tesis edilmektedir. Türkiye'nin uluslararası elçileri olan Türkiye Burslusu öğrencilerimiz ise; tarihten gelen köklü ilişkilerimizin yeniden inşasında önemli roller üstlenmekte, dünyanın dört bir yanındaki gönüllü elçilerimiz olmaktadır.

Türkiye'nin yumuşak gücü araçları olarak yukarıda ifade edilen resmi kurumlara ek olarak sivil toplum kuruluşları, kitle iletişim araçları da kullanılmaktadır. Bilinirliği artan Türkiye'nin bölgesinde etkin bir güç olması da yumuşak gücünü etkin kullanmasına bağlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE ve AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Türkiye Avrupa ilişkileri Cumhuriyet dönemi öncesinde başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin duraklama ve özellikle gerileme dönemlerinde devletin bekası ve yeniden toparlanması amacıyla siyasi, askeri ve idari alanda birçok yenilikler yapılmıştır. Bu yapılan düzenlemeler Avrupa ülkeleriyle ilişkiler doğrultusunda şekillenmiştir. Ayrıca Cumhuriyetin ilanı ile birlikte muasır medeniyetler hedefine ulaşmak amacıyla da Avrupa devletleri örnek alınmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin dış politikasının değişmeyen en temel özelliği batıya yönelik olmasıdır. Bu değişmezliğin nedeni güvenlik tercihi ya da toprak bütünlüğüne tehdit algıları değildir. Kuruluşunun ilk yıllarında diğer büyük devletlere karşı tarafsız bir dış politika izlemeyi tercih eden Türkiye, bu dönemde de siyasal ve ekonomik bakımından Avrupa topluluğunun bir parçası olmaya çalışmıştır (Sander, 1998: 69). Tarihsel süreçte Avrupa Birliği ile inişli çıkışlı ilişkiler yaşayan Türkiye'nin yüzü daima Avrupa'ya dönük olmuş, dış politikasını da bu yönde oluşturmuştur.

2.1.AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Organları

2.1.1. AB'nin Tarihsel Süreci

Avrupa'da birlik kurma düşüncesi ciddi olarak II. Dünya Savaşı sırasında oluşmuştur. Dönemin en önemli savaş malzemesi kömür ve çelik üretiminin bir elde toplanması savunulmaktaydı. Özellikle Almanya ve Fransa'nın elinde bulunan kömür ve çeliğin egemenlik hakkının birlik kurulması ile ortak bir otoriteye verecektir. Avrupa'da kömür ve çelik birliğinin öncesinde 1932'de Hollanda, Belçika

ve Lüksemburg arasında Ouchy Sözleşmesi imzalanarak ilk Avrupa Ekonomik Birliği “BENELÜKS” kurulmuştur. Bu anlaşma ile amaç üç ülke arasında tedrici olarak gümrük birliğinin oluşturulmasıdır. Kömür ve çelik birliği konusundaki fikir birliği sonrasında 18 Nisan 1951’de Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu oluşturuldu (Karluk, 1996: 37-42). Bu topluluğun amaçları, ticaretin önündeki engelleri kaldırmak ve topluluk devletlerinin ihtiyaçlarının tam olarak karşılanabilmesi için üye devletlerin kömür ve çelik üretimlerinin ortak pazar oluşturularak serbestçe dolaşmasıydı. Üretimle birlikte bu sektörlerde sermayenin ve işçinin de dolaşımını serbest bırakılmıştı. Bu anlamda yatırımların yapılması, destekler, iş sözleşmeleri, üretim miktarları, fiyat gibi unsurların belirlenmesi için topluluk devletlerinin bağlı kalacağı kararlar AKÇT’nin Konsey’i (Bakanlar Kurulu) tarafından belirleniyordu. Topluluğun açık niyetinde sadece kömür ve çelik sektöründe alınan kararlar diğer ekonomik alanları da kapsayacak şekilde Avrupa Federasyonu’nun oluşturulmasıydı. AKÇT’nin kuruluşundan sonra başarılı çalışmaları sektör harici geniş kapsamlı bir ekonomik birleşmenin oluşturulması fikrini ortaya çıkardı. Bu amaç doğrultusunda bir araya gelen AKÇT devletleri dışişleri bakanları 1 Ocak 1958’de yürürlüğe giren Roma Antlaşması’nı imzalayarak Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu (EURATOM) oluşturdular. AET’in kurucu üyeleri Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg’tur. EURATOM’un amacı ortak nükleer mevzuatın oluşturulması, nükleer donanım için ortak bir pazar oluşturulması, nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımının sağlanması, nükleer güvenilirlik ile halkın ve işçilerin sağlık şartlarının güvence altına alınmasıdır. Aynı zamanda EURATOM’la nükleer enerjinin geliştirilmesi için gerekli teknolojik altyapının oluşturulması ve ortak AR-GE birimlerinin oluşturulması amaçlanmaktadır (Moussis, 2004: 26).

1965 yılında imzalanan Füzyon Antlaşması (Birleşme Anlaşması) ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu tek bir konsey ve komisyon oluşturularak Avrupa Toplulukları adını aldılar.

Avrupa Topluluklarından Avrupa Birliği’ne geçişin aşaması olan Maastricht Zirvesi ile önemli değişiklikler meydana gelmiştir. 1990’da Doğu ve Batı

Almanya'nın birleşmesi, Sovyetler Birliği'nin yıkılışı, Avrupa'da da ulusların bağlarını güçlendirme kararlılığı birlik devletlerini Hollanda'nın Maastricht şehrinde bir araya getirdi. Yapılan görüşmeler sonrası Maastricht Antlaşması diğer bir ifade ile Avrupa Birliği Antlaşması imzalandı. Antlaşma ile birlikte Avrupa da sadece ekonomik birliğin ötesinde Avrupa vatandaşlığının oluşturulması, ortak dış politika, hukuki birlik ve güvenlik politikalarının belirlenmesi konusunda anlaşma sağlandı (AB Bakanlığı 2017, ab.gov.tr).

7 Şubat 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması (Avrupa Birliği Antlaşması) ile Avrupa Toplulukları arasında daha yakın bir işbirliğinin temeli atıldı. Esası ekonomik birliktelik, serbestlik olan Avrupa Topluluklarının ilişkisi bu antlaşmayla çok daha ileri bir düzeye geldi. Küresel nitelikte bir yapı oluşturmayı amaçlayan AB Antlaşması'na göre Birliğin amaçları;

- Özellikle iç olmayan bir alan yaratarak, ekonomik ve sosyal iç bütünleştirmeyi güçlendirerek ve sonunda teke bir para birimine varacak ekonomik ve parasal birlik sağlanarak dengeli ve sürdürülebilir ekonomik ve sosyal ilerlemeyi teşvik etmek,
- Zamanla ortak bir savunmaya yol açabilecek ortak bir savunma politikası çerçevesi de dahil olmak üzere ortak bir dış ve güvenlik politikası hayata geçirerek uluslararası alanda kimliğini hissettirmek,
- Birlik vatandaşlığına geçilerek üye devletlerin uyruklarının haklarını ve çıkarlarını korumayı güçlendirmek,
- Adalet ve içişlerinde yakın işbirliği geliştirmek,
- Topluluk'un mekanizmalarının ve kurumlarının etkinliğini güvenceye alma amacıyla "Topluluk Müktesebatı" nı tam olarak sürdürmek ve güvenmek,

şeklinde sıralanmaktadır (Moussis, 2004: 28).

Kuruluşu Avrupa Ekonomik Topluluğu'na dayanan Avrupa Birliği kurucu üyeleri; Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'dur. Topluluğun etkinliği ile dönemselsel olarak yeni üyeler topluluğa katılmıştır. Avrupa Birliği'nde genişleme 5 dönem olarak incelenebilir. Birinci Genişleme Süreci

1973'te İngiltere, İrlanda ve Danimarka ile başladı. İngiltere daha önce üye olmayı talep etmesine rağmen Fransa'nın ret etmesiyle üyeliği 1973'te tamamlanabildi. İkinci genişleme Yunanistan ile devam etti. AB ile ilişkileri daha öncesine dayanan Yunanistan, ülkede yaşanan askeri darbeden dolayı AB ile ilişkileri dondurmak durumunda kaldı. Darbe sonrası sivil yönetim idaresinin başvurusuyla 1981 yılında Yunanistan'ın AB üyelik başvurusu kabul edildi. Üçüncü genişleme İspanya ve Portekiz 1986'da topluluğa katılmasıyla tamamlandı. Ancak bu iki ülkenin üyeliği sancılı olmuştur. Bu sancının temel nedeni ülkelerin ekonomik gelişmişliklerinin topluluk ülkelerine nazaran geride olmasıdır. Topluluğa külfet olacağı değerlendirilen İspanya ve Portekiz'in üyeliği, birliğin genişleme arzusu ve AB'nin Akdeniz güvenliğinin sağlanması gibi nedenlerle de kabul görmüştür. Soğuk Savaş sırasında tarafsız politika izleyen Avusturya, Finlandiya ve İsveç, savaş sonrasında Avrupa'dan taraf olarak Topluluğa kendilerini kabul ettirdi. Böylelikle dördüncü genişleme 1995'te tamamlanmış oldu. Beşinci ve son kapsamlı genişleme 2004 yılında Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin, 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan'ın, 2013 yılında da Hırvatistan'ın Birliğe üye olması ile tamamlanmış oldu.

Devam eden genişleme sürecinde Türkiye, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Arnavutluk devletlerinin AB ile üyelik müzakereleri devam etmektedir. Bosna Hersek ve Kosova potansiyel aday ülkelerdir.

Avrupa Birliği genişleme politikasını kuruluşundan günümüze devam ettirmektedir. Ortak mevzuat ve uygulamaları devam ettirilmesi, yeni katılım sağlayacak ülkelerle uygulama birliğinin sağlanması AB için temel amaçtır (AB Bakanlığı 2017, ab.gov.tr). Her ne kadar uluslararası alanda genişlemeyle gücünü arttırmak istese de AB, üyelerinin muhafazası konusunda da sıkıntılar yaşamaktadır. Önemli üyelerinden İngiltere, Haziran 2016'da halk oylamasıyla AB'den ayrılma kararı aldı. Bu kararın ardından devam eden süreçte Birlik üyelerinden de farklı sesler gelmeye başlamıştır.

Yirmi Sekiz üyeli AB genişleme politikalarıyla birlikte Avrupa Komşuluk Politikasını da yürürlüğe koymuştur. 2003 yılında alınan kararla aday ülkelerin

dışında diğer ülke ve bölgelerin siyasi ve ekonomik dönüşümleri, istikrarın sağlanması amacıyla ilişkiler geliştirilmiştir. Yeni üye devletlerle birlikte komşu devletlerle oluşan farklılıkların derinleşebileceği endişesiyle Komşuluk Politikalarının uygulanması AB raporlarında yer almıştır. Bu raporda göç, terörle mücadele ve çevre gibi konularda ortak sorunlarla birlikte mücadele edilmesi ve AB'nin sınır güvenliğinin sağlanması amaçlandığı ifade edilmiştir (Kahraman, 2008: 452).

2.1.2. AB'nin Organları

Paris ve Roma antlaşmaları ile kurulan Avrupa Toplulukları ileride oluşturulacak birleşik bir Avrupa Devleti'nin altyapısını hazırlamaktadır. Bu kapsamda bir devletin organları olan yasama, yürütme ve yargı unsurlarını oluşturulmuştur. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin benimsenmiştir. Yasama, yürütme ve yargı organlarının kararları topluluk ülkelerini bağlayıcı sonuçlar doğurur. Alınacak karara katılmayan üye ülke, çıkan kararı uygulamak, kabul etmek zorundadır (Karluk, 1996: 108).

Avrupa Birliği Antlaşması (1993) ile topluluğun yasama, yürütme ve yargı organları oluşturulmuştur. Antlaşmanın 13. maddesine göre;

“Birlik, kendisinin, vatandaşlarının ve üye devletlerin değerlerini desteklemeyi, hedeflerini izlemeyi, çıkarlarına hizmet etmeyi ve politika ve eylemlerinin tutarlılığını, etkililiğini ve sürekliliğini temin etmeyi amaçlayan bir kurumsal çerçeveye sahiptir.

Birliğin kurumları şunlardır:

- Avrupa Parlamentosu,
- Avrupa Birliği Zirvesi,
- Konsey,
- Avrupa Komisyonu (bundan sonra “Komisyon” olarak anılacaktır),
- Avrupa Birliği Adalet Divanı,
- Avrupa Merkez Bankası,
- Sayıştay.”

Şeklinde sıralanmıştır. İlgili maddenin devamında kurumlar hakkında; “her kurum Antlaşmalar’la kendisine verilen yetkilerin sınırları dahilinde ve Antlaşmalar’da öngörülen usul, şart ve hedeflere uygun olarak hareket eder. Kurumlar dürüst işbirliği içinde çalışırlar.” denilerek kurumların sorumlulukları çerçevesinde ve işbirliği halinde çalışmalarını gerektiğine dikkat çekilmiştir.

2.1.2.1. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Parlamentosu, Konsey ile birlikte yasama ve bütçe işlevlerini yerine getirir. Parlamento, diğer organlar üzerinde siyasi denetim ve danışma işlevini yerine getirir. Komisyon Başkanı Parlamento tarafından seçilir. Parlamento temsilcileri, birlik üyesi 28 ülke vatandaşı tarafından doğrudan seçilir. Temsilci sayısı başkanla birlikte 751’dir. Üye devletlerinin temsil oranı nüfuslarıyla orantılıdır. Temsilciler 5 yıllığına seçilir ve bu süre zarfında 2 başkanlık seçimi yapılır. Üyeler tam bir dolaşım serbestisine sahiptir. Görevleri dahilinde çalışma yerlerine serbestçe gidebilirler. Görevleri sebebiyle ifade ettikleri düşüncelerden dolayı sorgulanamazlar. Suçüstü ve dokunulmazlıklarının kaldırılması hariç, adli soruşturmalara dahil edilemezler (Tezcan, 2012: 114). Başkan, Parlamento’nun AB’nin diğer kurumlarıyla ve dış dünyayla ilişkilerinde kurumu temsil eder. Aynı zamanda Parlamento’nun çalışmasını denetler ve iç tüzüğün uygulanmasını sağlar. Bütçe başkan tarafından imzalanır.

Parlamento gruplardan oluşmaktadır. Son durumda 8 grup olan Parlamento’da gruplar oluşturulurken, ülkeler arasında değil, siyasi düşünce etrafında kümelenirler. Grup oluşturmak için 25 üyeye ihtiyaç vardır ve gruplarda üye devletlerin en az dörtte biri temsil edilmelidir.

Parlamentoda çeşitli konularda ihtisaslaşmış 20 komite mevcuttur. Komiteler ilgili konularda yasama çalışmalarına hazırlık olacak raporlar düzenler. Yasama teklifleri hazırlanır ve hususi araştırma gerektiren konularda ayrıca araştırma komisyonları kurabilirler.

Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelerle ilişkileri sürdürmek, bilgi alış verişinde bulunmak ve birliğin değerleri olan özgürlük, temel hak ve hürriyetler,

demokrasi ve insan hakları konusunda işbirliği yapmak üzere delegeler oluşturulmuştur (European Parliament 2017, www.europarl.europa.eu).

Avrupa Parlamentosu topluluğun kuruluş antlaşmalarında sadece danışmanlık statüsüne sahipti. Sonraki düzenlemelerle yasama işlevi, siyasi işlev, denetim işlevi ve bütçeyle ilgili işlevlere sahip olmuştur (Moussis, 2004: 58).

2.1.2.2.Avrupa Birliği Zirvesi

Avrupa Birliği Antlaşması'nın 15. maddesi AB Zirvesi'ne ilişkin hükümler içermektedir. Birliğin itici gücü olarak ifade edilen AB Zirvesi, genel siyasi yönelimleri ve öncelikleri belirler. Yasama faaliyetlerinde bulunmaz. AB Zirvesi üye devletlerin devlet ve hükümet başkanları ile kendi Başkan'ı ve Komisyon Başkan'ından oluşur. Her altı ayda iki kez toplanan Zirve, Başkan'ın talebiyle de olağanüstü toplanabilir. Kararlar aksi belirtilmedikçe oy birliği ile alınır. Başkan iki buçuk yıllığına nitelikli çoğunlukla seçilir ve ulusal bir görev üstlenemez. Yasama faaliyetlerinde bulunamayan Avrupa Birliği Zirvesi birliğin genel yönetimi ve uzun vadeli eylem planı ile ilgili bildiri hazırlar. Bu bildirimler AB'nin politikalarının belirlenmesinde önem arz eder.

Zirve, üye devlet başkanlarının ya da hükümetlerin kendi aralarında gayri resmi fikir alış verişinde bulunabileceği bir forumdur. Üye devletlerin en üst temsilcilerinin bir araya gelmesi Zirve'nin gücünü oluşturur. Zirve sayesinde Avrupa liderleri birlik ruhunu oluşturur (Moussis, 2004: 53).

Avrupa Birliği Zirvesi, Avrupa bütünleşmesinin sağlanması amacıyla yapılan çalışmalar sonucunda ve Bakanlar Konseyi'nde oluşan çıkmazların çözümü neticesinde zorunlu bir oluşum olarak doğmuştur (Tezcan, 2012: 138). Avrupa Birliği'nin genişlemesi ve bütünleşmesi amacıyla alınacak kararlar, Zirve'de yapılan görüşmeler neticesinde şekillenmektedir.

2.1.2.3.Avrupa Birliği Konseyi

Avrupa Birliği Konseyi Parlamento ile birlikte Birliğin yasama ve bütçe işlevini yerine getirir. Birliğe üye devletlerin ekonomi ve maliye politikalarını,

eğitim, kültür, gençlik ve spor politikalarını ve istihdam politikalarını koordine etmekten sorumludur. AB Konseyi, Birliğin ortak dış ve güvenlik politikalarını geliştirir. İnsanı yardım, AB'nin kalkınması, savunma ve ticaret de bu kapsamdadır. Konsey Birliğin ana karar organıdır.

Konsey, her ye devletin oy kullanabilecek bakan düzeyinde temsil edildiği ve ye devletleri bağlayıcı kararlar alan temsilcilerden oluşur. Kararlar nitelikli çoğunlukla alınır. Ancak Kurucu Antlaşmalarda, komisyon nerisi değişikliklerinde, vergi uyumlaştırılmalarında, evre politikasının bazı alanlarında oybirliği ile karar alınması gereklidir. Ayrıca ortak dış politika ve güvenlik alanlarında da oybirliği şartı getirilmiştir (Candan, 2012: 175).

AB Konseyi, Komisyona AB ve AB yesi olmayan ülkeler ile uluslararası kuruluşlar arasında antlaşmaların müzakere edilmesi ile ilgili yetki verir ve komisyonun önerisine göre antlaşmaları sonuçlandırabilir. AB Konseyi tarafından neticelendirilen antlaşmalar ye ülkelerce kabul edilmiş sayılır. İlgili antlaşmalar ticaret, işbirliği ve kalkınma gibi geniş kapsamlı olabilir.

Konsey aynı zamanda Parlamento ile Bütçeyi kabul eder. Aralık ayında kabul edilen bütçe 1 Ocak'ta yürürlüğe girer (Council of The European Union 2017, www.consilium.europa.eu).

2.1.2.4. Avrupa Komisyonu

Avrupa Birliği Antlaşması'nın 17. maddesinde komisyonun görev ve sorumlulukları ve seçim usulleri yer almaktadır. Yasama süreci Komisyon ile başlamaktadır. Birliğin ana yürütme organı olarak alışan Avrupa Komisyonu, AB programlarını ve bütçeyi uygulamak ve bunların denetiminden sorumludur. Her ye devletten bir temsilcinin yer alacağı şekilde 28 üyeden (komiser) oluşur. Komiserler bir ya da birden fazla AB politikasının yürütülmesinden sorumludur. Komiserlerin sorumlu oldukları politikalarla ilgili kendilerine bağlı Genel Müdürlükler bulunur. Komisyonun görev süresi beş yıldır. ye seçiminde genel niteliklerle birlikte Avrupa idealine bağlılık ve bağımsız davranabilme ilkesi temel alınır. Komisyon merkezi Brüksel'dir. Topluluk ye devletlerinin yasaları ihlali durumunda Avrupa

Komisyonu durum tespiti ile birlikte ilgili ülkeye süre tanır. Süresinde ihlalin giderilmemesi durumunda Komisyon, ihlali Adalet Divanı'na götürür.

Komisyon üyeleri üye devletlerin çıkarlarından ziyade Birliği çıkarlarını düşünmek zorundadır. Bu anlamda herhangi bir kurumdan ya da kişiden talimat almadan bağımsız olarak görevlerini yerine getirirler. Bu amaçla Komisyon üyeleri ulusüstü bir statüye sahiptir. Ancak üyeler, atamalarla komisyona seçilmeleri bağımsız olarak hareket etmeleri yönündeki engeldir (Bilgin, 2012: 181-198).

2.1.2.5. Avrupa Birliği Adalet Divanı

Avrupa Birliği Adalet Divanı AB Antlaşmasının 19. maddesinde yerini almaktadır. Adalet Divanı, Genel Mahkeme ve ihtisas mahkemelerinden oluşan AB Adalet Divanı'nın birincil görevi alınan tedbirlerin yasallığını incelemek ve Antlaşmalar'ın tek tip yorumlanması ve uygulanmasını sağlamaktır. Adalet Divanı her üye devletten bir hakim olmak üzere 28 hakim ve 11 savcıdan oluşur. Kurum Lüksemburg'da faaliyet göstermektedir.

Adalet Divanı ulusal mahkemelerle birlikte çalışır. Mahkemelerin verdiği kararlar ve oluşturulan içtihatlar, Avrupa Birliği vatandaşlarının hayatlarını doğrudan etkileyen sonuçlar doğurur. Örneğin; mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı, AB vatandaşlarının serbest dolaşımı, sosyal haklar ve eşit muamele, temel hak ve hürriyetler ve Avrupa vatandaşlığı konularında verilen kararlar Birlik vatandaşlarını doğrudan etkileyecektir. AB Adalet Divanı ihlaller durumunda üye ülkeleri çeşitli tazminatları ödeme yükümlülüğüne sokabilir (Court Of Justice Of The EU 2017, www.curia.europa.eu).

Adalet Divanı, AB'nin merkezinde yer alarak, Birliğin gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Uluslararası antlaşmaların imzalanmasında görüş verme yetkisine sahip Adalet Divanı, olumsuz görüş vermesi durumunda antlaşmalar yeniden değerlendirilerek görüş doğrultusunda düzenlenmelidir. Ayrıca AB kurumları arasında yetki dağılımı konusunda kararları bağlayıcıdır. Bu nedenle de AB sistemi içerisinde konumu tartışmalıdır (Göçmen, 2012: 210-223).

2.1.2.6.Avrupa Merkez Bankası

Tüzel kişiliğe sahip bağımsız bir AB organı olan Avrupa Merkez Bankası'nın temel görevi Avro bölgesinde fiyat istikrarını sağlamaktır. Üye ülkelerin Merkez Bankaları ile birlikte çalışan Avrupa Merkez Bankası'nın merkezi Frankfurt'tadır.

Avrupa Birliği'nin hedefleri ekonomik büyüme ve istihdamın yaratılması için fiyat istikrarının sağlanması diğer bir ifadeyle avronun değerini korumak Merkez Bankası'nın temel amacıdır. Avrupa Merkez Bankası; para politikasını tanımlamak ve uygulamak, döviz işlemleri yapmak, Avro bölgesinde yabancı para rezervlerini elinde bulundurmak ve yönetmek, ödeme sisteminin düzgün çalışmasını sağlamak, bankacılık faaliyetlerini denetlemek ve Avrupa ve uluslararası alanda ekonomik işbirliği yapmakla görevli ve sorumludur (ECB 2017, www.ecb.euroropa.eu).

Avrupa Merkez Bankası'nın sermaye yapısı, Avro bölgesine dahil devletlerin merkez bankalarından aktarılan sermayelerden oluşmaktadır. Yönetiminde bağımsızlık, hesap verilebilirlik ve şeffaflık esastır. Yönetim kurulu üyeleri 4-8 yıllığına ve bir dönemlik seçilmeleri AMB'nin bağımsızlığı açısından önemlidir (Akçay, 2012: 233-249).

2.1.2.7.Sayıştay

Sayıştay, Avrupa Birliği'nin mali yönetiminin iyileştirilmesine katkıda bulunmak, hesap verilebilirlik ve şeffaflık kriterlerini yerine getirmek ve Birlik vatandaşlarının mali çıkarlarını korumak amacıyla bağımsız dış denetçi olarak görev yapmaktadır. Kurum AB fonlarının doğru bir şekilde muhasebeleştirilmesi, ilgili mevzuat gereğince harcanmasını kontrol ederek kaynakların katma değer oluşturmasını sağlamakla yükümlüdür.

Her ülke bir üye vererek 28 üyeden oluşan Sayıştay üyeleri Konsey tarafından Parlamento'ya danışılarak 6 yıllığına seçilirler. Ekonomik güçlüklerin artmasıyla Birlik üzerindeki mali baskılar da artmaktadır. Bu anlamda dış denetim fonksiyonu üstlenen Sayıştay'ın sorumluluğu ve önemi de artmaktadır (European Court Of Auditors 2017, www.eca.europa.eu).

Sayıştay, denetimleri sonrasında raporlar ve görüşler hazırlar. Bu görüş ve raporların bağlayıcılığı yoktur. Ayrıca belirli konularda tespit ettiği eksiklikleri de her zaman rapor haline getirebilir. Birliğin diğer kurumları da Sayıştay'dan görüş isteyebilirler. Hazırlanan raporlar Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'ne iletilir. Burada raporların uygun bulunması halinde yeni düzenlemeler yapılır (Göçmen, 2012: 271-272).

2.2.Türkiye'nin AB'ye Üyelik Süreci

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren çağdaş uygar devletler seviyesine ulaşabilmek için her alanda birçok düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeler incelendiğinde referans olarak batının alındığı söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında batıda ekonomik alanda kurulan ortaklıklar Türkiye'nin de dikkatini çekmiştir. Batı Blokunda yer almak isteyen Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na 31 Temmuz 1959'da ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Askeri darbe sonrası yapılan müzakereler sonrasında AET, Türkiye'nin başvurusu kabul etmiştir. Böylelikle 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girecek ve Türkiye'nin üyeliğe kabul edilme sürecinde geçerli olan ortaklık anlaşması "Ankara Antlaşması" imzalanmıştır.

Ankara Antlaşması'nın 2. maddesi antlaşmanın amacı; "Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının çalıştırılma seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak, Taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektedir." şeklinde açıklanmaktadır.

Ankara Antlaşması ile Türkiye, Avrupa Birliği'nin kurulmasına temel olan antlaşmaların getirdiği yükümlülükleri yerine getirme sorumluluğu altına girmiştir. Bütün bu yükümlülükler yerine getirildiği takdirde üye ülkeler Türkiye'nin Birliğe katılma olanağını inceleyeceklerdir.

Antlaşma hükümlerince Türkiye AB ilişkileri rayında devam etmekle beraber ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik şartlar süreci durağanlaştırmıştır. 1980 ihtilali sonrası ise süreç tamamen dondurulmuştur. Askeri darbe sonrası kurulan hükümetle dışa açılma politikası geliştiren Türkiye, Birlik ile ilişkilerine tekrar ivme

kazandırarak 14 Nisan 1987’de üyelik başvurusunda bulunmuştur. Başvurusu kabul edilmeyen Türkiye Ankara Antlaşması çerçevesinde AB ile ilişkilerini geliştirmiştir. Antlaşmanın içerdiği hükümler doğrultusunda devam eden süreçte Türkiye-AB arasında Ortaklık Konseyi toplantısında Gümrük Birliği imzalanmıştır. 1 Ocak 1996’da yürürlüğe giren Gümrük Birliği ile Ankara Antlaşması’na göre “Son Dönem”e geçilmiştir.

10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi, Türkiye-AB ilişkilerinde önemli tarihlerden biridir. Zirve’de alınan kararlar Türkiye diğer aday ülkelerle eşit şartlarda adaylık sürecine tabi olmuştur. 1997’de Lüksemburg Zirvesi’nde genişleme dışında bırakılan Türkiye böylelikle resmen aday ülke konumuna gelmiştir. Helsinki Zirvesi’nde Türkiye için adaylık sürecinde yol haritasını belirleyecek Katılım Ortaklığı Belgesi düzenlenmesi ve katılım öncesinde AB mali yardımlarına ilişkin çerçeve oluşturulmasına karar verilmiştir. Türkiye ise Katılım Ortaklığı Belgesi’ne karşılık AB müktesebatının üstlenilmesine dair taahhütlerini içeren Ulusal Program hazırlayacaktır.

Türkiye siyasi kriterleri yerine getirmek için birçok uyum paketini TBMM’den geçirmiştir. 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi’nde Türkiye’nin yapmış olduğu düzenlemeler de dikkate alınarak siyasi kriterlerin karşılandığı belirtilerek 3 Ekim 2005’te müzakerelere başlanması kararı alınmıştır. 3 Ekim 2005 tarihinde açıklanan Müzakere Çerçeve Belgesi ile Türkiye-AB ilişkileri yeni bir sürece girmiştir.

Müzakere sürecinin başlamasından sonra AB ile Türkiye arasında 16 fasıl görüşülmüş, bir fasıl geçici olarak kapatılmıştır. Müzakereye açılan fasıllar; Bilim ve Araştırma (müzakerelere geçici olarak kapanmıştır), İşletme ve Sanayi Politikası, İstatistik, Mali Kontrol, Trans-Avrupa Ağları, Tüketicinin Sağlığının Korunması, Şirketler Hukuku, Fikri Mülkiyet Hukuku, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Bilgi Toplumu ve Medya, Vergilendirme, Çevre, Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı, Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu, Ekonomik ve Parasal Politika, Mali ve Bütçesel Hükümlerdir.

Türkiye AB ilişkileri, 1999 Helsinki Zirvesi'nden 2004 Brüksel Zirvesi'ne kadar olumlu bir süreçte devam etmiştir. Müzakerelerin başlaması, fasılların açılması ile ilişkiler aynı hızda devam etmemiştir. Özellikle Topluluk ve Türkiye kamuoyunda oluşan algılar, ilişkilerin geleceği konusunda tereddütler meydana getirdi. Soğuk Savaş sonrası Batı Türkiye'ye olan ihtiyacını sorgularken, Türkiye'de Avrupa ile bütünleşmenin kendi çıkarlarına uygunluğunu araştırdı. Avrupa'nın genişleme konusundaki kararsız tutumu ilişkilerde güvensizlik duygusunu geliştirdi. Üyelik sürecinin siyasi, toplumsal ve ekonomik alanda birçok düzenlemenin ve gelişmenin gerektirdiğinin farkında olan Türkiye, zihniyet olarak da bir dönüşüm gerektiğini kavrayamadı. Bu yüzden de uyum yasalarında toplumsal uzlaşma sağlanamadı. Türkiye'nin Birliğe istikrarsızlık getirebileceği endişesi AB ile Türkiye arasında nasıl bir ortaklık yapılabileceği konusunu tartışmaya açtı. "Ucu açık müzakereler, sindirme kapasitesi, imtiyazlı ortaklık" gibi kavramların konuşulmaya başlaması kamuoyunda AB'ye güvensizliği arttırmıştır. AB Türkiye ilişkilerinde müzakere tarihinin alınmasından sonra yaşanan belirsizlikler iki taraf açısından da gerekelendirilebilir. AB açısından genişleme kararsızlığı ve genişlemenin getirdiği sıkıntılar, 2008'de yaşanan küresel ekonomik krizin Avrupa devletlerinin siyasi ve ekonomik yapısında meydana getirdiği değişiklikler, Avrupa'da Türkiye karşıtlığı ve Türkiye'nin AB'nin temel değerlerini yerine getiremeyeceği zihniyetine sahip hükümetlerin iktidar olması AB açısından belirsizlik gerekçeleridir. Türkiye için ise, Avrupa'nın yukarıda bahsedilen tutumu ve bunun neticesinde Türk vatandaşlarının da AB'ye üyelik konusunda isteksizlikleri ve AB dış politikasına bağlı olmayan Türkiye'nin bölgesinde daha etkin bir politika izleyebileceği düşüncesi AB'ye karşı kararsızlık göstermesinin gerekçesidir (Oran, 2013: 337-399).

Avrupa Birliği müktesebatının kabul edilmesi ve uygulanmasında ülkelere ciddi mali yükümlülükler getirilmektedir. Türkiye haricinde diğer aday ülkelere bu geçiş sürecinden en az etkilenecek şekilde çeşitli mali yardımlar yapılmıştır. Özellikle Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkan devletler bu mali külfeti Türkiye üzerinde bir politika aracı olarak kullanmaktadır. Burada amaç ağır mali yükümlülükten dolayı Türkiye üyelik talebinden vazgeçecek ve ayrıcalıklı ortaklığa zorlanacaktır (Gürsel ve Dedeoğlu, 2010: 154).

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında ileride yaşanabilecek bir diğer problem alanı da AB'nin Ortak Dış Politika süreci olacaktır. Türkiye'nin bölge politikalarının çerçevesi ile AB'nin bölgeye ilişkin politikaların aynı paralelde olması önem arz etmektedir. Türkiye'nin Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar gibi yakın komşuları ile geliştirdiği ilişkilerin, AB'nin dış politikası ile çatışma ihtimali yakın gelecekte görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin geliştireceği diplomasi ile AB politikalarının uyumlu hale getirilmesi AB-Türkiye ilişkilerine olumlu yansıtacaktır (Davutoğlu, 2014: 508).

AB ile ilişkilerde dönemsel iniş çıkışlar sürekli olmuştur. Son yıllarda da en alt seviyeye inmiş görünen AB-Türkiye ilişkilerinin geleceği konusunda üç farklı strateji geliştirilebilir. Birinci stratejide AB-Türkiye arasında yaşanan dönemsel sıkıntıların orta vadede değişeceği beklentisiyle, Türkiye'nin çok ağır giden müzakereleri devam ettirmesi ve süreci tamamen bitirmemesidir. İkinci strateji olarak ise birinci stratejinin nihayetinde ilişkileri tam üyelik konusunda yeniden çıkmaza sokacağından "aşamalı bütünleşme" stratejisinin Türkiye tarafından gündeme getirilmesidir. Bu stratejide uzun vadede tam üyeliği garanti eden ve yeni bir çerçeve belirlenerek AB Türkiye ilişkileri yeni bir boyut kazanacaktır. AB'nin ikinci strateji ile ikna edilememesi durumunda kısaca ilişkilerin tamamen sonlanması durumunda ise üçüncü strateji olarak Türkiye'nin bağımsız bir devlet olarak AB ilişkilerinin yeniden nasıl tasarlanacağına dair fikir yürütmek gerekmektedir (Gürsel ve Dedeoğlu, 2010: 167).

Avrupa Birliği Türkiye ilişkisi duygu ve akıl arasında gelgitler yaşamaktadır. Duyguların ön planda olduğu dönemlerde ilişkilerde zayıflama ve uzaklaşma; aklın ön planda olduğu dönemlerde ise ilişkilerde olumlu gelişmeler ve yakınlaşmalar meydana gelmektedir. AB'nin geleceğini ekonomik, siyasi ve güvenlik açısından değerlendirilerek ilişkileri yorumlayanlar, AB-Türkiye bütünleşmesinin Birliğe önemli katkılar sağlayacağını ifade ederken; Birliğin tarihi, kültürü ve inanç unsurunu ile içe dönük bir bütünleşme olduğunu ifade edenler ise Türkiye'yi AB'den uzak tutmak gerektiğini söylemektedir (Gökburun vd, 2008: 1-2).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AB EKSENİNDE TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARI

Uluslararası boyut alan göç olgusu devletlerin bu alanda politikalar geliştirmelerini zorunlu kılmıştır. Ekonomik, sosyal ve siyasal bir topluluk olan Avrupa Birliği de bu zorunluluğa kayıtsız kalmamıştır. Birlik üyesi devletlerle ortak bir göç politikası oluşturulmaya çalışılmaktadır. AB’nin ortak göç politikası hedefleri sadece aday ülkelerle sınırlı değildir. Birliğe aday ülkeler, birliğe komşu ülkeler ve diğer üçüncü ülkelerle de işbirliği gerçekleştirilerek AB göç politikaları oluşturulmaktadır. Türkiye açısından da durum pek farklı değildir. Birliğe adaylık sürecinde Türkiye göç politikalarını AB müktesebatı çerçevesinde gerçekleştirmektedir.

Göç ekonomik, toplumsal ya da siyasi nedenlerden dolayı insanların veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmesi olarak tanımlanabilir (Onuncu Kalkınma Planı, Göç: 2004, 1). İnsan tarihinden itibaren var olan göç olgusu her dönemde farklı şekilde gerçekleşmekte ve yeni formlarda varlığını devam ettirmektedir. Son yıllarda göç eğilimleri dikkate alınarak göç kavramında şu değişiklikler meydana gelmiştir (Castles ve Miller, 2008: 12):

Göçün küreselleşmesi; göç hareketlerinden çok sayıda devlet eş zamanlı olarak etkilenmektedir. Göçün kaynağı olan ülkelerin sayıları son yıllarda artmakta, bu nedenle de göçten etkilenen birçok devlet, aynı anda kültürü, ekonomik ve sosyal geçmişi farklı göçmenleri kabul etmek durumunda kalmaktadır.

Göçün hızlanması; uluslararası göç hareketleri önceki dönemlere göre ciddi bir oranda artış göstermektedir. Nicel olarak yaşanan bu artış ülkelerin politikalarını önemli düzeyde etkilemektedir.

Göçün farklılaşması; göç pek çok ülke için sadece emek göçü, mülteci ya da kalıcı yerleşimci değil, aynı ayna bunların hepsi demektir. Her ne kadar süreç emek göçü ya da diğer nedenlerle başlasa dahi sonraki süreçte bir bütün olarak devam etmektedir.

Göçün kadınlaşması; kadınların son dönemde yaşanan göç olaylarında merkez olduğudur. Özellikle emek göçünde ve diğer göç hareketlerinde merkezi alan erkekler yerini kadın egemenliğine bırakmaktadır. Küresel göç tarihinde cinsiyet farklılığının yeri önemini korumuştur ancak çağdaş göçlerde kadınlar kendilerini daha fazla göstermeye başlamıştır.

Göçün giderek siyasallaşması; ülkelerin iç politikaları, ilgili ülkenin ikili ve bölgesel ilişkileri ve dünya devletlerinin güvenlik politikaları uluslararası göç olgusundan gittikçe etkilenmektedir.

Göç olgusu toplumsal değişimleri en güçlü şekilde etkileyerek, farklı ekonomik, sosyal, kültürel, fiziki yapılar, inanç ve dile sahip toplumları bir araya getirmiştir. Bunun sonucunda da yeni kültürler, yeni ırklar, yeni siyasi düzenler ve yaşam biçimleri meydana gelmiştir. Günümüzde de göçler dünyayı kültürel, sosyal ve etnik açıdan derinden etkilemektedir (Karpat, 2010: 9-10).

Toplumlarda son yıllardaki değişimler göç sisteminin incelenmesinde de göz önünde bulundurulmalıdır. Toplumsal sınırlarda değişiklikler ve sınır tespitlerinin belirsizliği ulus devlet yerine yeni ilişkilerin doğmasına neden olmaktadır. Ailenin birey üzerindeki temel rolü kaybedilmekte, sokak, çevre, medya ve diğer iletişim araçları bireyin öğrenme ve deneme çerçevesinin sınırlarını önemli ölçüde belirlemektedir. Bireyselliğin artması ile birlikte risk faktörü belirginleşmektedir. Toplumsal yapıdaki bu gibi değişiklikler göç sistemini de önemli ölçüde etkilemektedir (Tekin, 2007: 50).

3.1.Kavramsal Boyutta Göç

Göç ile ilgili birçok kavram bulunmakla beraber bazen bu kavramlar birbiri yerine kullanılmakta anlam kargaşası ortaya çıkmaktadır. Genel olarak göçle ilgili kavramlar açıklamalarıyla aşağıda verilmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, 2013: 50-61):

Düzenli göç; yabancıların, yasal yollarla ülkeye girişini, ülkede kalışını ve ülkeden çıkışını ifade eder. Düzensiz göç; yabancıların yasa dışı yollarla bir ülkeye girişi, ülkede kalışı, ülkeden çıkışı ve ülkede izinsiz çalışmasını ifade eder.

Geçici koruma; kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak amacıyla verilen bir koruma biçimidir. Bu koruma ile birlikte, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitlesel olarak ülke sınırına ulaşan kişilere belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözümdür. Burada esas amaç güvenli topraklara erişime izin verilmesi, geri gönderme yasağını uygulamak ve temel insanı ihtiyaçların karşılanmasıdır.

Geçiş ülkesi; göç olayında ilgili ülkeye giderken veya bu ülkeden kendi ülkesine dönen göçmenlerin yolculukta bir süre kaldığı veya yolculuk esnasında içinden geçtiği ülkeyi ifade eder. Özellikle Ortadoğu ülkelerinden Avrupa'ya göç hareketliliğinde Türkiye geçiş ülkesi konumundadır.

Göç Yönetimi; devletlerin sınırları içerisinde yabancıların girişini, çıkışını, o ülkede ikametlerini, ülke içerisinde yabancılara sağlanan korumayı, sınır ötesi göçleri düzenli ve insani bir şekilde yönetmesidir. Türkiye'de göç yönetimi İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

Göçmen Kaçakçılığı; doğrudan veya dolaylı olarak maddi çıkar karşılığında bir kişinin vatandaşı olmadığı veya sürekli ikamet etmediği bir ülkeye yasadışı girişinin sağlanmasıdır. Göçmen kaçakçılığı sömürü, zorlama ya da insan hakları ihlali olmaması yönleriyle insan ticaretinden farklıdır. İnsan Ticareti ise; kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidiyle, zorlama, kaçırma, hile, aldatma, gücünü kötüye kullanma ya da kişinin hassasiyetinden yararlanarak kişilere kazanç sağlamak

amacıyla ilgili kişileri istismar ederek bir yerden başka bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması ya da teslim alınmasıdır.

Göçmen; ekonomik, sosyal, vb. şartlarını iyileştirmek, kendilerine veya ailelerine daha iyi bir hayat sağlamak amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişilerdir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, zorunlu olup olmaması, düzenli veya düzensiz olması ayrımı yapmadan yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden birey olarak tanımlamaktadır.

Mülteci; 1951 Cenevre Sözleşmesine uygun olarak, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişidir. Şartlı Mülteci; Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişidir. İlgili kişinin üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadarki sürede Türkiye’de kalmasına izin verilir.

İkincil Koruma; mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak ülkesine veya ikamet ettiği ülkeye gönderildiği durumda ölüm cezasına mahkûm olacak veya infazı gerçekleştirilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onu kırıncı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle ülkesinin veya ikamet ettiği ülkenin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak

istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemlerinden sonra verilen uluslararası korumadır.

Geri Gönderme Merkezleri; haklarında sınır dışı etme kararı alınıp idari gözetim altında bulunan yabancıların tutulduğu merkezlerdir. Kabul ve Barınma Merkezleri; uluslararası koruma başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden barınma ihtiyacını kendisi karşılayamayanların barınma, iâşe, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanacağı merkezlerdir.

3.2.Göçün Nedenleri

Göçlerin temel nedeni olarak ekonomik sebepler gösterilmektedir. Nüfusun artması ile birlikte besin üretiminde yeterli artış olmaması, insanları daha iyi besin sağlayabilecekleri yerlere göçe zorlamıştır. İklim değişiklikleri, uzun süreli kuraklıklar vb. nedenler de göçün diğer nedenleri arasındadır (Karpaz, 2010: 76).

Toplumların güvenliği en temel ihtiyaçlar arasındadır. Güvenlik ihtiyacını karşılayamamış bireyler de göçe yönelmek durumunda kalabilmektedir. Özellikle terör riskleri barındıran ülkelerde vatandaşlar farklı bölgelere göç etmek durumunda kalmaktadır. Suriye’de yaşanan kriz buna örnek gösterilebilir. 2011’de başlayan kriz neticesinde güvenlik endişesi ile birlikte milyonlarca Suriyeli çevre ülkelere göç etmek durumunda kalmıştır.

Din ve milliyet farklılıkları da göç hareketliliğine sebep olmaktadır. İnancını rahat yaşayamayan toplumlarda göç bir çıkış noktasıdır. Milliyet hassasiyetlerinin arttığı Fransız İhtilali sonrasında farklı milletlerin bir arada yaşamaları sorun oluşturmaya başlamıştır. Buna örnek olarak Osmanlı Devleti’nin son dönem göç hareketleri (Balkan Göçleri) gösterilebilir. İnanc ve milliyet farklılıkları dolayısıyla baskı altında olan Bulgar Türkleri, Balkanlarda uygulanan asimilasyon politikaları sebebiyle Türkiye’ye göç etmek durumunda kalmışlardır.

Güvenlik, siyasi, kültür gibi nedenlerle meydana gelen göçlerde geri göç durumu genel olarak azdır. Geldikleri toprakları özlemle anmalarına rağmen geldikleri yerlerde rahat edemeyecekler ve göç ettikleri ülkelerde yaşamaya devam edeceklerdir. Göç olgusu, insanların dünya bakışını, kültürünü ve davranışlarını

önemli ölçüde etkileyecek ve bu nedenle de eski topraklarında uyum sağlamak zorlaşacaktır (Karpas, 2010: 79).

3.3.Göç Teorileri

Göç olgusu tarih boyunca önemini korumuş ve uluslararası bir boyut kazanmıştır. Son yüzyılda karmaşık bir durum alan göç, insanın varlığının devamı boyunca da süregidecektir. Göçün birçok nedeni olmakla beraber esasında insanların daha mutlu olabilmeleri için yerlerini terk etmek durumunda kalmalarıdır. Çeşitli disiplinler tarafından göç, sosyolojik, ekonomik, coğrafi ve birleştirici göç teorileri olarak sınıflandırılmıştır (Bijak, 2006: 5).

3.3.1. Sosyolojik Teoriler

Sosyolojik Teoriler; Stouffer tarafından “müdahil fırsatlar” kavramı ortaya konularak açıklanmıştır. Teoriye göre göç hareketliliği hedef ülkedeki fırsatların çekiciliği ile doğru orantılıdır. Hedef ülkenin menşei ülke arasındaki uzaklığın direkt olarak göç hareketliliğini etkilemediği, mesafe ve fırsatların çekiciliği arasındaki etkileşimle göç hareketliliğinin meydana geldiği ifade edilir. Müdahil fırsatlar kavramı Lee tarafından geliştirilerek itme-çekme faktörü yaklaşımıyla açıklanmıştır. Bu yaklaşımda göç hareketliliği hedef ülkenin çekici faktörleri ile itici faktörleri arasındaki ilişki bağıyla şekilleneceği ifade edilmiştir. Menşei ülkedeki itici faktörler olarak insani krizler, yoksulluk, çatışmalar, çevre felaketleri sayılırken hedef ülkenin çekici faktörleri ekonomik gelişmişlik, iş fırsatları ve politik serbestlik şeklinde sıralanmıştır. Taylor’a göre göç hareketlerinde hedef ülkede oluşacak akrabalık ve arkadaşlık bağları diğer göçmenlere de etki edecek ve göç akımı devam edecektir. Çünkü oluşacak ilişkiler ağında insanlar birbirine yardımcı olacak ve sonraki göçmenlerin de hayatları kolaylaşacaktır. Bu kolaylık hem maddi olarak hem de psikolojik olarak yeni göçmenlerin üstleneceği maliyet ve riskleri azaltacağından hedef ülkeye göç akımı devam edecektir. Hedef ülkeler açısından göçün ileriki zamanda kontrolü ilk göçten çok daha zor olacaktır (Bijak, 2006: 6-7).

3.3.2. Ekonomik Teoriler

Ekonomik teoriler neoklasik modellerle başlar. Bu modelde göç etme kararı, birey tarafından hedef ülke tercihinde üstlenilen maliyet ile bireyin menşei ülkede kalması veya alternatif güzergahların tercihi durumunda katlanması gereken maliyeti arasındaki rasyonel ilişkiye göre verilir. Devletin göç mekanizmasına her türlü müdahaleleri kaldırılmalıdır. Göç bireylerin yatırım tercihi olarak değerlendirilir. Yatırım eğitime olabileceği gibi göç konusunda da olabilir. Göçe yapılan yatırım insan sermayesini artıracak ve gelecek açısından potansiyel kazanımlar sağlayacaktır. Göç hareketinde üstlenilen maliyet, hedef ülkedeki umulan kazancın altında olması durumunda göç gerçekleşecektir (Castles ve Miller, 2008: 31).

Neoklasik Teori’de bireylerin faydayı en üst düzeye çıkardığı varsayılır. Bireyler en yüksek faydaya ulaşabilmek için “arayış” içindedir. Bu arayış bireylerin bütçesini ile hedef ülkelerin göç politikalarıyla sınırlanmıştır. Oluşan göç piyasasında bireyler verileri karşılaştırır ve neticesinde de hedef ülkelere birini seçer. Bazı durumlarda ise birey menşei ülkede (kendi ülkesinde) kalmayı tercih etmenin daha kazançlı olduğuna karar verir (Borjas, 1989: 460-461).

Neoklasik yaklaşım daha çok uluslararası emek göçüne odaklanmaktadır. İş gücü arzının yüksek olduğu ülkelerde doğal olarak piyasa ücretleri düşük olacaktır. Bununla birlikte iş gücü arzının görece daha düşük olan ülkelere ise piyasa ücretleri de yükselecektir. Bu değerlendirme sermayenin varlığıyla birlikte düşünülmelidir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da iş gücü arzının yüksek olduğu ülkelere piyasa ücretlerinin yüksek olduğu ülkelere göç söz konusu olacaktır. Oluşan göç hareketliliği neticesinde de menşei ülkede piyasa ücretleri artarak ve hedef ülkede ise ücretler düşerek denge sağlanmış olacaktır. Yaklaşımın bu tespitine göre dengenin oluşması ile göç hareketliliği son bulacaktır. Ancak bunun pek böyle olmadığı aşikardır. Uluslararası göç hareketliliği devam etmektedir. Bununla birlikte neoklasik yaklaşımda göç olgusu işgücü arz talebi ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Buna göre de devletler sadece iş gücü arz talebini kontrol altına alarak göçü sınırlandırabilmeleri gerekmektedir. Bu yönüyle de neoklasik teori eleştirilmektedir (Öner ve diğ., 2012: 32-33).

3.3.3. Coğrafi Teoriler

Coğrafi Teoriler göç hareketlerinde mesafenin rolü üzerinde durmaktadır. Mesafe, nüfus hareketlerinde bölgeler arası ilişkileri hafifleten bir faktör olarak değerlendiriliyor. Bölgeler arası göçün boyutu, menşei ve hedef ülkenin nüfus büyüklüğünün çarpımı ile doğru orantılı iken bölgeler arası mesafe ile ters orantılı olduğu varsayılır (Bijak, 2006: 13). Coğrafi teorilerin eleştirilen yönü ise yaklaşımın daha çok iç göç üzerinde karşılık bulmasıdır. Teorinin ülkelerin göç politikalarını (örn. vize sınırlaması gibi) göz önünde bulundurmaması uluslararası göç hareketliliğinde karşılık bulmaması sonucunu doğurmaktadır (Öner ve diğ., 2012: 36).

3.3.4. Birleştirici Göç Teorisi

Sınıflandırılmış göç teorilerinin yanı sıra göç hareketleri için kapsayıcı bir önerme olarak geliştirilmiştir. Birleştirici göç teorisinde tek bir nedene bağlı göç hareketlerinden ayrı olarak dinamik işleyen bir süreçle ilgilenmektedir. Göç olgusu, ülkeler arasında mikro ve makro ölçüde tarihsel, ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda dinamik bir iletişimin varlığından söz eder. Massey'in çalışmasında bu alanların göç hareketliliğinde etkisi olduğu ifade edilmektedir. Diğer teorilerle karşılaştırıldığında birçok eksikliği tamamlamasına rağmen birleştirici göç teorisi, göç olgusu ile ilgili verilerin yeterliliği ve niteliği konusundaki sorunlardan dolayı, pratik uygulaması pek mümkün görünmemektedir (Bijak, 2006: 15).

Birleştirici göç teorisine yöneltilen başka bir eleştiri de ulusal ve bölgesel sistemleri açıklamada başarısız olmasıdır. Mekanik ve pozitivist olmakla eleştirilen teori, göç hareketlerinde insani boyutu ihmal etmektedir (Yazan, 2016: 45).

Göç hareketleri tek başına bir nedene bağlanarak açıklanamaz. Yukarıda ifade edilen alanlarda kapsayıcı ilişkileri içeren bir süreçle açıklanmalıdır. Bu kapsayıcı ilişkileri anlamak için de aşağıdaki sorular sorulmalıdır (Castles ve Miller, 2008: 39-40):

- Ekonomik, sosyal, demografik, çevresel ve siyasal faktörler hangi boyutta değişiyor ki insanlar doğdukları ülkeden ayrılma gereksinimi duyuyorlar?
- Hedef ülkedeki hangi faktörler göçmenlere fırsatlar sağlıyor?
- Menşei ve Hedef ülke arasında –muhtemel göçmenlere yolculuk araçları, giriş ihtimali ve bilgi sağlayan- sosyal ağlar ve diğer bağlantılar nasıl gelişiyor?
- Göç ve yerleşmeyi düzenlemek için mevcut ya da oluşturulan yasal, siyasal, ekonomik, sosyal yapılar ve uygulamalar nelerdir?
- Göçmenler nasıl yerleşimci oluyor ve bu neden bazı durumlarda ayrımcılığa, çatışmaya ve ırkçılığa, bazı durumlarda ise çoğulcu veya çok kültürlü bir toplumun oluşumuna yol açar?
- Yerleşmenin göç alan toplumların ulusal kimliği, kültürü ve sosyal yapısı üzerindeki etkileri nelerdir?
- Yaşanan göç, göç veren bölgeyi nasıl değiştiriyor?
- Göçler, menşei ve hedef toplumlar arasında hangi boyutlarda yeni bağlantılara sebep oluyor?

3.4.AB'nin Göç Politikaları

Küresel göç hareketleri 20. yüzyıl itibariyle ivme kazanmıştır. Bu hareketlerin dinamikleri bir yandan geri kalmış ülkelerde baş gösteren yoksulluk ve işsizlik dolayısıyla artan göçmen arzı, diğer taraftan gelişmiş ülkelerde oluşan ucuz işgücü talebinin göçmenlerden karşılanma arzusudur. Emek piyasasında oluşan arz-talep karşısında küresel göç hareketleri hız kazanarak yoksul ülkelere Afrika, Güney Asya, Güney Amerika ve Asya bölgelerinden, dünyanın en gelişmiş ülkelerine Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yönelmiştir. Dünya üretiminin yarısını elinde bulunduran Asya ülkeleri Çin ve Hindistan ilerleyen dönemlerde küresel göç akım yönünü değiştirebilecek aday ülkeler arasındadır (Canpolat ve Arner, 2012: 9,10).

Avrupa ülkeleri tarihinde göç hareketlerine maruz kalmış olsa da günümüze değin göç dalgalarının boyutu Amerika Birleşik Devletleri ile kıyaslanamayacak derece de az sayıdadır. İkinci Dünya Savaşı, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve

Berlin Duvarı'nın yıkılması ile birlikte Avrupa Birliği'nin her bir ülkesi önemli boyutta göç olgusuyla karşı karşıya gelmiştir. Avrupa'da özellikle genç nüfusun artmaması, doğurganlığın azalması AB açısından göçün bir ihtiyaç olduğunu da göstermektedir. Ancak göç hareketlerindeki ciddi artışlar, göçmenlerin yerleştirilmesi konusunda problemlere neden olmuştur. Ucuz ve geniş topraklara sahip ABD'nin aksine Avrupa'da bütün coğrafya farklı gruplar tarafından doldurulmuştur. Nüfusu artmayan ve genç nüfusa sahip olmayan Avrupa, yeni göç hareketlerini desteklememesi durumunda Avrupa rüyasının biteceği; göçmenlere kapılarını açması durumunda ise kültürel kimlik kayıplarının yaşanacağı ve ekonomik açıdan ağır bir yük altına gireceği değerlendirilmektedir (Rifkin, 2010: 266-272).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da göç hareketleri devletleri ve toplumları şekillendirmekle birlikte, ülkelere bir tehdit olarak toplumsal güç olarak karşımıza çıkmıştır. Nazi Almanya'sı sırasında Avrupa kıtasında göç hareketleri hızlandı ve ülke sınırlarında değişiklikler meydana geldi. Avrupa'nın yeniden yapılanması ile ülke dışından talep edilen emek gücü 1973 yılında patlak veren ekonomik krizle durdurulmuştur. Avrupa'da beklenti gelen 'misafir işçilerin' ülkelerine dönmeydi. Ancak işçiler geri dönmemekle kalmayıp, aile bireylerinin de birleşmesiyle Avrupa toplumunun bir parçası haline gelmiştir. Misafir işçilerle birlikte 1990'lı yıllardan sonra Avrupa'ya göç baskısı artmıştır. Yasadışı göçle beraber, dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan çatışmalardan, siyasi krizlerden kaçan insanların da sığınak kapısı olarak Avrupa Birliği olmuştur. Bu gibi nedenlerle Birlik 1990'lı yıllarda ortak bir göç politikası oluşturma hedeflemiştir (Şirin, 2012: 539-540).

Avrupa Birliği son genişlemeden sonra yirmi sekiz üyesiyle 4 milyon km²'den fazla bir yüzölçümüne ve 500 milyonu aşan bir nüfusa ulaşmıştır. Birlik kapsadığı alan ve nüfus içerisinde özgürlük, güvenlik ve adalet ilkelerini sağlamayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda birliğin önünde en önemli sorun olarak birliğe yönelik göç olgusu gelmektedir. Sovyetler Birliği'nin yıkılması, Asya kıtasındaki hareketlenmeler bu bölgelerdeki nüfusun AB bölgesine kaymasıyla sonuçlanmıştır. 1990'lı yıllar sonrasında ivme kazanan AB'ye göç, birliğin yapısında

ve istikrarında sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Avrupa kıtasında artan yaşlı nüfus, buna bağlı olarak işgücü ihtiyacının artması göçle birlikte gelen nüfusun birliğe olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Bununla birlikte göç, kültürel ve siyasal gerilimlerin de nedeni olabilmektedir(Samur, 2008: 2).

Avrupa Birliği ülkelerinde özellikle tarımsal alanlarda, inşaat, kamu hizmetleri ve aile içi hizmetlerdeki niteliksiz emek gücü talebi 1990'lı yıllardan sonra artarak devam etmiştir. Bu talep daha çok yabancı göçü ile karşılanmıştır. Yabancı emek gücünü talep eden AB ülkeleri zamanla ihtiyaçlarını karşıladıklarından dolayı emek göçüne bazı sınırlamalar getirmiştir. Sınırlamalarla birlikte AB ülkelerine emek göçü yasal yollarla kısıtlanmıştır. Yabancı emek talebinin kısıtlanmasıyla birlikte AB ülkelerine yasadışı göç faaliyetleri artış göstermiştir. Bu durum AB ülkelerinin güvenliğine tehdit oluşturmuş ve kayıt dışı istihdamın da artması sonucunu doğurmuştur (Gençler, 2005: 178-182).

Avrupa Birliği göç politikası ile Birlik üye devletlerinin bütünleşmesi birbirinden bağımsız değerlendirilemez. AB büyümesi ve genişlemesi göç politikaları ekseninde tartışılması gerekmektedir. Göç politikaları ile AB kendi içinde uyumu sağlamakla beraber yine göç politikalarıyla Birliğin ihtiyacı olan göçmenlerin düzenli bir şekilde AB sınırlarına alınmasını sağlamaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Birlik kendi içinde serbest dolaşımı ilke edinmekle birlikte dış sınırlarını koruyucu önlemler olarak düzensiz göçün önüne geçmeyi planlamıştır. Sınırları içerisinde serbest dolaşım ve sınırlardaki uygulamalarla birlik Avrupa kıtasında adeta bir "kale"yi anımsatmaktadır (Canpolat ve Arıner, 2012: 11).

Avrupa Birliği kuruluş amacına bakıldığında esas olarak ekonomik iş birliği ve dolayısıyla yakınlaşmayı içermekteydi. Bu amaca yönelik gerçekleştirilen iş birliğinin başarısı birliğin siyasi açıdan da yakınlaşması sonucunu doğurmuştur. Avrupa'nın büyümesi ve kalkınması kendisini her açıdan bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Çekim merkezi olarak görülen Avrupa kıtasına dünyanın birçok yerinden göç faaliyetleri devam edegelmiştir. Birlik bu konuda kendi üyelerinin vatandaşlarına ve sınırları dışındaki devletlerin vatandaşlarına yönelik düzenlemeler getirmiştir.

Avrupa Birliği'nin bütünleşmesi ve serbest bir piyasanın işleyişinin tam olarak sağlayabilmek için birliğe ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan etki edebilecek dışsal faktörleri de dikkate alması gerekir. İktisadi açıdan ortak bir pazar kurulması hedeflenen Avrupa Birliği'nde siyasi açıdan da ortak düzenlemelerin yapılması işin doğası gereğidir. Bu nedenle de Birliğe göç konusunda ortak bir programın belirlenmesi taraf devletlerce kabul edilmiştir (Gençler, 2005: 186).

Avrupa Birliği'nin kuruluş anlaşmasının (Roma Antlaşması) 48.-58. Maddeleri Kişilerin, Hizmetlerin Ve Sermayenin Serbest Dolaşımı başlığı altında birlik içerisinde dolaşıma ilişkin serbestlikler açıklanmaktadır. Antlaşmanın 48. Maddesine göre işçilerin topluluk içerisinde serbest dolaşımı ilke olarak kabul edilmiştir. Birliğin geçiş dönemi sürecinin sonunda işçiler için serbest dolaşım hakkının tamamen sağlanması kararı alınmıştır. Böylelikle birlik üyesi devletler iş gücü taleplerini birlik içerisinde karşılayabileceklerdir.

Antlaşmanın 52. maddesinde bir üye devlet vatandaşının bir başka üye devlet topraklarında yerleşmesi konusunda getirilen kısıtlamalarında geçiş dönemi sonuna kadar belli aşamalarla kademeli olarak kaldırılacağı ifade edilmiştir. Yine üye devletler diğer üye devlet vatandaşlarına yerleşme hürriyetlerine ilişkin yeni sınırlamalar getirilemeyeceğini de kabul etmiştir. Geçiş dönemi sonunda birlik içerisinde yerleşme ve çalışma hürriyeti sağlanmıştır. Böylece birlik kendi potansiyel emek gücünden en fazla yararlanma imkanı bulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan 1973 Petrol krizine kadar olan süreç Avrupa'nın yeniden inşası ile geçmiştir. Bu süreçte topluluk içerisinde Roma Antlaşması ile serbest dolaşım tedrici olarak sağlanmış olmakla beraber, ortak bir göç politikası belirlenmemiştir. Topluluk üyesi devletler ve diğer Avrupa devletleri ülke politikaları gereği hareket ederek ülkelerini göçmenlere açık tutmuştur (Fassman,1992: 461). Petrol krizi sonrası göçmenlerin Avrupa'ya gelmelerinde çıkartılan zorluklar, Avrupa'ya göçün önüne geçememiş, aile birleşmeleri, yasa dışı göç faaliyetleriyle devam etmiştir. Avrupa'ya göçün ikinci evresi olarak değerlendirilebilecek bu süreç Avrupa genelinde ve topluluk özelinde güvenlik endişesi meydana getirmiş ve yasa dışı göç kapsamında ortak hareket edilerek işbirliği kararlaştırılmıştır. Avrupa'ya göçün ikinci evresinde göç politikleşmiştir. Bu

süreç birlik üye devletleri arasında hükümetler arası işbirliğinin geliştirilmesi ve ortak bir göç politikasının belirlenmesi sonucunu doğurmuştur. 1980'lerde başlayan Avrupa'ya göçte üçüncü evre, göçün boyut değiştirdiği, sığınma ve yasa dışı göçün hızlı arttığı dönemdir. Avrupa'da artan sığınmacı talepleri topluluğa üye devletlerarasında düzenlemenin gerekliliğini ortaya koydu. 1990 yılında AB üye devletleri bir araya gelerek Dublin Sözleşmesini (The Dublin Regulation) imzalamıştır. Bu sözleşmeyle amaç sığınmacı olarak yapılan başvurularda sorumlu devletin belirlenmesidir. Sözleşmeye göre bir üye ülkeye yapılan sığınma talebi, diğer üye ülkelere yapılmış gibi sonuç doğurur. Diğer bir ifadeyle ilgili ülkeye yapılan sığınma talebinin red edilmesi diğer üye devletlerince de red edilmesi anlamını taşır. Böylelikle sığınma talepleri tek elden cevaplanmış olacaktır. Ortaklığın bir başka düzenlenmesi de 1985'te imzalanan Schengen Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmeyle üye devletlerarasında sınırlar kaldırılmakta ve tek bir dış sınır oluşturulmaktadır. İç sınırlarını kaldıran Avrupa Birliği dış sınırların güvenliğini tehdit olarak görmüştür ve bu nedenle de yasadışı göç ve sığınma konularında Maastricht Antlaşması'nda düzenlemeler getirmiştir (Yazan, 2016: 76-88).

Avrupa Birliği Maastricht Antlaşması'nın beşinci başlığı Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı olarak düzenlenmiştir. Antlaşmanın 67. maddesinde birlik, iç sınırlarda üye devlet vatandaşlarına yönelik kontrollerin kaldırılmasını, iltica, göç ve dış sınırların kontrolünü ise üye devletlerce dayanışma içerisinde geliştirecek politikayla takip edecektir. Sınır Kontrolleri, İltica ve Göç Konusundaki Politikalar başlığı altında kabul edilen 77. maddeye göre; uyrukluklara bakılmaksızın, iç sınırları geçen kişilerin kontrole tabi olmamasının sağlanması ve dış sınırların geçilmesinde kişilerin kontrol edilmesi ve geçişlerin etkili izlenmesinin sağlanması gerekmektedir. Dış sınırlar için üye devletlerle bütünleşmiş bir sistemin uygulamaya geçilmesine karar verilmiştir. Alınan bu ilke kararları doğrultusunda Avrupa Parlamentosu ve Konsey, yasama faaliyetleri çerçevesinde vizeler, kısa süreli ikamet izinleri, dış sınırları geçenlerin tabi olduğu kontroller ve üçüncü ülke vatandaşlarının Birlik içerisinde kısa süreli seyahat etme serbestisine ilişkin şartları belirleyecektir. Antlaşmanın 78. maddesinde ise uluslararası korumaya muhtaç üçüncü ülke vatandaşlarına uygun statülerin verilmesi, iltica, ikincil koruma ve geçici korumaya ilişkin ortak bir politikanın belirlenmesi kararlaştırılmıştır.

Avrupa Birliği 1997’de Amsterdam Antlaşması ile birlik vatandaşlığı, serbest dolaşım, iltica, göç konularında düzenlemeler getirmiştir. Üye devletlerin vatandaşları birliğin vatandaşı sayılmaktadır ve Birlik içerisinde serbest dolaşım hakkına sahiptir. Antlaşmanın dördüncü bölümünde Vize, Sığınma, Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımına İlişkin Politikalar başlığı kabul edilmiştir. Bu başlık altında yapılan düzenlemelerde Antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 5 yıl içerisinde (61. madde) dış sınır kontrolleri, sığınmacılara yönelik alınacak ek önlemler, Birlik ya da üçüncü ülke vatandaşlara iç sınırlarda dolaşırken yapılabilecek denetimler, iç sınırlarda üç aydan fazla kalacak olan üçüncü ülkelerden muaf tutulacak olanlar belirlenecek, mülteci sıfatıyla yapılan başvurularda başvuru kabul şartlarının belirlenecektir. Bununla birlikte Schengen müktesebatı antlaşmanın son bölümüne eklenerek Avrupa Birliği müktesebatı ile bütünleşmesi sağlanmıştır.

Amsterdam Antlaşması sonrasında 15-16 Ekim 1999’da Tampere Zirvesi düzenlenmiştir. Bu zirvede Özgürlük, Güvenlik ve Adalet alanlarında ortak bir AB politikası belirlenmesi tartışılmıştır. Bu kapsamda üçüncü ülkelerle işbirliği, AB ülkelerine sığınma hakkını tamamen kaldırmamakla birlikte asgari sığınma şartlarını belirleyerek ortak bir sığınma politikası belirlenme, yasal olarak AB’de ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarına adil bir şekilde yaklaşılması ve bu vatandaşların hukuki durumlarının AB vatandaşlarına yaklaştırılması gerekliliği, AB’ye göç hareketlerinin yönetilmesi için menşei ve transit ülkelerle işbirliğine gidilmesi kararlaştırılmıştır (European Parliament 2017, www.europarl.europa.eu).

Tampere Zirvesi’nden beş yıl sonra 4-5 Kasım 2004’te AB Lahey Zirvesi’ni gerçekleştirmiştir. Bu zirvede alınan kararlar Lahey Programı olarak açıklanmıştır. Toplantının sonuç bildirisinde uluslararası göçün devam ettiğini, göçün temelinde yatan sebepler, göçün tüm aşamaları, giriş ve kabul politikaları, entegrasyon ve dönüş politikalarını içeren kapsamlı bir yaklaşımın gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda üye ülkeler arası işbirliği, çalışmalarda eşgüdümün sağlanması için güncel bilgi ve verilerin toplanması, bunların üye devletler arasında paylaşılması gerekmektedir. Önceki zirvelerde de değinilmiş olan Ortak bir Avrupa İltica Sistemi bu zirvede de gündeme gelmiş ve sonuç bildirisinde yerini almıştır. Bu sistemle, iltica veya diğer koruma sağlanan vatandaşların tek tip bir statüye sahip olması

amaçlanmıştır. Lahey Zirvesi, yasal göç ve yasadışı istihdamla mücadele konusuna da değinmiştir. Yasal göçün Avrupa Birliği'nin ihtiyaçlarını karşılama noktasında gerekliliğini ifade eden zirvede, yasal göçün aynı zamanda üçüncü ülkeler arasında işbirliğinin geliştirilmesine de katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Kayıt dışı ve yasadışı istihdamla mücadelenin gerekliliğine vurgu yapılarak, bir sömürü aracı olabilecek bu durumla Birliğin ortak mücadele vermesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Zirve de alınan kararlardan bir diğeri ise yasal yollardan AB'ye göç etmiş üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik adil muamelelerin sağlanmasıdır. Böylelikle AB'nin temel değerleri ve insan haklarına saygı ilkeleri karşılık bulacak aynı zamanda yasal yollardan göç eden vatandaşların entegrasyonu kolaylaşacaktır. Göç konusunun sadece AB ülkelerinin alacağı kararlarla kontrol altına alınamayacağını ifade edildiği zirvede menşei ve bölge ülkeleri, geçiş ve bölge ülkeleri ile işbirliğinin gerekliliği vurgulanmıştır. Bu ülkelerle sağlanacak işbirliği göçün kontrolünü kolaylaştıracaktır. Yasa dışı yollarla AB'ye giren ya da yasal süresi dolmuş olan vatandaşların geri dönmelerini sağlamak için insan onuruna da yakışan geri dönüş politikalarının belirlenmesi gerekmektedir (Ay ve Diğerleri, 2005: 119-123).

Lahey Zirvesi'nde menşei ve transit ülkelerle işbirliğinin gerekliliği ifade edilmiştir. Birliğe yönelik göç hareketlerinin en önemli nedenleri arasında ekonomik ve siyasi saikler olduğunu değerlendiren AB topluluğu, Aralık 2005'te Avrupa Konseyi'nde Birliğin Göçe Yönelik Global Yaklaşımını kabul etmiştir. Bu yaklaşıma göre AB'ye göç hareketlerinin nedenleri olan ekonomik ve siyasi konularda üçüncü ülkelerle işbirliği yapılacaktır. Bu kapsamda ekonomik kalkınma, yoksulluğun ortadan kaldırılması, siyasi yönetimin iyileştirilmesi ve insan haklarının korunması konularında adımlar atılacaktır. Özellikle Afrika ülkelerinde gerçekleştirilen toplantılarda ilgili ülkelere finansal ve teknik destekler sağlanarak sınır kontrollerinin artırılması ve özel göç merkezlerinin oluşturulması amaçlanmıştır. Sınır kontrolleri sayesinde yasa dışı göç engellenmeye çalışılmıştır. Yine oluşturulan özel göç merkezlerinde, AB'nin ihtiyacı nitelikli vatandaşların seçimi gerçekleştirilecek ve bu vatandaşlara dil ve mesleki eğitimler verilecektir. Bu işbirliğini gerçekleştiren Afrika ülkelerinin "belirli" vatandaşlarını AB tarafından vizelerde bazı esneklikler tanınacaktır (Samur, 2008: 8-9).

Avrupa Birliği'nin ortak göç politika belirleme sürecinde önemli bir diğer program Stockholm Programı'dır. 2 Aralık 2009'da kabul edilen bu programda Tampere ve Lahey Programlarının ve Schengen Bölgesindeki başarılarla birlikte Birliğin dış sınırlarının daha tutarlı yönetildiği ifade edilmektedir. Önceki programlarda üçüncü ülkelerle karşılıklı çıkar üzerine diyalog ve işbirliği faaliyetlerinin devamı konusunda fikir birliğine varılmıştı. Bu kapsamda Birliğin çeşitli kurumları eliyle üçüncü ülkelerin hukuk, güvenlik ve toplumsal yaşamlarını iyileştirici işbirliğine gidilmişti. Tüm bu başarılarla rağmen Avrupa'nın hala zorluklarla karşı karşıya olduğu ifade edilerek, daha tutarlı ortak politikaların belirlenmesi için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu nedenle de Birlik üye devletlerinin gelecekteki sıkıntılara çözüm olması amacıyla 2010-2014 dönemini kapsayacak Stockholm Programı hazırlanması kararlaştırılmıştır. Bu programda belirlenecek esasların AB'nin aşağıdaki öncelikleri kapsayacak şekilde hazırlanması planlanmıştır:

- Vatandaşlık ve temel hakların geliştirilmesi,
- Adalet ve hukuku sağlayan bir Avrupa,
- Korunan bir Avrupa,
- Küreselleşen dünyada Avrupa'ya erişim,
- Göç ve sığınma konularında Avrupa'nın sorumluluğu, dayanışması ve ortaklığı,
- Küreselleşen dünyada Avrupa'nın rolü.

AB, artan göç hareketleri nedeniyle oluşan fırsat ve zorlukların farkında olduğunu ifade ederek, bu hareketlerin iyi yönetilmesi durumunda herkes için faydalı olabileceğini düşünmektedir. Özellikle ülkelerin demografik yapıları ve gelecekte ihtiyaç duyulacak emek talebinin esnek göç politikalarıyla çözümlenebileceğini ifade etmektedir. Oluşturulacak ortak göç politikalarının eğitim, sağlık ve ekonomik politikalarıyla da entegre olması istenmektedir. Aralık 2005'te kabul edilen Birliğin Göçe Yönelik Global Yaklaşımında belirtilen ilkeler Stockholm Programı'nda teyit edilmiştir. Programda belirtilen ilkeler (The Stockholm Programme 2017, www.ec.europa.eu);

- Önceliklerin, ihtiyaç ve kapasitenin üye devletlerce belirlenerek yasal göçün organize edilmesi,
- Yasadışı göçmenlerin menşei ülkeye yada transit bir ülkeye geri dönüşlerinin sağlanması,
- Daha etkili sınır kontrollerinin yapılması,
- İltica Avrupa'sı kurmak,
- Menşei ve Transit ülkelerle kapsamlı ortaklıklar geliştirerek, göç ve gelişme arasındaki sinerjiyi teşvik etmek. (The Stockholm Programme)

Avrupa Birliği yukarıda da açıklandığı üzere ortak bir göç politikası oluşturmak amacıyla birçok zirve düzenlemiş ve antlaşma imzalamıştır. Yapılan bu çalışmalar incelendiğinde her ne kadar başarılarından da bahsedilmiş olsa da her çalışmada önceki alınan kararların tekrar edilmesi, uygulamada birliğin oluşmadığını gösterir. Birliğin her bir üye ülkesinde jeopolitik konum, siyasi ve ekonomik durumlar ve diğer nedenlerle farklı uygulamalar mevcuttur. Tam olarak ortak bir göç politikasının belirlenip uygulanması pek mümkün görünmemektedir.

AB, son dönemlerde Arap Baharı olarak nitelendirilen olaylar neticesinde önemli göç hareketliliğine maruz kalmıştır. 2007-2011 yılları arasında Afrika'dan Avrupa'nın güzel sahillerine Akdeniz güzergahı kullanılarak önemli kaçak göçler gerçekleşmiştir. Bu süre içerisinde İtalya ve Libya arasında imzalanan anlaşma ile birlikte sınır kontrollerinin artırılmasıyla Avrupa'nın güney sahillerine düzensiz göçün engellenmesi amaçlanmıştır. 2011 yılında Libya'da başlayan iç savaşla birlikte işbirliği bozulmuştur. Arap Baharı ile birlikte Ortadoğu'da yaşanan krizler nedeniyle de Avrupa Birliği'ne göç hareketliliği meydana gelmiştir. Bu göç hareketliliğinde kullanılan iki önemli güzergah Akdeniz ve Balkan coğrafyası olmuştur. Bu göçler sırasında yaşanan facialar ve kaçak göçün önlenmesi amacıyla AB yürütme organı AB komisyonu tarafından bir plan önerisi sunulmuştur. Bu öneride AB, denizlerden gelen kaçak göçler için arama ve kurtarmalarda faaliyetlerini sağlayacak filonun genişletilerek, daha üst kapasite faaliyet göstermesi sağlanacaktır. Kaçakçıların kullanmış oldukları deniz ulaşım araçlarının yok edilmesi amaçlanmıştır. Bütün AB üye devletleri için geçerli olmak üzere göçmenlerin

parmak izlerinin alınması sağlanacak ve göçmenlerle ilgili AB çapında pilot bir proje geliştirilecektir. Son olarak da kaçak göçmenlerin hızlı geri dönüşleriyle ilgili çalışmalar yapılacaktır (Tamagno, 2016: 4-5).

Avrupa Birliği 2016 yılından itibaren göç krizinin çözülmesi amacıyla 5 temel konuda karar almıştır;

- Türkiye ile imzalanan geri kabul anlaşmasının, göç güzergahının bulunduğu diğer ülkelerle de imzalanarak genişletilmesi gerekmektedir. Bu anlaşmalarla birlikte Türkiye'ye olan bağlılığın azaltılması da amaçlanmaktadır.
- Güçlendirilmiş ortak bir AB fonu ile göç krizine ve menşei ülkelere daha fazla finansmanın ayrılması gerekmektedir. Ancak bu amaç AB'nin önemli ülkeleri Almanya ve İngiltere tarafından sürekli reddedilmiştir.
- Yoksul Afrika ülkeleri ile ilgili olarak uzun vadeli çözümler bulmak amacıyla "Marshall Yardım" planlarının yeniden gözden geçirilmesi ifade edilmiştir. Bu yardımlarla amaçlanan ilgili ülkelerde "iyi yönetim" sağlanmasıdır. Ancak yardımlar politikacı ve bürokratlar tarafından kişisel amaçlarla kullanıldığı belirtilmektedir.
- Açlık, yoksulluk ve savaş gibi göçün nedenlerinin ortadan kaldırılması, bununla birlikte menşei ülkelerde adil, çoğulcu ve katılımcı yönetimlerin oluşturulması gerekmektedir. Siyasi ve ekonomik olan bu hedefler uzun vadeli politikalar olarak gerçekleştirilebilir.
- Teröristler ve kaçakçılara karşı daha iyi stratejilerin geliştirilmesi sağlanmalıdır. Göçmen kaçakçılığına yönelik sınır kontrollerinin daha doğru ve etkili yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Şubat 2017 itibarıyla yukarıda alınan kararlarla ilgili olarak önemli bir ilerleme sağlanamamıştır. Bu gecikmenin sebepleri olarak her bir üye devletin tarihsel, ekonomik, sosyal ve kültürel alt yapıları gösterilmektedir (Karolewski ve Benedikter, 2017: 305-306).

3.5.Bölgesel Güç Olarak Türkiye Ve Göç

Türkiye bulunduğu coğrafya itibariyle tarih boyunca göç hareketliliğine maruz kalmış bir bölgededir. Osmanlı Devleti ve öncesinde bu coğrafyada kurulan diğer devletler de zorunlu ve gönüllü göç hareketleri hep olmuştur. Fetihlerle kazanılan yeni topraklara yerleşim politikaları, savaşlar sonrası dağılan devletlerin halklarının zorunlu olarak buldukları yerleri terk etmesi Anadolu'daki göç hareketliliğinin göstergesidir. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında topraklarının daralması sonucu bu bölgelerde yaşayan halkların da Anadolu'ya zorunlu göç ettikleri bilinmektedir. 1856 Kırım Savaşı, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi), 1912-1913 Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sonrasında bu bölgelerden yoğun bir göç akımına uğrayan Anadolu, Lozan Antlaşması'na da konu olan Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ile de zorunlu göç hareketliliği devam etmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar olan süreçte Türkiye dönemsel olarak göç akımları ile karşı karşıya kalmıştır. 1980'li yıllar itibariyle Ortadoğu'daki karışıklık nedeniyle Afganistan, Irak, İran ve Balkanlardan Türkiye'ye göç hareketliliği olmuştur. 1989'da Bulgar Türkler, 1991'de Iraklı Kürtler ve son olarak da 2011'de başlayan ve günümüzde de devam eden Suriyelilerin ülkemize göç hareketleri örnek verilebilir.

Türkiye, güç unsurları açısından yukarıda değerlendirilmiştir. Türkiye'nin coğrafi konum olarak bulunduğu bölge göç hareketlerinin yoğun olduğu bir bölgedir. Özellikle de konumundan kaynaklı olarak transit ülke olarak misyon üstlenmiştir. Asya ve Afrika ülkelerinden Avrupa ülkelerine göç hareketliliği Türkiye üzerinden de gerçekleşmektedir. Bununla birlikte 2000'li yıllardan günümüze ekonomi ve diğer alanlarda yaşanan büyüme ve olumlu gelişmeler Türkiye'nin göç hareketlerinde hedef ülke olması sonucunu doğurmuştur.

Ulus devlet olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarından itibaren uluslararası göç akımına maruz kaldığı söylenebilir. Bu göç akımının büyük çoğunluğu Osmanlı topraklarında yaşayan Türk nüfuslarıdır. 1980'li yıllar sonrasında ise Türkiye'ye göç hareketliliğinde orijinin değiştiğini söylemek mümkündür. Özellikle dış dünyaya açılma sürecine Türkiye, sermaye akımı ile

birlikte dışardan düzenli ve düzensiz yabancı nüfus çekmiştir. Yabancı yatırımcıların önünün açılmasına yönelik politikalar sermaye girişini artırmakla beraber ekonomik göstergelerdeki olumlu gelişmeyi de tetiklemiştir. Bunun da doğal sonucu olarak yabancı yatırımcı sayısında önemli artış meydana gelmiştir. Yine turizm amacıyla gelen ziyaretçiler de değerlendirildiğinde Türkiye'ye önemli bir göç hareketliliği mevcuttur. Bu hareketliliği bir kısmı geçici süreli olmakla beraber, büyük bir kısmı da yerleşim amacıyla veya üçüncü bir ülkeye geçiş amacıyla gerçekleşmektedir (İçduygu, 2012: 77).

3.6.Türkiye'nin Göç Politikasının Esasları: İlkeler Ve Uygulamalar

Türkiye'de göç politikaları ulus devlet ve uluslararası ilişkiler bağlamında sınıflandırılmaktadır. Bu amaçla İçduygu tarafından yapılan sınıflandırma ile Türkiye'de göç politikaları 3 döneme ayrılmıştır. Birinci Dönem, 1923-1950 yılları arası ulus devletin inşası (erken dönem), 1950-1980 ulus devletin inşasının ve korunmasının yerel ve ulusal olarak yerleşmesi süreci İkinci Dönem, 1980 sonrası dönem ise ulus devlet inşasının ve korunmasının küresel olarak belirginleşmesi süreci Üçüncü Dönem olarak ifade edilmiştir. Göç politikaları açısından belirlenen bu dönemler Türkiye'nin ekonomik, toplumsal ve siyasal tarihinin dönemlere ayrılması ile uyumaktadır (İçduygu ve diğ., 2014: 56).

Birinci Dönem olarak ifade edilen 1923-1950 yılları arası göç politikalarında ulus devlet anlayışının hakim olduğu söyleyebiliriz. 1934 İskan Kanunu ile birlikte Türkiye'ye kabul edilecek göçmenlerde Türk soyu ve kültürü gibi kriterlerin yer alması bunun açık göstergesidir.

1950-1980 yılları arası Türkiye'de göçün yerel ve ulusal olarak yerleşikleşmesi dönemidir. Bu dönemde sanayinin de gelişmesiyle köyden kente göç hareketleri artmıştır. Aynı zamanda Avrupa'nın işgücü ihtiyacının karşılanması amacıyla da ilk kez Türk ve Müslüman vatandaşların Avrupa'ya göç hareketi söz konusu olmuştur (İçduygu ve diğ., 2014:58).

1980 sonrası Türkiye'de göç politikaları Avrupa Birliği ile ilişkiler bağlamında şekillenmiştir. Dışa açık politikalar sergileyen Türkiye ekonomik alanda

önemli bir pazar olması sebebiyle de göç almaya başlamıştır. Ekonomik gelişmişlikle birlikte Türkiye, bölgesel karışıklıklar dolayısıyla da çevre ülkelerden önemli göç hareketine maruz kalmıştır. Ülkeler arası göç hareketlerinin arttığı bu üçüncü dönemde (küresel dönem) Türkiye, kaçak göçmenler tarafından Avrupa'ya geçiş ülkesi olarak kullanılmaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015: 39).

1980 sonrası dönemde Türkiye'nin göç politikalarına AB müktesebatının önemli etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. 2011 de başlayan Suriye'deki insanlık krizinde milyonlarca insanın yerinden olması Türkiye ile AB arasında göç politikaları açısından işbirliği ve koordinasyonun artmasını gerekli kılmıştır. AB ile ilişkilerle birlikte Türkiye'nin göç politikasındaki değişiklikler ayrıca değerlendirilecektir.

Transit ülke konumu ile birlikte hedef ülke konumunu da devam ettiren Türkiye'nin göç politikaları üzerinde değerlendirme yapabilmek için mevcut göç hareketleri ve devletin geliştirdiği uygulamalar incelenmelidir. 1989 Bulgar asimilasyonundan kaçmaya çalışan Bulgar Türkleri, 1991'de Körfez Savaşı ile birlikte yerinden edilen Kürt halkı ve 2011'de başlayan ve hala devam eden Suriye'deki iç karışıklıklar neticesinde ülkemize göç eden Suriyeliler inceleme konumuz olacaktır.

3.6.1. Bulgar Göçleri

Bulgaristan Türkiye arasında göç trafiği uzun yıllar boyunca dönemsel olarak devam etmiştir. 1877-1878 Rus-Osmanlı Savaşı (93 Harbi) sonrası ve Balkan Savaşları sonrası Osmanlı Devleti'nin yenilgisi sonrası toprak kaybedilen bölgelerde yaşanan Türk nüfusu Anadolu'ya göç etmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Bulgaristan ile ilişkilerde olumlu gelişmeler yaşanmış ve 1925 yılında Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması imzalanmıştır. Özünde iki ülke arasında iyi ilişkilerin geliştirilmesi konu alan antlaşmada ek protokollerde kabul edilen maddede (B maddesi); "Bulgaristan'da doğmuş ve Türkiye'ye göç edip Türk vatandaşlığını almış olan bütün Müslümanları Bulgar Hükümeti Türk vatandaşları olarak tanıır. Türkiye'den göç etmiş ve Bulgar vatandaşlığını almış olan bütün Bulgarları da Türk

Hükümeti Bulgar vatandaşı olarak tanır.” denilmiştir. Böylelikle iki ülke arasında göç hareketlerinden ve ikametlerden kaynaklanan hak kayıplarının önüne geçilmiştir.

93 Harbi ve Balkan Savaşları sırasında kaybedilen topraklardan gelen muhacirler devletçe çeşitli yardımlar yapılmıştır. Devletin ekonomik açıdan zor durumda olmasına rağmen öncelikle muhacirlerin iâşe ve barınma sorunları giderilmeye çalışılmıştır. Bir plan çerçevesinde göçmenlerin çeşitli vilayetlere dağıtımı ve buralarda kendilerine imkanlar dahilinde toprak, hayvan, araç gereç ve ev temini sağlanmıştır. Bununla birlikte elinden iş gelen meslek sahibi muhacirler işe yerleştirilmiş, meslek öğrenmeleri sağlanmıştır (Ağanoğlu, 2001: 193-200).

Bu göçler sırasında İstanbul’a gelen muhacirlerin geçici yerleşim yerlerinden Anadolu’nun iç kesimlerine iskan edilmeleri için önemli çabalar harcanmıştır. Bu kapsamda yerleşim yeri olarak belirlenecek yerler, devlet tarafından incelenip araştırılarak karar verilmiştir (Halaçoğlu, 1995: 107).

II. Dünya Savaşı sonrası Bulgaristan’ın politikalarındaki değişiklikler Bulgar Türklerine ciddi sıkıntılar yaşattı. Uygulanan asimilasyon politikaları Türkleri göçe zorlamıştır. 1950’li yıllarda Bulgaristan’dan Türkiye’ye yoğun bir göç dalgası olmuştur. Kısa süre içinde 250 bin kişi Türkiye’ye gitmek için başvuruda bulunmuştur. Bir süre açık kapı uygulayan Türkiye sayının ciddi boyutlara ulaşması ile birlikte kapıları kapatmıştır. Bulgaristan’la yapılan görüşmelerle de neticeye varılamayınca göç akımı devam etmiştir (Şirin, 2014: 359). Türkiye’nin kapıları kapatması göç eden aileler ile geride kalan aileler arasında bağların kopmasına, parçalanmasına ve uzun bir zaman bir araya gelememesine neden olmuştur.

Türkiye’nin kapıları kapatması aileler arasında travmaya sebep olmuştur. Yine bu dönemde Bulgaristan Komünist Partisi asimilasyon politikalarını devam ettirmiştir. Türk okulları Bulgar okulları ile birleştirildi, Türkçe seçmeli ders olarak okutulmaya başlandı. Türkçe’nin seçmeli ders olarak seçilmesi de makamlarca zorluk çıkartılarak engellenmeye çalışıldı. Bununla birlikte Türkçe yayın yapan gazete, dergi, radyoların sayısı azaltılmıştır (Çeçen, 2016: 269-270).

1989 Zorunlu Göçü de yukarıda bahsedilen, Bulgaristan'ın asimilasyon politikalarının esas sonucu olduğu söylenebilir. Etnik milliyetçilik faaliyetleri ile Türklerden izole edilmiş bir Bulgaristan, iktidarın amacıydı. Türk isimlerine dahi tahammülü olmayan Bulgaristan hükümeti, baskı ile Türk isimlerini Bulgar isimleri ile değiştirerek yeni kimlikler çıkarmıştır. Bulgaristan'ın bu “Yeniden Doğuş Süreci” Türklerin birçok protestosu ile karşılaşmıştır. Protestolara karşı sert tedbirler alan Bulgar hükümeti, mücadeleler sırasında çok sayıda Türk vatandaşının ölümüne sebep olmuştur. Türklere yapılan baskı ve mücadelesi sonrası Türklerin birbirine bağlılığı artmış, Bulgaristan'ın “Yeniden Doğuş Süreci” tam olarak başarıya ulaşamamıştır. Yine de Türkler bu sıkıntılı süreçten önemli ölçüde etkilenmiş ve 1989 Zorunlu Göç hareketi başlamıştır. Bu göç Bulgaristan hükümeti tarafından “büyük gezinti” olarak adlandırılmıştır. Yapılan açıklamalarda bu hareketliliğin turizm amaçlı olduğu ve istenildiği durumda gidenlerin geri dönebileceği ifade edilmiştir. Gerçekte ise bu durum sadece Bulgar hükümetinin savunması niteliğindedir. Yine de Bulgar hükümetinin bu açıklaması, komünist iktidarın yıkılmasından sonra geri göçlerde Türklerin savunması olmuştur (Şirin, 2014: 361). Bulgar hükümeti tarafından estirilen resmi terör faaliyetleri ile toplumun Bulgarlaştırılması planlanmıştı. Uygulanan politikalara karşı Türkler, İslami kimlik ve kültürlerinden vazgeçmeyeceğini yapmış oldukları gösterilerle/protestolarla ifade etmiştir. Bulgar hükümetine karşı bu meydan okuma faaliyetleri, Bulgar kökenli vatandaşlara bulaşmadan sona erdirilmesi Bulgar hükümetinin hedefi olmuştur. Bu amaçla Türklerin ülkeden kovulmalarına karar verilmiştir. Bu kararın neticesinde ise Todor Zhivkov iktidarı zayıflamıştır (Karpat, 2010: 407-408).

1989 Zorunlu Bulgar Göç'ünde 300 binden fazla insan uygulanan asimilasyon politikaları ve insanlık dışı müdahaleler sonrası Türkiye'ye göç etmeye zorlanmıştır. Hızlı bir zaman zarfında gerçekleşen bu zorunlu göçle birlikte aile fertlerinin birbirinden ayrılmak zorunda kalmış, göç edenlerin bütün mal varlıkları Bulgaristan'da kalmıştır (Çetin, 2008: 59). Zorunlu Göç Hareketi göçmenler açısından sonuçlar doğurduğu gibi Bulgaristan açısından da önemli sonuçlar doğurmuştur. Türkler Bulgar ekonomisinde önemli bir yere sahipti. Daha çok tarım ve sanayi alanında iş gören Türkler göç sonrası Bulgar ekonomisini sarsmıştır.

Nitelikli işçi konusunda sıkıntı yaşayan Bulgaristan ekonomik krize girmiştir. Bunun sonucu olarak da Komünist rejim yıkılmıştır (Çeçen, 2016: 273).

Türkiye'nin bu dönemdeki göç mevzuatına göre göçmenlerin buldukları ülkelerdeki Türk temsilciliklerine göçmen olma başvurusunda bulunmaları gerekmektedir. Başvuruların kabulü halinde Türkiye'ye ancak göçmen vizesi ile gelebileceklerdir. Vatandaşlık için ise yerleşim sonrası başvuruya istinaden Türk hükümetinin alacağı kararlarla birlikte vatandaşlık statüsü kazanılacaktır. Ancak Bulgar Türkleri için bu prosedür uygulanmamıştır. Vizesiz serbest geçiş hakkı tanınan soydaşlarımıza kısa sürede vatandaşlık verilerek ayrıcalık tanınmıştır. Türk hükümeti yeni düzenlemeler yaparak vatandaşlık hakkının yanı sıra soydaşlarımıza, Türk vatandaşları ile eşit sayılması üzerinde çalışmıştır. Bu kapsamda önemli ölçüde sosyal yardımlar yapılarak yaşam standartlarını yükseltmeye çalışmıştır (Çatır, 2012: 223-225).

Zorunlu Bulgar Göçü sonrasında Türkiye'ye gelen vatandaşlarımız zorluklarla karşılaşmıştır. Ailelerini ve mal varlıklarının bir kısmını geride bırakmak zorunda kalan vatandaşlarımız Edirne, Kırklareli, Tekirdağ bölgelerinde kurulan çadırlara yerleştirilmiştir. Bir kısmı Türkiye'deki akrabalarının yanlarına gitmiştir. Bu bölgelerde hayat pahalılığı oluşmuş ve göçmenler çok düşük ücretlere çalıştırılmıştır. Yanlarında getirdikleri eşyaları da değerinden düşük fiyatlara satmak zorunda kalmışlardır (Gündüz, 2015: 10).

1934 İskan Kanunu kapsamında soydaşlarımıza ulus devletin de bir gereği olarak gerekli kolaylıklar sağlanmıştır. Soydaş göçmenlere kısa sürede vatandaşlık verilmesiyle birlikte arazi, hayvan, tarımsal araç gereçler ve krediler sağlanmıştır (Erdoğan ve Kaya, 2015: 302-303).

1989 Bulgar Göçü sonrasında da Türkiye'ye Bulgaristan'dan göç hareketi olmuştur. Ancak buradaki göçün nedeni zorunlu göçten farklı olarak ekonomik saiklerdendir. Bulgar ekonomisinde yaşanan sıkıntılar ve krizin derinleşmesi sonrasında yeniden göç hareketliliği oluşmuştur. Türkiye Cumhuriyeti İskan politikalarında Osmanlı topraklarında yaşamakta olan Türklerin, çeşitli nedenlerden dolayı Türkiye'ye göç etmeleri durumunda kendilerine açık kapı politikası

uygulamaktaydı. 1990 sonrasında Türkiye-AB arasındaki ilişkilerden Türkiye'nin göç politikası da etkilenmiştir. 1989 Zorunlu Göç'e kadar İskan Kanunu'na göre Türkiye tarafından kabul edilen göçmenler, AB ile ilişkiler bağlamında değişikliğe uğrayan mevzuat çerçevesince kabul edilmemeye başlanmıştır. 1990 sonrası Türkiye'ye gelenlerin vatandaşlık almaları istisnai bir durum olmuştur. Avrupa Birliği üyelik sürecini yeniden gündemine alan Türkiye, AB'nin de istekleri doğrultusunda göçmenlere uyguladığı açık kapı politikasından vazgeçmiştir. Özellikle de Türk soyundan gelen göçmenlerin avantajlı durumu değişmeye başlamıştır (Çeçen, 2016: 274-275).

300 bini aşan Bulgar Türk'ün zorunlu göçü sonrası Türkiye hem AB ile ilişkiler kapsamında hem de göç sayısındaki önemli ölçüdeki artışın Türk ekonomisinde ve sosyal hayatında olumsuz etkisi olması sebepleriyle sınır kapılarından serbest geçiş politikasına son vermiştir. Bu kararın bir diğer amacı da sınır kapılarının kapatılmasıyla Türk hükümetinin Bulgar hükümetine aile birleşmeleri konusunda anlaşma sağlamaya zorlamaktır. Bu dönemde Türkiye'nin bağlı olduğu göç politikası uygulanmamıştır. Türk hükümeti durum ve şartlara göre keyfi düzenlemeler yaparak göçü yönetmeye çalışmıştır (Çatır, 2012: 230-232).

19. yüzyılda Balkanlardan Anadolu coğrafyasına doğru yaşanan göç hareketliliği, Anadolu'da zaten çoğunluk nüfusa sahip Türklerin daha da belirginleşmesine neden olmuştur. Artan Türk nüfusu ile birlikte bu dönemde dışarıdan gelen diğer topluluklar üzerinde dilsel ve kültürel etkinlik artmıştır. Türk kimliğinin önemli ölçüde kendini göstermesi toplumsal ve siyasal dönüşümlere de etki etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında, bu göçler sayesinde belirginleşen Türk ulusu, ortak tarihsel, kültürel miras ve gelecek hedeflerinin etkisi olduğu söylenebilir (Karpaz, 2010: 190-191).

3.6.2. Irak'tan Göçler

Türkiye'ye kitlesel göç hareketlerinden bir diğeri Körfez Krizi sonrasında Kuzey Irak'tan gelen göçler olmuştur. Körfez Krizi 1990 yılında Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak'ın Kuveyt'i topraklarına katmak amacıyla Kuveyt'i işgaliyle başlayan kriz, ABD öncülüğünde uluslararası güçlerin Irak'a hava ve kara

kuvvetlerinin saldırdığı “Çöl Fırtınası Operasyonu” olarak adlandırılan krizdir. Bu krizi sırasında ve sonrasında Türkiye’ye yoğun bir göç hareketliliği olmuştur.

Bölgede yaşanan bu kriz dolayısıyla çoğunluğu Kürt yarım milyon Iraklı Türkiye’ye yönelmiştir. Bölgenin arazi yapısının zorlukları Iraklı göçmenleri zor durumda bırakmıştır. Tek resmi geçiş kapısı olan Habur’dan Türkiye’ye giriş yapmaya çalışan Iraklılar göç hareketleri sırasında coğrafi ve hava şartları gibi nedenlerle 6000’in üzerinde kayıp vermiştir. Sığınmacıların Habur’a yönelmeleri Türkiye açısından yeni bir göç krizinin habercisiydi. Bu dönemde Şırnak ve Hakkari sığınmacıların durakları olmuştur. Çok kısa süre içerisinde Şırnak kendi nüfusu kadar (260 bin sığınmacı), Hakkari ise nüfusundan daha fazla 200 binin üzerinde Iraklı ’ya kapılarını açmıştır. Koordinatör bakan olarak görevlendirilen Vehbi Dinçerler Diyarbakır’da “yönetim merkezi” oluşturarak acil ve temel ihtiyaçların karşılanmasına çalışmıştır (Kavak,2013:437).

Yarım milyon Iraklı Türkiye’ye, bir milyon Iraklı’nın İran’a sığındığı bu kitlesel göç hareketi “Büyük Kaçış” olarak adlandırılmıştır. Uluslararası güçlerin mücadelesi sonrasında Saddam Yönetimi darbe almış olsa da sonrasında, alternatif yollarla Irak Hükümetinin desteklenmesi ile rejimin halkına baskısı artmıştır. Bu nedenle de milyonlarca Iraklı ülkesinden “kaçmak” zorunda kalmıştır. Göç Hareketinin denk geldiği tarih Türkiye açısından Kürt meselesinin ortaya çıkış yıllarıydı. Türk Hükümeti Iraklı sığınmacılara konjonktürden dolayı ilk başta isteksiz davransa da bu süreç uzun sürmemiştir. Kısa sürede kapılar Iraklı Kürtlere açıldı ve sığınmacılar kamplara yerleştirildiler (Danış, 2009: 16).

Büyük Kaçış öncesinde Irak’ın Halepçe’ye saldırması sürecinde de 70.000 Iraklı Kürt Türkiye ve İran sınırlarına dayanmıştır. Bu göç hareketliliğinde de Türkiye ilk olarak tepkisi sınırlarını kapatmak olmuştur. Balkanlardan gelen Bulgar Türklerin de aynı döneme gelmesi, Türkiye’nin uluslararası yardımın yetersiz olacağı düşüncesi ve sınırdan PKK’lıların girebileceği endişesi Türkiye’yi bu kararı almaya sevk etmiştir. İç ve dış baskılar sonrasında Türkiye mülteci statüsü vermeden insani amaçla geçici olarak kapılarını açmıştır. Bu süreçte 16 farklı noktadan Türkiye’ye 51.542 Iraklı girmiştir (Ihlamur-Öner, 2013: 195-197).

“Büyük Kaçış” sonrası Türkiye’ye kaçan Iraklı Kürtler, kamplarda ve akrabalarıyla birlikte yaşamıştır. Iraklı göçmenler üzerinde devletin bir asimilasyon politikası uyguladığı söylenemez. Türkiye’nin ve uluslararası kuruluşların Iraklı göçmenlere yardımları yeterli olmamıştır. Yarım milyon üzerindeki göçmen ve zor coğrafi şartların varlığı yardımların ulaştırılmasında sıkıntılar doğurmuştur. Türkiye ekonomisi 1988, 1989 ve 1991 yıllarındaki göç akımlarıyla zorluklar yaşamıştır. Türk halkı önemli bir sorumluluk üstlenerek yardımlarına devam etmiştir (Kavak, 2013: 442-443).

Yasal mevzuat gereği göçmen sıfatı bulunmayan Iraklıların bir kısmı Türkiye’yi geçiş ülkesi olarak kullanmıştır. Yasal ya da yasadışı yollardan AB ülkelerine göç etmeye çalışmışlardır. Bir kısım Iraklı da Avusturalya ve Kanada’da bulunan akrabaları vasıtasıyla bu ülkelere göç etmiştir (Pusch ve Wilkoszewski, 2010: 191).

3.6.3. Suriye’den Göçler

Arap Baharı ile birçok Arap ülkesinde halk tarafından demokrasi, özgürlük ve insan hakları düşüncesiyle gösteriler, protestolar ve silahlı-silahsız mücadeleler gerçekleşmiştir. Arap ülkelerinin bir kısmı bu süreci sakin atlatırken, bazı ülkelerde karışıklıklar ileri boyutlara vararak binlerce insanın, ülkelerini terk etmesiyle ve ölümüyle sonuçlanmıştır. Bu mücadeleler neticesinde Libya, Tunus, Mısır’da devlet başkanları idareyi bırakmak zorunda kalmıştır. Suriye’de Arap Baharı’ndan etkilenen ülkeler arasındadır. Nisan 2011’de başlayan gösteriler halen devam etmektedir. Suriye rejimi ile muhalifler arasındaki çatışmalar neticesinde binlerce insan hayatını kaybetmiş ve milyonlarca insan da ülke içerisinde veya dışarısına göç etmek zorunda kalmıştır. Suriye’de 6 yıldır süregiden çatışmalar, ülkede önemli bir insanlık dramına sebep olmuştur. Türkiye sürecin başında Esad rejimi ile diyalog kurarak Suriye halkının istediği düzenlemelerin yapılması için çaba göstermiştir. Ancak Rejim direnç göstermeye devam etmiş ve halkın taleplerine gözünü kapatmıştır.

Suriye’deki insanlık krizi bölge ve dünya devletlerinin karşılıklı çıkarları doğrultusunda çıkmaza girmiştir. Rusya ve İran rejimin yanında yer alarak krizin derinleşmesine neden olmuştur. Uluslararası toplumun baskısıyla Rusya ve İran’ın

politikalarında değişiklik talepleri karşılık bulmamıştır. Türkiye, Esad Rejimi ile sürecin başındaki diyalogu tamamen bitirmiş ve Suriyeli muhalifleri desteklemeye başlamıştır (Cebeci ve Üstün, 2012: 13-14).

Suriye'deki insanlık krizi sonrasında göç etmek zorunda kalanların bir milyondan fazlasını çocuklar oluşturmaktadır. Gün geçtikçe sayıları artan Suriyeli göçmenlerin durumu uluslararası bir boyut kazanmıştır. Türkiye bu insani krizde "açık kapı" politikası uygulayarak Suriyelilere kapılarını açmıştır. Nisan 2011'de çatışmalardan kaçan 250-300 Suriyeli Türkiye'ye sığınarak Hatay'da kurulan çadırlara yerleştirilmiştir. Çevre ülkelere sığınma talebinde bulunan göçmenler kaçak yollarla da Avrupa'ya ulaşmaya çalışmaktadır. Bu niyetle Ege ve Akdeniz'i kullanan göçmenler teknelerin batması tehlikesiyle ölümlerle yüz yüze gelmektedir. Türkiye, insanlık krizinin derinleşmesiyle birlikte yoğun çaba göstererek Suriye'de oluşturulacak tampon bölge konusunda Birleşmiş Milletler nezdinde çalışmalar yürütmektedir. Ancak günümüze kadar bu konuda somut bir karar alınmamıştır (Ihlamur-Öner, 2014: 43).

Suriye'deki karışıklık sırasında bölge içerisinde farklı gruplar oluşarak halk üzerinde egemenlik kurulmaya çalışılmıştır. Rejimin yanısıra, El-Nusra, Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD), Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve bunlara bağlı gruplar, birbirleriyle çatışma halindedir. Özellikle radikal bir örgüt olan ve baskı ve şiddetle şeriatı hakim olduğu bölgelerde uygulamaya çalışan İŞİD, Türkiye'ye kitlesel göçü tetikler durumdadır. Bu insanlık krizinin başlarında Türkiye'nin düşüncesi, göçmenlerin kısa süreliğine geleceği ve birkaç ay içerisinde de geldikleri yere dönecekleri şeklindeydi. 1989 Bulgar Türklerinin zorunlu göçünde olduğu gibi Suriyeli göçmenler de kimlik üzerinden değerlendirilmiştir. Ancak burada kimlik tanımlaması Müslümanlık üzerinedir. Yaşanan baskı ve çatışmalardan etkilenen Müslüman Suriyelilere sahip çıkılması gerekmekteydi. Yine bu süreçte izlenecek tutum, "Yeni Suriye'nin" oluşumu sonrasında Türkiye açısından da faydalı olacağı değerlendirilmiştir. Göçmenlerin Türkiye'ye gelmesiyle birlikte "açık kapı" uygulamasına gidildi. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) yetkili ve sorumlu kuruluş olarak belirlenerek göçmenlere koruma sağlanmıştır. 2011 sonuna

doğru AFAD koordinesinde 8 adırkent kurularak göçmenler buralara yerleştirilmiştir (Erdoğan ve Kaya, 2015: 307-308).

Suriye’de yaşanan insani krizle birlikte Türkiye’nin güney sınırından önemli g akımları gerçekleşmektedir. Bu insani krizi ‘‘açık kapı’’ politikası ile karşılayan Türkiye’nin bu politikasının bir sonucu olarak güvenlik riskleri de beraberinde getirmektedir. Sivillerle birlikte silahlı grupların (DEAŐ- Devlet’l Irak ve’ř Şam) da güney sınırında ülkeye girdiği ve terör eylemleri gerçekleştirdiği bilinmektedir. Aynı zamanda terör örgütleri göçmen kaaklılarıyla işbirliği yaparak maddi kazanç karşılığında terör gruplarına eleman kazandırılmaktadır (Abdulal, 2016: 1472).

Türkiye 1989 Bulgar ve 1991 Irak g hareketlerinde göçmenleri ‘‘misafir’’ olarak kabul etmiştir. Suriye krizinde ise durum farklılaşmaktadır. Ekim 2011’de Suriyeli göçmenlere ‘‘geçici koruma’’ getirildi. Böylelikle Türkiye, göçmenleri geri göndermeme ve kaldıkları süre zarfında da temel ihtiyaçlarının karşılanacağı taahhüdünde bulunmuştur. Göçmen sayısının artması ile birlikte Türkiye dönemsel olarak Suriye’deki geçişleri engellemek amacıyla sınır kapılarını kapatmıştır. Sınıra yakın yerlerde adırkentler kurularak göçmenlerin buralara yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Ancak sınır kapılarının kapanması ile birlikte göçmenler yasal olmayan yollardan Türkiye’ye girişe çalışmaktadır (Dinçer vd.: 2013: 5).

Türkiye’nin Suriye politikası Esad rejiminin biteceği ve Türkiye’deki Suriyelilerin ülkelerine geri döneceği düşüncesi üzerine kurulmuştur. Geline nokta da ise durum çok daha farklılık kazanmıştır. Göçmen sayısının önemli lde artmasıyla adırkentlerde kapasiteler aşılmış durumdadır. Sınırın Suriye tarafına kurulan kamplar da yeterli gelmemektedir. adırkentlere yerleşemeyen Suriyeliler ülkenin dört bir köşesine göç ederek hayatlarını devam ettirmeye çalışmaktadır. Krizin üzerinden 6 yıl geçmesine rağmen çözüm olarak somut adımlar atılamamaktadır. Geçen bu süre zarfında Türkiye’deki Suriyeliler her ne kadar sistematik olmasa da toplumla entegre olma sürecine girmiştir. Bu uyum süreci farklı talepleri de beraberinde getirmektedir. Başta dil eğitimi olmak üzere kamp dışında kalan Suriyelilerin alışma izinleri, yardım programlarından faydalanma durumları üzerinde politikalar geliştirilmelidir (Ihlamur-ner, 2014: 45).

1989 Bulgar Türkleri, 1991 Iraklı Kürtler ve 2011’de başlayan ve günümüzde de devam eden Suriyelilerin kitlesel göçünde Türkiye konjonktüre göre politikalar geliştirmiştir. 1989 ve 2011 kitlesel göçlerde “açık kapı” politikası uygulayan Türkiye, 1991’de ise siyasi ve ulusal güvenlik tereddütleri gerekçesiyle 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde kabul edilen geri göndermeme ve geçici koruma ilkelerini göz ardı etmiştir. Bulgar Türklerinin kitlesel göçünde kimlik üzerinden değerlendirme yapan Türkiye, soydaşlarına kapılarını tamamen açarak tam olarak koruma sağlanmış ve toplumla bütünleşme sağlanarak kalıcı bir çözüm üretilmiştir. Cenevre Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) sürece dahil edilmemiştir. 2011 Suriye kitlesel göçüne ise göçmenlerin inanç kimliği üzerinden yaklaşmıştır. Bu süreçte Sözleşme ve uluslararası hukukun getirmiş olduğu yükümlülükler de göz önüne alınarak geri göndermeme ve geçici koruma sağlanmıştır. 1991 Iraklı Kürtlerin kitlesel göçünde ise durum farklıdır. Bu dönemde PKK endişesi ile Kürt topluluklarının ulusal güvenliğe tehdit oluşturabileceği düşüncesi göç politikasında da kendini göstermiştir. Sözleşmenin getirdiği geri göndermeme sorumluluğu göz ardı edilerek Iraklı Kürtlerin mülteci statüsünde olması Türk hükümeti tarafından engellendi. Zaman içerisinde de Iraklı Kürtler geldikleri yere geri gönderilmiştir (Erdoğan ve Kaya, 2015: 310-311).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre Mart 2017 itibariyle Türkiye’de geçici koruma statüsü altında 3 milyona yakın Suriyeli yaşamaktadır. Krizin başında bu boyutlara ulaşacağı tahmin edilemeyen Suriyelilere Türkiye, devlet ve millet olarak gerekli desteği vermiştir. Başlangıçta gösterilen hoşgörü ve misafirperverlik, sürecin uzaması ve göçmen sayısının tahmin edilemeyen boyutlara ulaşması nedeniyle azalmaktadır. Hükümet tarafından yapılan açıklamalarda nitelikli, ülkeye katma değer sağlayabilecek Suriyelilere vatandaşlık verileceğine dair açıklamalar yapılmaktadır. Ancak bu durum Türk toplumu tarafından 3 milyon Suriyeliye vatandaşlık verileceği şeklinde algılanmaktadır. Bu ve buna benzer her gün gazete ve TV’lerde Suriyelilere yönelik çıkan haberler toplumun tepkisinin de arttığını göstermektedir. Yakın gelecekte ülkemizde bulunan 3 milyona yakın Suriyelinin ülkelerine dönmeleri mümkün görünmemektedir. Bu nedenle de Suriyelilerin toplumla uyum sürecinin sağlanabileceği politikaların geliştirilmesi ve vatandaşlara doğru bilgilendirilmeler yapılması gerekmektedir.

3.6.4. Üç Büyük Göç Hareketinin Değerlendirilmesi

Türkiye Cumhuriyeti'nde göç politikalarının oluşumunda dönemsel hassasiyetlerin dikkate alındığı söylenebilir. Cumhuriyet tarihinde iskan kanunları ile birlikte göç politikaları ulus devleti oluşturulmasında amacıyla şekillenmiştir. 1926 ve 1934 İskan Kanunlarında yer alan “Türk soyuna ve Türk kültürüne sahip olanların vatandaşlığa kabulü” ifadeleriyle ulus devletin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Yine ülke içerisinde Türk nüfusunun az olduğu yerlere Türk soyundan kişiler yerleştirilerek, buralarda Türk kültürünün yaygınlaştırılması sağlanmıştır (İnan, 2016: 29). 1934 yılında çıkartılan 2510 sayılı İskan Kanunu 2006 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Her ne kadar dönemsel olarak kanunda değişiklikler yapılsa da, İskan Kanunu iskeletini korumuştur. Buradan göç politikalarının ulus devletçi anlayış içerdiğini söylemek mümkündür.

Yukarıda kısaca ifade edilen Türkiye'ye yönelik üç büyük göç hareketinde ulus devlet anlayışı kendini hissettirmiştir. Bu göç hareketlerinde Türk soyu ve Türk kültürü anlayışı olmakla beraber dini inanç birliği de önemli yer tutmaktadır. Özellikle Suriye ve Irak toplu göç hareketlerinde bu durumu somut olarak görebilmekteyiz.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, 1950'li yıllarda ve 1989 yılında meydana gelen Bulgar göçlerinde Türkiye'nin coğrafi olarak yakın olması göç hareketlerini etkilemiştir. Bununla birlikte Türkiye'deki akrabalık ilişkileri, soydaşı olduğu ülkenin tercih edilmesi sonucunu doğurmuştur. Osmanlı Devleti'nin toprak kayıpları, Bulgaristan'da Türklere yönelik baskıların artması göç hareketlerini de hızlandırmıştır. Bulgar Türklerin soydaşı olduğu Türkiye'yi tercih etmelerinde aynı zamanda inanç birliğinin de etkisi olduğu söylenebilir.

1990 yılında Irak'tan Türkiye'ye Büyük Kaçış'ta coğrafi olarak yakınlığın göç hareketinde etkili olduğu söylenebilir. Her ne kadar Türkiye güvenlik endişesi ile bu göç hareketine mesafeli baksa da kayıtsız kaldığı söylenemez. Burada inanç birliğinin de etkisi olduğu açıktır. Güneydoğu bölgesindeki akrabalıklar, sosyolojik yakınlıklar göç hareketlerine etki eden diğer nedenlerdir.

Suriye krizinin başlaması ile birlikte 2011 yılından itibaren Türkiye'ye kitlesel göç hareketleri meydana gelmiştir. Bu göç hareketlerinde de dikkat çeken coğrafi yakınlık, inanç birliği ve akrabalık olduğu söylenebilir. Aynı zamanda Türkiye'nin gelişen ve büyüyen ekonomisi ile bölge ülkeleri arasında ön plana çıkması Suriyelilerin Türkiye'yi tercih nedeni olmuştur.

Yukarıda incelediğimiz göçler dışında özellikle Osmanlı Devleti'nin toprak kayıplarıyla birlikte ve yeni Cumhuriyetin kurulmasıyla Kafkaslar, Kırım, Balkanlar ve Akdeniz adalarından Türk, Çerkez, Boşnak, Arnavut, Pomak, Tatar gibi gruplar Türkiye'ye göç etmiştir. Osmanlı tebaasında yaşamış olan bu gruplarla millet olarak inanç birliğine sahip olmamız bunların, Türkiye'deki uyumlarını kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda bu gruplar Osmanlı siyasi kültürünü paylaşmış olmaları dolayısıyla da Türkiye'ye uyum sürecini kolaylıkla aşmışlardır (Karpas, 2010: 96-99).

3.7.AB Süreci İle Birlikte Türkiye'nin Göç Politikaları

Türkiye kuruluşundan itibaren göç konusunda esaslı politikalara sahip değildi. 1980'li yıllardan itibaren artan göç hareketliliği Türkiye'de sürdürülebilir göç politikasını gerekli kılmıştır. Günümüzde, göç alanında yapılmış düzenlemeler yeniden değerlendirilerek AB müktesebatı çerçevesinde politikalar oluşturulmaya çalışılmaktadır (Abdullal, 2016: 1465).

Avrupa Birliği yukarıda ifade edildiği gibi son dönemlerde yaptıkları toplantılar, düzenlemelerle ortak bir göç politikasını oluşturmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda alınan kararlarda üye ülkelere sorumluluklar yüklenmektedir. Göç olgusunun dinamik ve kapsamlı bir süreç olduğunu değerlendiren AB, üye devletlerle birlikte göç konusunda menşei ve transit ülkelerle de iş birliğine gitmektedir. Birlik, birliğe aday ülkelerin göç politikalarına müdahil olmayı ve beraber çalışmayı üyelik şartları olarak değerlendirmektedir. Böylelikle göç konusunda daha sistematik politikalar üretmeye çalışmaktadır. Avrupa Birliği, bir aday ülke olarak Türkiye'den de göç konusunda beklenti içerisindedir.

3.7.1. AB'nin Göç Politikası Çerçevesinde Türkiye'den Beklentileri

Birliğin aday ülkelerden göç politikası konusunda beklentileri genel olarak AB müktesebatının 24. Faslında Adalet, Özgürlük ve Güvenlik Başlığı altında belirtilmiştir. Bu fasıl; “AB politikaları, Birliği bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olarak korumayı ve daha da geliştirmeyi amaçlar. Sınır kontrolü, vizeler, dış göç, sığınma, polis işbirliği, organize suçlar ve terörizmle mücadele, uyuşturucu alanında işbirliği, gümrük işbirliği ve cezai ve sivil konularda adli işbirliği alanlarında Üye Devletlerin büyüyen ortak kurallar çerçevesini yeterli bir şekilde uygulayacak donanımına sahip olmaları gerekir. Her şeyden önce bu, gerekli standartlara sahip olması gereken kanunları uygulayacak kurumlar ve diğer ilgili organlar bünyesinde güçlü ve iyi entegre edilmiş bir idari kapasiteyi gerektirmektedir. Profesyonel, güvenilir ve verimli bir polis örgütü çok önemlidir. AB'nin adalet, özgürlük ve güvenlik konularındaki politikalarının en ayrıntılı kısmı AB içinde iç sınır kontrollerinin kaldırılmasını kapsayan Schengen müktesebatıdır. Ancak yeni Üye Devletler için Schengen müktesebatının önemli kısımları katılım sonrasında alınacak ayrı bir Konsey kararını takiben uygulanmaktadır.” şeklinde ifade edilmektedir. Bu maddede de belirtildiği üzere aday ülke Türkiye'den sınır güvenliğini sağlanması, vize konusunda ortak bir düzenleme, üye ülkeler arasında suç ve suçlularla mücadele konusunda işbirliği, bunu sağlayacak nitelikli polis teşkilatı ve idari kapasitenin geliştirilmesi istenilmektedir. Faslında belirtilen sorumlulukların karşılanması ile birlikte katılımın sağlanması durumunda Birlik içerisinde serbest dolaşım hakkının yeni üye devletle yapılacak bir protokolle yeniden belirleneceği ifade edilmektedir.

AB tarafından hazırlanan 1998 ilerleme raporunda Türkiye göç alanında transit ülke olarak tanımlanmıştır. Göçmenler tarafından AB'ye geçiş ülkesi olarak kullanılan Türkiye'nin AB açısından önemi artmıştır. Aday ülke statüsündeki Türkiye'nin AB göç politikaları çerçevesinde mevzuatının tamamlanması üyelik açısından önem arz etmektedir. 2001 İlerleme Raporunda insan ticareti ve diğer ilgili göç düzenlemelerinin yapılmadığı konusunda Türkiye eleştirilmektedir. 2002 ve 2009 ilerleme raporlarında transit ve varış ülkesi olarak ifade edilen Türkiye, bu

dönemlerde almış olduğu önlemlerle AB'ye kaçak göçlerin önemli ölçüde azalttığı belirtilmiştir (Özçürümez ve Şenses, 2011: 240).

AB müktesebatı çerçevesinde Türkiye'den kurumlar arası gelişmiş bilgi paylaşımlarının sağlanması istenmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde İçişleri, Dışişleri ve Gümrük Bakanlıkları arasında bu durum sağlanmıştır. Böylelikle AB'ye yasadışı göç faaliyetlerinde azalma olduğu 2007 ilerleme raporunda belirtilmiştir (Özçürümez ve Şenses, 2011: 241).

Türkiye'nin göç konusunda teknik kapasite ve insan kaynaklarının geliştirilmesi diğer bir beklentidir. Bu kapsamda da yapılan çalışmalarla ilgili personellerin eğitimleri tamamlanmıştır. Aynı zamanda 2001 yılından itibaren 600 hakim ve savcı, 73 İçişleri Bakanlığı personeli insan kaçakçılığı konusunda görevlendirilmiştir (Özçürümez ve Şenses, 2011: 241).

AB'nin bir diğer önemli beklentisi Geri Kabul Anlaşması'nın aday devlet Türkiye tarafından kabul edilmesidir. Geri Kabul Anlaşması; ilgili ülke vatandaşının yasa dışı yollarla Birlik üye ülkelerine göç etmesi durumunda, Birlik tarafından tekrar geldiği ülkeye gönderilmesidir. Yasa dışı yollarla AB ülkelerine giden kişiler Geri Kabul Anlaşmasını imzalayan ülkenin vatandaşı olabileceği gibi, bu ülkeyi geçiş ülkesi olarak kullanıp AB'ye geçmiş de olabilir.

Avrupa Birliği göç alan konumunda olduğundan dolayı anlaşma diğer ülkelere önemli sorumluluklar ve maliyetler yüklemektedir. Bu gerçeğin karşısında ise AB, anlaşmayı imzalayan ilgili ülkelere bazı vize kolaylıkları getirmektedir. Anlaşmanın imzalanması ile birlikte vize kolaylığı sağlanmamaktadır. AB, ilgili ülkeden bazı yasal düzenlemelerin tamamlanmasını da istemektedir. Bu yasal düzenlemeler de ilgili ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte genel olarak göç güvenliğinin sağlanması ile ilgilidir.

AB, 1980 yılına kadar kısa süreli ziyaretlerde Türkiye vatandaşlarına vize zorunluluğu koymamıştır. 1970-1980 arasında Türkiye'deki siyasi istikrarsızlık ve askeri darbenin ardından birçok Türk vatandaşı AB'ye siyasi sığınma talebi ile

gitmeye başladı. Bu nedenle AB, Türkiye'yi Avrupa Konseyi Üyesi Ülkeler Arasında Şahısların Serbest Dolaşımı Anlaşması'ndan 1980 yılı itibariyle çıkarmıştır.

AB'nin vize serbestisi sağlamadaki önemli bir şartı olan Geri Kabul Anlaşmasının Türkiye tarafından imzalanması birlik açısından önem arz etmektedir. Bir geçiş ülkesi olarak Türkiye tarafından imzalanan Anlaşma sayesinde Avrupa Birliği bu bölgeden gelebilecek düzensiz göç akımlarının önüne geçmiş olacaktır. Birlik Türkiye'ye vize serbestliği sağlamadan önce Anlaşmanın imzalanması ve uygulanmasını istemekte; sonraki süreçte de uzun süreli yapılacak görüşmeler neticesinde vize uygulamasını kaldıracağını ifade etmekteydi. Ancak Türkiye'nin bu teklifi kabul etmemesi ve bu yönde kesin tavrı neticesinde AB-Türkiye arasında vize serbestliği görüşmeleri başlamıştır. 16 Aralık 2013 tarihi itibariyle de Geri Kabul Anlaşması Türkiye tarafından imzalanmıştır. Türkiye bu anlaşma ile birlikte geri kabul kapasitesinin artırılması ve üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşması sağlama konusunda sorumluluk altına girmiştir. Bu anlaşma ile birlikte Türkiye, Türk vatandaşlarını, vatansızları ve Türkiye ile geri kabul anlaşması olan diğer ülkelerin vatandaşlarını kabul edecektir. Anlaşma 1 Ekim 2014 itibariyle yürürlüğe girmiştir (Ekinci, 2016: 17-18).

Bu dönem Avrupa'ya düzensiz göç hareketlerinin çok yoğun olduğu bir dönem olması sebebiyle AB, Türkiye'den daha fazla yasadışı göçmeni geri kabul etmesi noktasında anlaşmak istemektedir. Özellikle Suriye'deki iç savaş neticesinde Avrupa'ya yönelen Suriyelilerin Türkiye tarafından kabul edilmesi arzulanmaktadır. Özellikle Ege Denizi'nden Yunanistan'a geçiş yapmaya çalışan kaçak göçmenlerin Türkiye tarafından kabul edilmesi AB açısından önem arz etmekteydi. Mart 2016'da AB Konseyi ve Türkiye arasında yapılan anlaşma neticesinde bu istek kabul görmüştür. Bu anlaşma öncesinde Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 3 milyar avroluk mali destek sözü AB tarafından verilmişti. 17-18 Mart 2016 tarihi itibariyle imzalanan son anlaşma ile Türkiye'ye 3 milyar avroluk yeni bir maddi destek sağlanacağını sözü verilmiştir. Yine bu tarihlerde Geri Kabul Anlaşması'nın sonucu Türkiye'ye sağlanacak vize serbestisi konusunda Türkiye'ye verilen yol haritası, istenilen süre olan 20 Mayıs 2016 tarihi itibariyle Türkiye tarafından önemli ölçüde tamamlanmıştır. Yapılan

yasal düzenlemeler AB tarafından olumlu karşılanmıştır ancak yapılan açıklamalarda yol haritasında belirtilen diğer hususların da tamamlanması istenmektedir. Pasaportların AB standartlarına uygun hale getirilmesi (biyometrik pasaport) ve bunların güvenliğinin sağlanması, sınır kontrollerinin sağlanması, göç mevzuatını AB müktesebatına uygun hale getirilmesi, terör, yolsuzluk ve örgütlü suçların önlenmesi konusunda AB müktesebatının uygun yasal düzenlemelerin yapılması, temel hak ve özgürlükler ve milletine bakılmaksızın herkesin seyahat özgürlüğünün sağlanması tamamlanması istenilen diğer yükümlülüklerdir. Burada istenilen diğer yükümlülüklerin büyük çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal hedefleriyle örtüştüğü yetkililer tarafından da belirtilmiştir.

Geri Kabul Anlaşmasının (GKA) 25 maddeden oluşmaktadır. Bu anlaşmada Türkiye'nin sorumluluğu; Türkiye üzerinden Avrupa Birliği ülkelerine yasadışı yollarla geçiş yapmış kişilerin geri kabulünü yapmasıdır. Bununla birlikte üçüncü ülke vatandaşlarının da geri kabulünü içermektedir. Ancak geri kabulü yapılacak üçüncü ülke vatandaşları veya vatansızlar Türkiye'yi sadece transit olarak kullanmış ise ve Türkiye tarafından verilmiş geçerli bir vizesi yoksa geri kabul Türkiye tarafından yapılmayacaktır. Ayrıca ilgili kişi AB ülkelerinin birinden vize veya ikamet izni almış olmaları durumunda ve vize şartı bulunmayan bir AB ülkesine giriş yapmaları durumunda da Türkiye geri kabulü yapmayacaktır. (GKA, madde 4)

Geri Kabul Anlaşması, Birliğe yasadışı yollardan göç edenlerin kontrol altına alınması amacıyla AB tarafından geliştirilmiştir. Özellikle son yıllarda artan göç hareketleri anlaşmanın önemini artırmaktadır. Bu güne kadar 17 ülke ile imzalan Geri Kabul Anlaşmaları taraf olan ülkeye de ayrıca sorumluluklar getirmektedir. Türkiye bu anlaşma sayesinde sınır yönetimi ve göç idaresinin uluslararası standartlara çıkartılması konusunda gerekli yasal düzenlemeleri kısa sürede tamamlama sorumluluğuna girmiştir. Bununla birlikte anlaşma ile Türk vatandaşlarının AB ülkelerine ziyaretlerinde vize muafiyeti söz konusu olabilecektir.

3.7.2. Türkiye'nin Çekinceleri

Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri tarihi boyunca inişli çıkışlı süreçleri takip etmiştir. İlişkiler 2003 yılında AK Parti Hükümetleri ile birlikte önemli bir ivme

kazanmıştır. Kısa sürede diyaloglar geliştirilmiş ve Türkiye AB müktesebatının uygulanması konusunda gerekli yasal düzenlemelerin önemli bir kısmını kısa sürede çıkarmıştır. Alınan bunca mesafeye rağmen günümüzde ilişkiler durağan seviyeye inmiştir. Her alanda yapılan düzenlemeler ve gelişmelere rağmen Türkiye'deki heyecan AB'de karşılık bulamamıştır. Sadece göç yönetimi konusunda değil, özgürlükler, insan hakları, terörle mücadele ve daha birçok konuda Türkiye'nin eksiklikleri AB tarafından sürekli gündeme getirilerek eleştirilmektedir. Türkiye de son yıllarda gelişmişlik ve kalkınmışlığın vermiş olduğu özgüvenle bölgesel gücünü de değerlendirerek AB'ye mesafeli davranmaktadır. Türkiye, AB'nin müzakerelerde dürüst davranmadığını, diğer aday ülkelere uygulanan prosedürlerin Türkiye'ye karşı farklı uygulandığını değerlendirmektedir. Bu durumu konuşmalarında dile getiren hükümet yetkilileri işi restleşmelere kadar götürmektedir.

AB uyum sürecinde Türkiye göç politikalarını yeniden düzenlemektedir. 24. Fasil ve Geri Kabul Anlaşması iki taraf açısından önem arz etmekle birlikte Türkiye bazı çekinceleri ifade etmektedir.

Geri Kabul Anlaşması'nda Türkiye üçüncü ülke vatandaşlarını da kabul etme sorumluluğundadır. Bu vatandaşları ilgili ülkelere geri gönderebilmesi için Türkiye'nin bu ülkelerle geri kabul anlaşması imzalaması gerekmektedir. Bugüne kadar Türkiye; Suriye, Yunanistan, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Pakistan, Rusya, Nijerya, Yemen, Moldova, Bosna-Hersek, Belarus ve Karadağ ile geri kabul anlaşması imzalamıştır. AB-Türkiye arasında yürürlüğe giren GKA sonrasında Türkiye'nin ilgili üçüncü ülkelerle de anlaşma imzalanması gerekmektedir. Hali hazırda ise Türkiye bu ülkelerle ikili ilişkileri sayesinde vatandaşları geri göndermektedir (Ekinci, 2016: 24). Anlaşmaların imzalanamaması durumunda Türkiye'nin "göçmen merkezi" ne dönüşeceği endişesi yaşanmaktadır.

Türkiye'nin bir diğer çekincesi de vize muafiyetinin sağlanması için gerekli şartlar arasında da ifade edilen terör tanımının AB müktesebatına uyumlu hale getirilmesidir. AB, terörle mücadele kapsamında yapılacak düzenlemelerin insan hakları ve özgürlüklere engel oluşturabilecek hususları içermemesi gerektiğini ifade etmektedir. Burada adil yargılanma, basın özgürlüğü, toplanma ve ifade

özgürlüklerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca kolluk görevlilerinin de iş ve işlemlerinde bu hususlara dikkat etmesi gerektiği savunulmaktadır. Türkiye ise son yıllarda yaşadığı terör tehditlerinden dolayı bu talepleri geri çevirmektedir. AB'nin vize muafiyeti konusunda şart olarak sunduğu bu düzenlemelerin en azından yakın dönemde yapılamayacağı Hükümet yetkilileri tarafından ifade edilmektedir.

3.7.3. Yasal Düzenlemeler

Türkiye, göç tarihi açısından 3 dönem olarak değerlendirilebilir. 1923-1950 ulus devletin inşası Erken Dönem, 1950-1980 ulus devletin inşasının yerel ve ulusal olarak yerleşikliği süreci ve 1980 sonrası ulus devletin inşasının küresel olarak belirginleşmesi sürecidir. Erken dönem göç hareketleri olarak ifade edilen 1923-1950 yılları ulus devletin inşası olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Osmanlı coğrafyasından kaybedilen topraklarda yaşayan Türk ve Müslümanların Anadolu coğrafyasına göç hareketleri söz konusudur. Lozan Anlaşması'nda alınan karar ile Yunanistan ve Türkiye arasında Nüfus Mübadelesi gerçekleşmiş ve Anadolu'da nüfus daha da homojenleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri bu dönemi, ulus devleti oluşturma bilinciyle şekillendirmek istemiştir (İçduygu vd., 2014: 51-57).

1926 ve 1934 yıllarında kabul edilen İskan Kanunları ile birlikte Türkiye'nin göç politikası ulus devlet anlayışı ile şekillenmiştir. Bu kanunlarda yer alan Türk soyundan olma veya Türk kültürüne bağlı olmak şartları bunun en önemli göstergesidir. Bununla birlikte kanunda belirtilen bu şartları taşımayanların kabulü olarak yapılacak ve devletin belirleyeceği bölgelere iskanları sağlanacaktır. Böylelikle ülke sınırları içerisinde Türk kültürü benimsetilecek ve Türk soyundan olanların sayısı planlı bir şekilde artırılabilecektir. İlgili bu maddeler de göç politikasında erken dönemde ulus devlet kimliğinin benimsendiği görülmektedir.

1950-1980 dönemi göç hareketlerinin devam ettiği ve Türkiye nüfusunun daha da homojen duruma geldiği bir dönem olmuştur. Bu dönem içerisinde yaşanan bazı önemli olaylar nedeniyle (Kıbrıs Sorunu ve Harekatı, İsrail'in Kuruluşu, artan şiddet olayları vb.) Müslüman olmayan nüfus ülke dışına çıkmıştır. Yine bu dönemlerde Bulgaristan ve Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç hareketleri meydana gelmiştir. Yine bu dönemde Türkiye göç hareketliliği konusunda farklı bir deneyim

yaşamıştır. Avrupa’da işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla 1960’lardan itibaren Almanya’ya göçler yaşanmıştır (İçduygu vd., 2014: 59-61).

1980 sonrası dönemde ise Türkiye diğer dönemlerden farklı olarak yabancı göçü alan ülkeler sınıfına girmiştir. Bulgaristan ve Irak’tan yaşanan kitlesel göçlerin haricinde ilk kez Türk soyundan ve/veya Müslüman olmayanların Türkiye’ye göçü ile karşı karşıya kalınmıştır (İçduygu vd., 2014: 61).

Türkiye, AB uyum süreci ile birlikte göç mevzuatı konusunda önemli düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Nisan 2013 tarihinde TBMM tarafından kabul edilerek yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun gerekçesinde göç konusunun küresel bir boyut aldığı, Türkiye’nin geçiş ülkesinden hedef ülke konumuna geldiği ifade edilmektedir. Artan göç hareketliliğine rağmen ilgili mevzuat güncel sorunlar ve gelişmeler konusunda yetersiz kaldığı, uluslararası koruma alanında kanun düzeyinde temel bir düzenleme bulunmamaktadır. Göç olgusunun küresel bir boyut alması dolayısıyla işbirliği ve koordinasyonu zorunlu hale getirmiştir. Ancak ülkemizde göç alanında uzmanlaşmış bir kamu kurumu bulunmamaktadır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile temel insan hakları çerçevesinde göç olgusu yönetmek amacıyla proaktif bir göç politikası oluşturmak hedeflenmiştir. Kanun 3 temel esastan oluşmaktadır;

- Giriş öncesi ve giriş sırasındaki hazırlıklar, vize ve ikamet politikaları ve yabancıların entegrasyonu,
- Sığınmacıların statülerinin belirlenmesi ve geri dönüşleri ile ilgili olarak uluslararası koruma sağlanması,
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurulması (Ekmekçi, 2016: 1437).

Avrupa Birliği uyum sürecinde 24. Fasıl Adalet, Özgürlük ve Güvenlik başlığı altında göç konusu işlenmekte ve Türk mevzuatının AB ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu gerekçeler doğrultusunda ilgili kanun kabul edilip yürürlüğe girmiştir. Kanun genel olarak yabancıların Türkiye’ye girişleri, vize ve ikametleri, uluslararası koruma statüsü düzenlenmiştir. Yine aynı kanunda göç

politikalarının geliştirilmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla koordinasyonun sağlanması ve uzmanlaşmış bir kurum oluşturmak amacıyla İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında kanun AB müktesebatı dikkate alınarak 2003 yılında çıkartılmıştır. Kanunun gerekçesinde yabancıların çalıştırılması ile ilgili olarak Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze yetmişin üzerinde kanunda düzenlemenin olduğu, bu nedenle mevzuatın dağınık olduğu ve tek elde toplanması gerektiği, ekonomik gelişmeler dolayısıyla Türkiye'ye yabancı göçün artması ve bunun sonucu kayıtdışı yabancı istihdamının artması gösterilmiştir. Kanun düzenlemesinde Türkiye'nin taraf olduğu ikili anlaşmalar ve uluslararası mevzuat dikkate alındığı ifade edilmiştir.

Bir başka yasal düzenleme Türk Vatandaşlığı kanunu olmuştur. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu 2009 yılında kabul edilmiştir. Kanun gerekçesinde değişen dünya şartlarında mevcut 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ihtiyaçları karşılamadığı belirtilmiştir. Avrupa Birliği vatandaşlığının ortaya çıkması ile birlikte vatandaşlık konusunda ortak değerlerin benimsenmesi AB'nin tavsiyelerinde mevcuttur. Türkiye'nin siyasi istikrarı, ekonomik ve toplumsal kalkınması, Türkiye'ye yönelik yabancı göçleri artırmaktadır. Ülkeye ekonomik ve sosyal katkısı olabilecek yabancıların Türk vatandaşlığına geçirilmesinin kolaylaştırılması vurgulanmıştır.

Geri Kabul Anlaşması AB müktesebatı çerçevesinde kabul edilen bir diğer önemli düzenlemedir. 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren Geri Kabul Anlaşmasının genel gerekçesinde şu ifadeler yer almaktadır; Genel olarak Geri Kabul Anlaşmaları, yasadışı yollardan başka ülkelere geçmiş kişilerin vatandaşı olduğu ülkeye veya geldikleri ülkeye düzenli, hızlı, güvenli şekilde geri gönderilmelerine hukuki zemin hazırlamaktadır. Bu anlaşmalar sayesinde transit ya da kaynak ülke yasadışı göç konusunda caydırıcı tedbirler alacaktır. Özellikle siyasi istikrarsızlık ve savaş ortamı içerisinde olan Türkiye'nin doğu sınırlarından AB ülkelerine geçmek isteyen kişiler Türkiye'yi geçiş ülkesi olarak kullanmaktadır. Alınacak tedbirlerle AB'ye Türkiye üzerinden yasadışı göç en aza indirilmeye

çalışılacaktır. Geri Kabul Anlaşmasının devamında ise Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyaloğu başlatılacaktır.

3.7.4. Kurumlar ve Uygulamalar

Göç idaresi, yönetimi iş ve işlemleri konusunda ülkemizde birçok kurum görev ve sorumluluk sahibidir. Ancak bu başlık altında kısaca göç alanında politika geliştirmek ve uygulamak, ilgili kurum ve kuruluşlarla koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü üzerinde durulacaktır.

3.7.4.1.İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda, bakanlığın görevleri sıralanmıştır. Buna göre iç güvenlik kuruluşlarının idare edilmesi, ülkenin iç güvenliğinin ve asayişinin, kamu düzeninin sağlanması, sınır, kıyı ve karasularımızın muhafazası, her türlü kaçakçılığın önlenmesi, nüfus ve vatandaşlık hizmetlerinin yürütülmesi ve pasaport hizmetleri İçişleri Bakanlığı'nın görev ve sorumluluklarıdır. Burada belirtilen görevler göç yönetimi ile doğrudan ilgilidir. Bu anlamda bir üst kurum olarak İçişleri Bakanlığı, ülkenin göç yönetimi ve politikaları konusunda görev ve yetki sahibidir.

3.7.4.2.Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Avrupa Birliği müktesebatı ile de ilgili olarak düzenlenen 11 Nisan 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 103. Maddesi ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. GİGM, kanunun genel gerekçesinde göç yönetiminden sorumlu olarak, göç sistemi ile ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon sağlamak amacıyla uzmanlaşmış bir kurum olarak amaçlanmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkileri ilgili kanunun 104. maddesinde sıralanmıştır. Bu maddeye göre GİGM'nin görev ve yetkileri (SGDB, 2016; SGDB, 2017):

- Göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi, politika ve stratejilerin belirlenmesi konularında çalışmalar yürütmek

ve Bakanlar Kurulunca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek,

- Göç Politikaları Kurulunun sekretarya hizmetlerini yürütmek, Kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek,
- Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- 19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek,
- İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
- Türkiye’de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
- Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
- Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
- Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek,
- Genel Müdürlük, görevleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği ve koordinasyonu sağlamakla yetkilidir. Bu kapsamda ilgili kurum ve kuruluşlar Genel Müdürlüğün her türlü bilgi ve belge talebini yerine getirir.

İlgili maddelere bakıldığında göç alanında esas görev ve sorumluluk Genel Müdürlük tarafından yürütüleceği açıktır. Genel Müdürlük yapacağı çalışmalarla göç konusunda mevzuatın geliştirilmesi, idari ve fiziki kapasitenin artırılması konularına katkı yapacaktır.

İlgili kanunun 105. Maddesi ile Göç Politikaları Kurulu kurulmuştur. Kurul, İçişleri Bakanının başkanlığında, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdüründen oluşur. Kurulun esas görevi Türkiye'nin göç politika ve stratejilerini belirlemek olmakla beraber kanunda şu görevler de sıralanmıştır;

- Göç alanında strateji belgeleri ile program ve uygulama belgelerini hazırlamak,
- Kitlemel akın durumunda uygulanacak yöntem ve tedbirleri belirlemek, insani mülahazalarla toplu hâlde Türkiye'ye kabul edilecek yabancılar ile bu yabancıların ülkeye giriş ve ülkede kalışlarıyla ilgili usul ve esasları belirlemek,
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının önerileri çerçevesinde, Türkiye'nin yabancı işgücü ihtiyacına ilişkin esasları belirlemek,
- Yabancılar verilecek uzun dönem ikamet iznine ilişkin şartları belirlemek,
- Göç alanında yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla etkin iş birliği ve bu alandaki çalışmaların çerçevesini belirlemek,
- Göç alanında görev yapan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanmasına yönelik kararlar almak.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kuruluş kanununa göre merkez, taşra ve yurt dışında teşkilatlanabilmektedir. Merkez teşkilatında 2 genel müdür yardımcısı, 12 daire başkanlığı bulunmaktadır. 81 ilde il müdürlükleri olarak taşra teşkilatı kurulmuştur. Yurt dışı teşkilatının kuruluş çalışmaları devam etmektedir.

Genel müdürlük tarafından kabul ve barınma merkezleri kurulabilmektedir. Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerinin beslenme, barınma, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulan kabul ve barınma merkezleri Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kırklareli, Kayseri, Van ve Yozgat illerinde hizmet vermektedir (GİGM, 2016).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün sürekli kurul ve komisyonlar ile geçici komisyonları YUKK'un 113. Maddesiyle kurulmuştur. Buna göre Genel Müdürlüğün sürekli kurul ve komisyonları şunlardır;

- Göç Danışma Kurulu,
- Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu,
- Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu'dur.

Göç Danışma Kurulu; Bakanlık Müsteşarı veya görevlendireceği müsteşar yardımcısının başkanlığında, Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Dışişleri bakanlıklarının en az daire başkanı seviyesindeki temsilcileri, Genel Müdür, genel müdür yardımcıları, Yabancılar Dairesi, Uluslararası Koruma Dairesi, İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi, Uyum ve İletişim Dairesi ve Göç Politika ve Projeleri Dairesi başkanları, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilcisi, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Temsilcisi, göç konularıyla ilgili beş öğretim elemanı ve göç alanında çalışmalarda bulunan beş sivil toplum kuruluşu temsilcisinden oluşur. Kurul yılda iki kez olağan olarak toplanır. Kurulun görevleri ilgili kanunda belirtilmiştir;

- Göç uygulamalarını izlemek ve önerilerde bulunmak,
- Göç alanında yapılması planlanan yeni düzenlemeleri değerlendirmek,
- Göç politikaları ve hukuku alanında bölgesel ve uluslararası gelişmeleri değerlendirmek ve bu gelişmelerin Türkiye'ye yansımalarını incelemek,
- Göçle ilgili mevzuat çalışmalarını ve uygulamalarını değerlendirmek,
- Göç alanında çalışmalar yapmak üzere alt komisyonlar kurmak, komisyon çalışmaları sonrasında ortaya çıkacak raporları değerlendirmek.

Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu; Genel Müdürlük temsilcisi başkanlığında, Adalet ve Dışişleri bakanlıklarınca görevlendirilen birer temsilci ve bir göç uzmanından oluşur. Komisyona, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği temsilcisi gözlemci olarak katılmak üzere

davet edilebilir. Genel Müdürlük merkez veya taşra teşkilatında, bir veya birden fazla komisyon kurulabilir. Genel Müdürlük temsilcisi ve göç uzmanı iki yıl, diğer üyeler ise en az bir yıl için asıl ve yedek olmak üzere belirlenir. Komisyon başkan ve üyelerine, görevleri süresince ek görev verilmez. Komisyonun görevleri şunlardır;

- İdari gözetim kararları ve kabul edilemez başvurularla ilgili kararlar ile hızlandırılmış değerlendirme sonucu verilen kararlar hariç, uluslararası koruma başvuruları hakkında verilen kararlar ile başvuru ve uluslararası koruma statüsü sahibi hakkındaki diğer kararlara karşı itirazları değerlendirmek ve karar vermek,
- Uluslararası korumanın sona ermesi ya da iptaline yönelik kararlara karşı itirazları değerlendirmek ve karar vermek.

Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu; Bakanlık Müsteşarı veya görevlendireceği müsteşar yardımcısı başkanlığında, Genelkurmay Başkanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Dışişleri bakanlıkları ile Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, ilgili kolluk birimleri ve Genel Müdürlüğün en az daire başkanı seviyesindeki temsilcilerinden oluşur. Kurul toplantılarına, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının merkez ve taşra birimleri, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluş temsilcileri ile konuyla ilgili uzmanlar çağrılabilir. Kurul, gündemli olarak altı ayda bir toplanır. Kurulun görevleri şunlardır:

- Düzensiz göçle etkin şekilde mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak,
- Yasa dışı olarak Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış yollarını tespit ederek önlemler geliştirmek,
- Düzensiz göçe yönelik tedbirleri geliştirmek,
- Düzensiz göçle mücadele alanında mevzuat oluşturma ve uygulama çalışmalarını planlamak ve uygulanmasını izlemek.
- Kurulun kararları, kamu kurum ve kuruluşlarınca öncelikle değerlendirilir

Geçici Komisyonlar; Genel Müdürlük, görev alanına giren konularla ilgili olarak çalışmalarında bulunmak üzere Bakan onayıyla, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ile konuyla ilgili uzmanların katılımıyla geçici komisyonlar oluşturabilir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nde 2016 yılı itibariyle merkez ve taşra teşkilatlarında 1504 kadrolu, 844 geçici ve 1168 hizmet alımı ile olmak üzere toplam 3516 personel istihdam edilmektedir.

Genel Müdürlüğün misyonu, ülkemizin tarihsel birikimi ile ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde yabancıların göç alanına ilişkin tüm iş ve işlemlerini insan odaklı milli politikalarla yürütmek, ülkemizin karşılıklı uyumlarını sağlamak olarak ifade edilmiştir. Vizyonu ise, göç yönetim sistemimizi milli menfaatlerimiz temelinde insan odaklı politikalarla geliştirmek ve sürdürmektir. Belirlenen vizyon ve misyona, insan hakları odaklılık, özgürlük ve güvenlik dengesi, güvenilirlik, çözüm odaklılık, yeniliğe açıklık, katılımcı yönetim anlayışı, tutarlılık ve öngörülebilirlik, hesap verebilirlik, şeffaflık, verimlilik, meslek etiği ve liyakat ilkeleri doğrultusunda ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Kurum tarafından yapılan GZFT (SWOT) Analizi ile güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditler belirlenmiştir (GİGM Faaliyet Raporu, 2016), (GİGM Stratejik Plan, 2017);

Güçlü Yönler;

- GöçNet, E-ikamet, YİMER 157 gibi yeni sistemlerin oluşturularak teknolojinin etkin kullanılması,
- Genç, dinamik ve yeni fikirlere açık personel yapısına sahip olması,
- Kişisel verilerin korunmasına ve bilgi güvenliğinin sağlanmasına büyük önem verilmesi,
- Etkin bürokratik süreçler için yatay hiyerarşinin benimsenmesi,
- Göç politikaları ile göç yönetiminde sistematik bir yaklaşımın benimsenmiş olması,

- Kurumsal kimliği oluşturan öğelerin dikkat çekici ve geliştirilmeye açık olması,
- Yurtiçi ve yurtdışı görevlendirmelerin yanı sıra mesleki eğitimler ile mesleki gelişim imkanlarının etkin bir şekilde sunulması,
- Yaygın bir teşkilat ağının kısa sürede tamamlanarak hizmet sunumuna başlaması,
- Yabancılara sunulan hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla çok sayıda çok paydaşlı projelerin etkin biçimde yürütülüyor olması.

Zayıf Yönler;

- Uzman personelin mesleki eğitim ihtiyacının devam etmesi,
- Personel sayısının yeterli olmaması ve iş yoğunluğu sebebiyle etkin hizmet anlayışının tam olarak sağlanamaması,
- Kurumsal kültür ve teamüllerin gelişim aşamasında olması,
- Merkez ve taşra birimleri ile bağlı merkezlerin fiziki kapasitelerinin yetersizliği,
- İş tanımlarının çıkarılmasına ve görev dağılımının etkin bir şekilde yapılmasına yönelik ihtiyacın devam etmesi,
- Yapılan çalışmaların kamuoyuna yansıtılmasında yaşanan yetersizlik sebebiyle kamuoyunda tanınırlığının düşük düzeyde olması,
- Yurtdışı teşkilatlanma çalışmalarının devam ediyor olması,
- Personelin, stratejik planlama ve yönetim konusunu henüz içselleştirememiş olması,
- Bilişim altyapısının gelişim aşamasında bulunması.

Fırsatlar;

- 6458 sayılı Kanun ile uluslararası göç yönetiminde kapsamlı ve insan odaklı bir yaklaşımın benimsenmiş olması,
- Düzensiz Göçle Mücadele konusunda, ilgili birimler ile etkin bir koordinasyonun sağlanması,

- Genel Müdürlüğün uluslararası kuruluşlarla etkileşiminin güçlü olması ve tüm dünyayı etkileyen göç olgusunun Genel Müdürlüğün önemini artırması,
- Ülkemizde bulunan yabancı sayısı ile ülkemizin dünyada insani bir duruş sergilemesinde ve örnek bir tablo çizmesinde Genel Müdürlüğümüzün büyük önem taşıması,
- Göç olgusunun, dinamik bir yapıda güncel bir konu olması sebebiyle gelişime açık olması,
- Yeni iş alanları oluşturma fırsatı sunan göç hareketlerinin üretime katkı sağlaması ve göç algısındaki değişimin kuruma bakış açısını olumlu etkilemesi,
- Göç alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının ve akademik çalışmaların artış göstermesi,
- Ekonomik alanda yaşanan gelişmeler sonucunda ülkemizin hedef ülke olarak görülmesi,
- Genel Müdürlüğümüzün uluslararası alanda üstlendiği misyon sonucunda AB ve diğer uluslararası fonlardan sağlanan desteğin artış göstermesi.

Tehditler;

- Yakın coğrafyada yaşanan istikrarsızlıkların ülkemize yönelik muhtemel kitlesel göç hareketlerine sebep olması,
- Göç konusunda uluslararası hukukun güncel ihtiyaçlara cevap vermemesi,
- Kamuoyunda göç alanında olumsuz bir algının bulunması,
- Ülkemizin coğrafi konumu sebebiyle transit ve düzensiz göç baskısı altında bulunması,
- Göç hareketliliğinin uluslararası siyasi süreçlerden etkilenmesi sebebiyle öngörülebilirliğinin düşük olması,
- Göç konusunun eğitim, sağlık, güvenlik gibi birçok hizmet alanını etkilemesi nedeniyle politikalar geliştirilmesinde güçlükler ile karşılaşılması,

- Külfet paylaşımı konusunda uluslararası aktörlerde isteksizlik görülmesi ve yeniden yerleştirmelerin istenilen seviyede olmaması,
- Ülkemizde bulunan yabancı profiline çeşitliliği sebebiyle uyum faaliyetlerinin yetersiz kalma ihtimali.

Genel Müdürlüğün stratejik planı 6 tema üzerinden belirlenmiştir; düzenli göç, düzensiz göç, uluslararası koruma, insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması, uyum ve iletişim, kurumsal kapasite. Her bir tema altında stratejik amaçlar, hedefler, eylemler, performans göstergeleri ve sorumlu birimler gösterilmiştir. Burada sadece belirlenen temaların stratejik amaçları paylaşılacaktır.

Düzenli Göç; yabancıların düzenli göç kapsamındaki iş ve işlemlerinin hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak. Değişik amaçlarla Türkiye'ye gelen yabancı sayısı 1995 yılında 6.7 milyon, 2010 yılında 26.6 milyon, 2015 yılında 34.6 milyon kişi olmuştur. İkamet izinleri sayısı ise 1995 yılında 84.7 bin iken, 2015 yılında 422.8 bine ulaşmıştır. Ülkemizde yabancılara verilen çalışma izni sayısı 2016 yılı itibariyle yaklaşık 56 bindir.

Düzensiz Göç; düzensiz göçte temel insan hak ve özgürlüklerine saygılı, uluslararası standartlara uygun, en iyi örneklerle ve güncel gelişmelerle göç yönetimine ilişkin tüm unsurların sürekli gözden geçirildiği, proaktif bir göç yönetimi oluşturmak. Geri Kabul Anlaşmaları düzensiz göçle mücadelede Türkiye'nin kullandığı önemli bir araçtır. 16 ülke ile imzalanan bu anlaşmaların 11'i yürürlüktedir. 18.03.2016 tarihinde Türkiye-Yunanistan arasında düzensiz göçle mücadele kapsamında etkin işbirliği sağlamak amacıyla Türkiye-AB Ortak Bildirisi imzalanmıştır. Bu işbirliği ile Ege Denizinde gerçekleşen düzensiz göçmen hareketliliği % 92,5 azalmıştır.

Uluslararası Koruma; ülkemizden gerek bireysel, gerekse kitlesel olarak koruma talep eden yabancıların tüm iş ve işlemlerini uluslararası temel insan haklarını güvence altına alarak etkin bir şekilde gerçekleştirmek. Günümüzde dünya üzerinde bir milyarı aşkın göç hareketi bulunmakta ve bunların 244 milyonu uluslararası göçmen statüsündedir. Son yüzyıldaki savaşlar, şiddet vb. sebeplerden dolayı uluslararası hareketlilik, 2.Dünya Savaşı Sonrası yaşanan en büyük insani

krizdir. Savaş ve zulümden kaçarak ülkemize sığınanlara karşı açık kapı politikası uygulayan Türkiye, insan odaklı ve uluslararası standartlarda hizmet sunmaya çalışmaktadır. Son Suriye Krizi ile dünyanın en fazla göçmene ev sahipliği yapan Türkiye, uluslararası kamuoyunun takdirini kazanmıştır. 2016 yılı sonu itibariyle Nisan 2011'den itibaren Suriye'de meydana gelen insani krizden dolayı Türkiye 2.834.441 Suriyeliye geçici koruma sağlamaktadır.

İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması; bu alanda uluslararası hukuk perspektifiyle mağdur odaklı etkin bir mağdur koruma ve mücadele sistemi geliştirmek. Modern kölelik olarak bilinen ve insan hakları ihlali olarak değerlendirilen insan ticareti suçu ile mücadele etkin bir şekilde devam etmektedir. Bu kapsamda Genel Müdürlük bünyesinde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi amacıyla İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi oluşturulmuştur. Yine bu konuyla ilgili olarak mevzuatın geliştirilmesi ve AB ile uyumlu hale getirilmesi kapsamında 17.03.2016 tarihinde İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkındaki Yönetmelik yürürlüğe girmiştir.

Uyum ve İletişim; ülkemizdeki yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarını desteklemek. Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin artması, göçmenlerin ülkemizdeki uyum ve iletişimlerini de önemli kılmaktadır. Yaklaşık 3 milyon Suriyeli ve diğer milletlerden ülkemizde yaşayan göçmenlerin, vatandaşlarımızla uyum içerisinde yaşaması bütüncül bir uyum yaklaşımını gerekli kılmaktadır.

Kurumsal Kapasite; kaynakları ekonomik ve verimli kullanan, yönetim ve organizasyon yapısını sürekli iyileştiren etkin bir kurumsal yapı oluşturmak. Stratejik planda belirtilen hedeflere ulaşmak için kurumların sahip oldukları fiziki, beşeri ve mali kaynakları etkin ve verimli kullanmaları önem arz eder. Bu kapsamda merkez ve taşra teşkilatındaki personele Genel Müdürlük tarafından ihtiyaç analizine göre 2014-2016 yılları arasında çeşitli illerde 130 eğitim verilmiştir. Yine Genel Müdürlük, mali kapasitenin artırılması amacıyla ulusal ve uluslararası fonlu proje çalışmaları yürütmektedir. Bu kapsamda 2016 yılında tamamlanan proje sayısı 19, devam eden proje sayısı 20, başlaması planlanan IPA/SEI/ESEI proje sayısı ise 13'tür.

3.7.4.2.1. Genel Müdürlük Tarafından Yürütülen Projeler

Göç politikalarının geliştirilmesi, bu alanda yapılacak çalışmaların koordinasyonu amacıyla kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü hedefleriyle paralel olarak ulusal ve uluslararası proje çalışmaları yürütmektedir. Bu başlık altında tamamlanan ve devam eden projeler hakkında kısa bilgiler verilecektir.

Genel Müdürlük tarafından Türkiye'nin göç yönetimi genel politika çerçevesi oluşturma ve uygulama çabalarının göç ve iltica yol haritası ve insan ticareti ile mücadele ulusal eylem planı ekseninde desteklenmesi projesi gerçekleştirilmiştir. 24 ay süreli projenin Fon Kaynağı SIDA (Swedish International Development Cooperation Agency), Fon tutarı ise 1.410 bin Euro kadardır. Proje ile göç yönetimi ile ilgili mevzuat hazırlıklarına teknik hususlarda katkı sağlanmıştır. Göç yönetiminin geliştirilmesi hususunda yapılan ve yapılması planlanan çalışmalar ilgili kurum ve kuruluşlarla ve ilgili sektörlerle paylaşılmıştır. Kurumlar arası ve uluslararası işbirliğinin desteklenmesi ile insan ticareti mağdurlarının korunması için gerekli adımların atılması sağlanmıştır.

Türkiye'nin göç yönetiminde yeni mevzuat çabalarına destek amacıyla geliştirilen proje ile YUKK çerçevesinde yapılacak ikincil mevzuat düzenleme çalışmaları desteklenmiştir. 12 ay süreli ve 118.981 Euro'luk proje dış kaynaklıdır.

Göç yönetiminde ulusal kamu sağlığı standartlarının geliştirilmesi projesi 18 ay süreli 200 bin ABD Dolar destek ile dış kaynaklı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu proje ile göç hareketliliği sırasında kamu sağlığı açısından riskler araştırılmıştır. Bu kapsamda AB ile Türkiye arasındaki mevzuat ve uygulamalar değerlendirilip, İçişleri ve Sağlık Bakanlığı tarafından gerekli koordinasyon sağlanarak mevcut kapasitelerin geliştirilmesi sağlanmıştır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Kurumsal Yapılanmasına Destek Projesi ile YUKK çerçevesinde oluşturulacak göç politikalarının hangi yöntemlerle geliştirileceği ve AB iyi uygulamaları araştırılmıştır. 277.668 Pound ile finanse edilen proje 12 ay sürelidir.

Türkiye'nin düzensiz göçle ilgili strateji ve eylem planının geliştirilmesi çalışmalarının desteklenmesi projesi 370 bin ABD Doları ile finanse edilmiştir. Bu proje ile Türkiye'nin düzensiz göç konusunda karşılaştığı zorlukları aşmasında kanıta dayalı kapsamlı politikaların tasarlanması ve uygulanması ile ilgili çalışmalara destek verilmiştir. Düzensiz göçle mücadele kapsamında sürdürülebilir ve insan haklarına dayalı Ulusal Eylem Planı oluşturulmuştur.

Kalkınma Bakanlığı tarafından 300 bin TL ile finanse edilen Türkiye'ye yönelik kitlesel akınlar: Türkiye'nin örnek uygulamaları ve liderliği, uygulanan politikalar ve bu politikaların sonuçları üzerine karşılaştırmalı değerlendirme, yük paylaşımı gerçeği projesi tamamlanmıştır. Bu proje ile kitlesel akım durumlarında uygulanan politikalar ve alınan kararların etkileri analiz edilmiştir.

Kabul ve Geri Gönderme Merkezlerinin yapılması AB tarafından 65.680 bin Euro ile finanse edilerek hazırlanan proje ile gerçekleştirilmiştir. Bu proje kapsamında mülteciler/sığınmacılar için; Erzurum/Aşkale, Gaziantep/Oğuzeli, Van/Kurubaş, Kayseri/Kocasinan, İzmir/Harmandalı, Kırklareli/Pehlivan köyü'nde her biri 750 yatak kapasiteli Kabul ve Barınma Merkezi ile Erzurum/Aşkale'de 750 kişi kapasiteli Geri Gönderme Merkezinin inşası tamamlanmıştır.

AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşmasının uygulanması için insan hakları temelinde bir çerçeve oluşturulması üzerine GİGM'e destek projesi 135 bin Euro ile finanse edilmiştir.

AB tarafından 300 bin Euro'ya finanse edilen diğer bir proje Türkiye'deki Uluslararası göçün anahtar trendleri ve kaynaklarının kapsamlı değerlendirilmesidir. Bu proje ile ilgili araçlar ve yöntemler geliştirilerek GİGM'nin hazırlayacağı yıllık göç raporlarına temel oluşturmak amaçlanmıştır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün merkez ve taşra personelinin eğitim programının desteklenmesi projesi 16.871 pound finans desteği ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Genel Müdürlük çalışanı 54 uzman yardımcısı iki farklı eğitime tabi tutulmuştur.

Kabul ve Geri Gönderme Merkezlerine tefrişat sağlama projesi AB tarafından 11.500 bin Euro ile finanse edilerek 12 ayda tamamlanmıştır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kapasitesinin geliştirmesi amacıyla hazırlanan proje 4.511.578 İsveç Kronu ile finanse edilmiştir. Bu proje kapsamında göç risk analizi, eğitim yönetim desteği, gönüllü geri dönüş, üçüncü ülkeler ile işbirliği ve uluslararası korumada kalite güvencesi konularında teknik destek sağlanmıştır.

Ulusal bütçe ile 548.848 TL'ye finanse edilen Türkiye'deki uydu kentlerde yaşayan sığınmacıların sosyo-ekonomik profili projesi ile temsili bir analiz oluşturulmak amaçlanmıştır. Bilimsel kriterlere uygun örneklem tasarımları öngörülmüş, proje çalışmaları devam etmektedir.

Düzensiz göç strateji belgesi ve ulusal eylem planının karma güç akımları odaklı uygulanması projesi 189.500 Pound dış finansla tamamlanmıştır. Düzensiz göç konusunda faaliyet gösteren kurumların, karma göç akımlarını daha iyi anlamaları ve müdahale etmeleri için kapasitelerinin geliştirilmeleri ve ilgili strateji belgesi ve ulusal eylem planının uygulamasının ele alınması amaçlanmıştır.

AB tarafından 1.900 bin Euro'ya finanse edilen İnsan Ticareti Mağdurlarının korunması projesi ile mağdurların tespiti ve korunmasıyla ilgili farkındalığı artırılması, YİMER 157 yardım hattının güçlendirilmesi, insan ticareti alanında stratejiler geliştirmek için bilgi toplamak amacıyla oluşturulacak yazılıma teknik destek sağlanması amaçlanmıştır.

Yukarıda kısaca bilgileri verilen projeler Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve/veya ilgili paydaşlar tarafından hazırlanarak kabul edilen ve tamamlanan projelerdir. Tamamlanan projeler haricinde uygulaması devam eden 19 ulusal ve uluslararası proje bulunmaktadır. Bu projeler;

- Ülkemizde yasal olarak ikamet eden yabancıların profili ve yaşam koşullarının araştırılması,
- Kent ortamında yaşayan uluslararası koruma ihtiyacı sahiplerine yönelik koruma stratejilerinin geliştirilmesi,

- Ulusal iltica karar prosedürlerinin güçlendirilmesi,
- Sessiz destek: Türkiye’de kalkınmaya duyarlı ve uyumlu bir göç politikası çerçevesinin desteklenmesi,
- Geçici koruma altındaki Suriyelilere yardım sağlanması için Türkiye’ye destek,
- Suriye krizinin etkilerinin azaltılması için ulusal kurumların desteklenmesi projesi,
- Ulusal uyum politikalarının geliştirilmesinde Türkiye’nin desteklenmesi,
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurumsal kapasitesinin geliştirilmesine destek projesi,
- Destekli gönüllü geri dönüş projesi,
- İnsan ticaretiyle ve organize suçlarla mücadele,
- Menşei ülkelerde çıkış öncesinde seyahat belgesi ve vize kontrol sistemleri,
- Münferit geri kabul taleplerinin Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması’nın hükümleri doğrultusunda ele alınması konusunda GİGM personeline eğitim verilmesi,
- GİGM’de stratejik risk analiz kapasitesinin oluşturulmasının desteklenmesi,
- Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan yabancıların insan ticaretine konu olmalarının önlenmesi,
- Türkiye’de sürdürülebilir iltica kapasitesinin geliştirilmesinin desteklenmesi,
- Gönüllü geri dönüş,
- Göç yönetiminin güçlendirilmesiyle Türkiye’nin göç krizine müdahale çabalarına destek verilmesi,
- Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan yabancıların kişisel verilerinin doğrulanması,
- AB-TR Geri Kabul Anlaşması’nın uygulanması için insan hakları odaklı ve etkili bir sistemin kurulmasında TR’nin desteklenmesi.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve tamamlanan 19 proje ile ilgili paydaşlar tarafından kabul edilen ve uygulaması devam eden 19 projeyi yukarıda belirttik. Projelere bakıldığında Genel Müdürlüğün kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla önemli projeler hazırlandığı söylenebilir. Bununla birlikte göç politikalarının oluşturulmasında, ilgili mevzuatın AB ile uyumlu hale getirilmesinde, Türkiye'ye göç edenlerin ülke içerisindeki yaşam şartları, uyumları ve geri gönderilmeleri ile ilgili ekonomik destek sağlanmasında da projeler hazırlanmıştır. Yeni teşkilatlanmış bir kurum olması ve kısa sürede önemli projeleri gerçekleştirmiş olması Genel Müdürlüğün, Türkiye'nin göç politikalarının geliştirilmesindeki etkinliği varsayımını doğrulamaktadır.

SONUÇ

Göç olgusu insanlık tarihi boyunca var olmuştur. Günümüzde de son yüzyılın en önemli problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren sürekli göç hareketlerine maruz kalmıştır. Yeni kurulan Cumhuriyetin, ülke sınırları dışında kalan soydaşları başta olmak üzere, Nüfus Mübadelesi ve komşu devletlerde yaşanan savaşlar dolayısıyla binlerce insan Türkiye'ye göç etmiştir. Yine Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum itibariyle de özellikle Avrupa'ya göç hareketliliğinde bir geçiş ülkesi özelliğine sahip olmuştur. Zorunlu göç hareketleri dışında Türkiye'deki toplumsal huzur ve refah ortamı, ekonomik büyüme, turizm ve diğer alanlardaki potansiyeli Türkiye'yi hedef ülke konumuna getirmiştir. Çalışmada bölgesel güç olarak Türkiye'nin göç alanında hedef ülke varsayımı doğrulanmıştır.

Zorunlu göç olarak değerlendirdiğimiz Bulgar Türkleri ve Nüfus Mübadelesinde Türkiye açık kapı politikasını izlemiştir. Bu kapsamda gelen göçmenlerin soydaş olması açık kapı politikasının uygulanması sonucunu doğurmuştur. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk ulusu ve kültürünün oluşturulmasında bu göç hareketlerinin önemli katkısı olmuştur. Zorunlu iskan politikalarıyla, gelen soydaşlarımız Türk nüfusunun az olduğu yerlere yerleştirilerek bu amaca katkı sağlanmıştır.

Irak ve Suriye göçleri de zorunlu göç kapsamında değerlendirilebilir. Savaş ve şiddetten kaçan Irak ve Suriye halkları Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştır. Bu göç hareketlerine mesafeli duran Türkiye, göçün insani boyutunu da dikkate alarak açık kapı politikası uygulamak zorunda kalmıştır. Yine inanç birliğinin de olması toplumun kabulünü de kolaylaştırmıştır.

Türkiye, Cumhuriyet'ten itibaren yüzünü Avrupa'ya dönmüştür. 1960'lardan itibaren Avrupa Birliği sürecini resmen başlatmıştır. Dönem dönem inişli çıkışlı süreçler yaşasa da Türkiye, AB üyelik hedefinden vazgeçmemiştir. Bu amaçla çok değişik alanlarda yasal düzenleme gerçekleştiren Türkiye, 24.Fasıl Adalet, Özgürlük ve Güvenlik başlığı altında da göç politikalarına da yön vermiştir. Göç mevzuatı Cumhuriyet'in kuruluşundan kısa bir süre sonra kabul edilen İskan Kanunlarına

dayanmaktaydı. Göç olgusu konusunda değişikler, uluslararası bir boyut alması, mevzuat çeşitliliği, AB üyelik süreci gibi nedenlerle mevcut mevzuat ihtiyaçları karşılamamaya başlamıştı. Bu amaçla göç politikalarına esas olmak, görev ve sorumlulukları tek kurumda toplamak ve AB müktesebatına uyumlu göç politikaları oluşturmak amacıyla göç mevzuatı yeniden düzenlenmiştir. Geri Kabul Antlaşması, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, sınır kontrollerine ilişkin vb. düzenlemeler AB müktesebatı çerçevesinde yapılan ve Türkiye'nin göç politikasını doğrudan etkileyen çalışmalardır. AB süreci kapsamında yapılan bu düzenlemeler, Türkiye'nin göç politikalarının belirlenmesinde AB'nin doğrudan etkisinin olduğu varsayımını onaylamaktadır.

Özellikle 2011 yılında başlayan Suriye'deki insani kriz ile birlikte Türkiye'nin coğrafi konumu dolayısıyla Avrupa Birliği açısından çok daha önemli bir ülke haline gelmiştir. 3 milyonun üzerinde Suriyeli göçmen barındıran Türkiye, göçmenler tarafından AB'ye geçiş ülkesi olarak da değerlendirilmiştir. AB, yoğun göç hareketlerine maruz kalmamak ve kendi güvenliğini sağlamak amacıyla göç politikası aracı olarak Geri Kabul Anlaşmaları programları hazırlamıştır. Türkiye'nin de taraf olduğu GKA ile temel olarak AB'ye yasal yollar dışında göç eden kişilerin geldikleri ülkelere geri gönderilmesini sağlanmaktadır. Bu anlaşma ile birlikte Türkiye, sınır güvenliğinin sağlanması amacıyla düzenlemeler yapmıştır. Yine geri kabulleri yapılan göçmenleri -kendi ülkelerine gönderilene kadar- Türkiye'de kaldıkları sürede barınma ve temel ihtiyaçlarını giderebilmeleri amacıyla Geri Kabul Merkezleri kurulmuştur.

2013 yılında kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile göç politikalarının oluşturulması, göç konusunda ilgili kurumlar arasında koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması ve göçmenlerden birinci derece sorumlu İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. GİGM, yeni teşekkül eden bir kurum olmasına rağmen kısa zamanda Türkiye'nin göç politikalarının geliştirilmesinde önemli çalışmalar yapmıştır. Kuruluşundan günümüze kısa dönem içerisinde gerçekleştirmiş olduğu hem ulusal hem de uluslararası projelerle göç politikalarının geliştirilmesinde ve uygulanmasında etkinliğini sürdürmektedir.

1990'lı yıllardan itibaren dışa açık bir politika izleyen Türkiye, bölgesinde etkin bir güç haline gelmiştir. Kendi potansiyelini keşfeden ve dünyaya bunu gösteren Türkiye, dikkatleri üzerine çekmektedir. Coğrafi konumunun da etkisiyle binlerce göçmen barındıran Türkiye, göç hareketlerinde gözde ülke olmaya devam edecektir. Kurumsal kapasitesinin de geliştirilmesiyle daha etkin ve AB ile uyumlu göç politikaları oluşturulacaktır. Türkiye, temel hak ve özgürlüklerin ilerletilmesi, her alanda büyüme ve kalkınmanın sağlanması ve Avrupa Birliği sürecinin tamamlanması ile daha nitelikli göç hareketlerine maruz kalacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdulal, A. (2016) Turkish Immigration Policies: Challenges and Responses, **Süleyman Demirel University The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences**, Vol.21, No.4
- Ağanoğlu, Y. (2001) **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi GÖÇ** (1. Basım), Kum Saati Yayınları
- Akbaş, Z. ve Tuna, H. (2012) Bir Dış Politika Aracı Olarak Yumuşak Gücün Turizm Sektörüne Etkisi: Türkiye Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme, **Finansal Politik Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 49(571), s.6
- Akçay, B. (2012) Avrupa Merkez Bankası, (Editör: Akçay B. ve Göçmen İ.), **Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, Seçkin Yayınları
- Arı, T. (2011) **Uluslararası İlişkiler Ve Dış Politika** (9.Basım), Mkm Yayıncılık
- Ay K., Braucke T., Tokcan I., Öztürk M. Ve Alp Ç. (2015) **İltica Ve Göç Mevzuatı**, Başkent Matbaası/Ankara
- Aydemir, E. (2016): **Dış Politikada Yumuşak Güç Ve Medya**, Kalkedon Yayınları
- Barjas J. G. (1989) Economic Theory And International Migration, **International Migration Review**, Vol. 23, No. 3, Special Silver Anniversary Issue: International Migration An Assessment For The 90's
- Bayar, F. (2006) Küreselleşme Sürecinde Türkiye'nin Gücü: Siyasi, Askeri Ve Ekonomik Açından Değerlendirme, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2006, 4(4), 143
- Bijak J (2006) Forecasting International Migration: Selected Theories, Models, And Methods, **Central European Forum For Migration Research Working Paper**, (Rapor No:4/2006)
- Bilgin, A. (2012) Avrupa Komisyonu, (Editör: Akçay B. ve Göçmen İ.), **Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, Seçkin Yayınları

- Canpolat H., Arıner H. O. (2012) Küresel Göç Ve Avrupa Birliği Ve Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi, **Orsam The Black Sea International** (Rapor No:22), S.9
- Cebeci E. Ve Üstün K. (2012) The Syrian Quagmire: What's Holding Turkey Back?, **InsightTurkey**, Vol. 14, No. 2
- Candan, T. (2012) Konsey/Bakanlar Konseyi, (Editör: Akçay B. ve Göçmen İ.), **Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, Seçkin Yayınları
- Castles S. ve Miller M. J. (2008) : **Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Çatır G. (2012) Zorunlu Göç Ve Ülke İçinde Yerinden Edilme, Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarındaki Yansıması: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitleli Göçün Analizi, (Editör: Ihlamur Öner S. G. Ve Öner A. Ş.), **Küreselleşme Çağında Göç**, İletişim Yayınları
- Çavuş, T (2012) Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı Ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2.Sayı, 27
- Çeçen B. (2016): Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Düzensiz Göçmenlerin Yasallaşma Süreçlerinde Değişen Yasal Düzenlemelerin Rolü, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Yıl:15 Sayı:29 Bahar 2016/2, S. 269 273
- Çetin T. (2008) Bulgaristan'daki Soydaşlarımızın Türkiye'ye Göç Etme Süreçlerini Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 8(1)
- Danış D. (2009): Irak'tan Uzağa:1991 Sonrası Dışarı Göç, **Ortadoğu Analiz**, 1(6)
- Davutoğlu, A. (2014) **Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu** (107.Basım). Küre Yayınları

- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015) Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi, **Birey ve Toplum**, Bahar 2015, C.5 S.9
- Dinçer, O. B. ve Kutlay, M. (2012) **Türkiye'nin Ortadoğu'daki Güç Kapasitesi** (Rapor No: 12-03), Ankara: Usak Yayınları
- Dinçer O. B, Vittoria F., Elizabeth F., Karaca S., Kirişçi K. and Özmenek Çarmıklı E. (2013) Turkey And Syrian Refugees: The Limits Of Hospitality, **Brookings Institute and USAK**, Washington DC and Ankara
- Doster, B. (2012) Türk Dış Politikası Ve Bölgesel Güç Olma Çabaları, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, 4(42), 26
- Ekinci, M. U. (2016) **Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyaloğu**, SETA Yayınları, No:64
- Ekmekçi, P. E. (2016) Syrian Refugees, Health and Migration Legislation in Turkey, **J Immigrant Minority Health** 19: 1434-1441
- Erdoğan M. ve Kaya A. (2015) **Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Fassman M. (1992) Patterns And Trends Of International Migration In Western Europe, **Population And Development Review**, Vol. 18, No. 3
- Gençler A. (2005) Avrupa Birliği'nin Göç Politikası, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı.49, s.178,179
- Göçmen, İ. (2012) Avrupa Birliği Adalet Divanı, (Editör: Akçay B. ve Göçmen İ.), **Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, Seçkin Yayınları
- Göçmen, İ. (2012) Sayıştay, (Editör: Akçay B. ve Göçmen İ.), **Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, Seçkin Yayınları
- Gökburun R., Yanıkkaya H. ve Cura S. (2008): **Avrupa Birliği'nin Türkiyeli Geleceği Umutlar ve Korkular**, Ankara, Nobel Yayınları
- Gündüz A. O. (2015): Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü (1989 Örneği), **Aşiyen Dergisi**, Yıl:2, Sayı:4

- Gürsel S. ve Dedeoğlu B. (2010) **Türkiye-Avrupa Birliği Sarmalında Ayrıcalıklı Ortaklık Eleştirisi**, Hoşgörü Yayınları
- Halaçoğlu, A. (1995) **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)** (2.Basım), Ankara, Türk Tarih Kurumu
- Ihlamur Öner, S. G. ve Öner, N. A. Ş. (2012) **Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar, Tartışmalar**, İletişim Yayınları
- Ihlamur-Öner S. G. Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Mart-Nisan Cilt: 6 Sayı: 61
- Ihlamur-Öner S. G. (2013) Turkey's Refugee Regime Stretched To The Limit? The Case Of Iraqi And Syrian Refugee Flows, **Center For Strategic Research**, Autumn 2013, Volume XVIII, Number 3
- İçduygu A. (2012) **Kentler Ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- İçduygu A., Erder S. ve Gençkaya Ö. F. (2014): **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, Mirekoç Proje Raporları, (Rapor No: 2014/1) İstanbul, Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi
- İçişleri Bakanlığı (2013) **Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları** Yayın No:4, Aralık 2013
- İnan C. E. (2016) Türkiye'de Göç Politikaları: İskan Kanunları Üzerinden Bir İnceleme, **Göç Araştırmaları Dergisi**, 2(3)
- Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Göç, Özel İhtisas Komisyonu Raporu: Aralık 2014
- Kahraman, S (2008): Avrupa Birliği'nin Yeni Komşuluk Politikası, (Editör: Akçay B., Kahraman S. ve Baykal S.), **Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler**, Ankara, Seçkin Yayınları
- Kalkınma Bakanlığı (2014) **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu**: Aralık 2014

- Kantörün, U. (2010): Bölgesel Enerji Politikaları Ve Türkiye, **Bilge Strateji**, 2(3), 88
- Karluk R.(1996) **Avrupa Birliği Ve Türkiye**, İMKB Yayınları
- Karolewski I. P. Ve Benedikter R. (2017) Europe's Refugeeand Migrant Crisis: Economicand Political Ambivalences, **Routledge Taylor & Francis Group**, 60(3)
- Karpat K. (2010) **Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma Ve Göçler**, (Çev.Bahar Tırnakçı), İstanbul, TİMAŞ Yayınları
- Kavak G. (2013) Birinci Körfez Savaşı Sonrası Irak'tan Türkiye'ye Göç Ve Sonuçları, **II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı**, Bursa, Star Ajans
- Moussis, N.(2004): **Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi**, (Çev.Ahmet Fethi), Mega Press, 26
- Oran, B. (2013) **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt:3 2001-2012**, İstanbul: İletişim Yayınları
- Özçürümez S. ve Şenses N. (2011) Europeanization and Turkey: Studying Irregular Migration Policy, **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, Volume 13, Number 2
- Pusch B. ve Wilkoszewski T. (2010) **Türkiye'ye Uluslararası Göç, Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşananlar**,(Çev. Mutlu Çomak Özbattır) Kitap Yayınevi
- Rifkin, J. (2010) **Avrupa Rüyası**, (Çev. Buket Okucu Özbay)İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Russell, B. (2014) **İktidar (Power)**, (Çev. Ergin Met), :Cem Yayınevi
- Samur H. (2008) Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 5(2)
- Sancak, K. (2016) **Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı Ve Yumuşak Güç**, Nobel Yayınları
- Sander, O. (1998): **Türkiye'nin Dış Politikası**, İmge Kitapevi

- Sönmezoğlu, F. (2012) **Uluslararası Politika Ve Dış Politika Analizi** (5.Basım) Der Yayınları
- Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı (2017), **Faaliyet Raporu-2016**, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları
- Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı (2017), **Stratejik Plan 2017-2021**, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları
- Şirin N. A. (2012) Çabalar Sonuç Verecek Mi? Avrupa Birliği'nin Ortak Bir Göç ve Sığınma Politikası Oluşturma Girişimleri, (Editör: İhlamur Öner S. G. Ve Öner A. Ş.), **Küreselleşme Çağında Göç**, İletişim Yayınları
- Şirin, N. A. (2014) **1989 Zorunlu Göçü Ve Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonu: Tekirdağ'daki Bulgaristan Göçmenleri Üzerine Bir Çalışma**, Bilgesam
- Tamagno, B. (2016) People in Motion-The European Migration Crisis, **Geodate** Volume 29, Issue 2
- Tekin, U. (2007) Avrupa'ya Göç ve Türkiye, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Ekim 2007, No:37
- Tezcan, E. (2012) Avrupa Parlamentosu, (Editör: Akçay B. ve Göçmen İ.), **Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, Seçkin Yayınları
- Tezcan, E. (2012) Avrupa Konseyi/Avrupa Birliği Zirvesi (Editör: Akçay B. ve Göçmen İ.), **Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, Seçkin Yayınları
- Toffler, A. (1992) **Yeni Güçler Yeni Şoklar**, (Çev. Belkıs Çorakçı), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Yazan, Y. (2016) **Avrupa Birliği'nin Yasadışı Göç Politikası Türkiye Örneği Çerçevesinde İnsan Hakları Sorunsalı**, Milenyum Yayınları
- Yılmaz, S. (2008) **Güç Ve Politika** (1.Basım). İstanbul: Alfa Kitap
- Avrupa Birliği'nin Tarihçesi, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105> Web adresinden 05.03.2017'te alınmıştır.

Avrupa Birliği Anlaşması <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf> Web adresinden 10.03.2017'te alınmıştır.

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, <http://kdk.gov.tr//sag/kamu-diplomasisine-bakis/21> Web adresinden 26.02.2017'te alınmıştır.

Başbakanlık Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığı <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php> Web adresinden 26.02.2017'te alınmıştır.

Council Of The European Union <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/> (11.03.2017)

Court Of Justice Of The European Union http://curia.europa.eu/jcms/jcms/jo2_7024/en/ Web adresinden 11.03.2017'te alınmıştır.

European Central Bank <http://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/html/index.en.html> Web adresinden 11.03.2017'te alınmıştır.

European Court Of Auditors <http://www.eca.europa.eu/en/pages/missionandrole.aspx> Web adresinden 11.03.2017'te alınmıştır.

European Parliament <http://www.europarl.europa.eu/portal/en> Web adresinden 10.03.2017'te alınmıştır.

European Parliament http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm Web adresinden 29.04.2017'te alınmıştır.

The Stockholm Programme: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/the_stockholm_programme_-_an_open_and_secure_europe_en_1.pdf Web adresinden 29.04.2017'te alınmıştır.

Türk Dil Kurumu www.tdk.gov.tr Web adresinden 11.03.2017'de alınmıştır.